

Vsebina 4. zvezka:

1. Rádinski: Drobne pesmi. I, II, III, IV., V., VI.	193
2. Josip Starè: Prvi sneg. Povest. (Dalje)	194
3. T. Doksov: Vzdihljaj. Pesem	199
4. J. Trdina: Bajke in povesti o Gorjancih. 27. Puščavnik Florée	200
5. Josip Jurčič: Slovenski svetec in učitelj. Zgodovinski roman. VI. Sv. Metod pr. d nemškimi sodniki	204
6. Ivan Vrhovec: Iz domače zgodovine. IV. Deželna bramba in črna vojska	214
7. J. K.: Hrepenenje. Pesem	222
8. A. Pin: Triolet.	222
9. Dr Fr. J. Celestin: Vissáron Grigórjevič Bèlinskij. (Dalje)	223
10. A. K.: Sam. Narodna pripovedka.	226
11. A. Pirec: Baronica Maruša.	227
12. A. Fekonja: O početkih slovenske književnosti	231
13. Književna poročila:	
Dr. Janko Babnik: I. Dr. Fr. S. Krauss: Sitte und Brauch der Südslaven. (Konec)	235
S. Rutar: Spomenica tisočletnice Metodove smrti (Konec)	239
14. L. Žvab: Knjižne redkosti slovenske. (Dalje.)	246
15. Dr. M. Murko: Miklošičeva novejša dela	248
16. Listek: Jurčičev večer. — Spiritus, qui mortificat. — „Kres“. — Slovenski listič iz leta 1611. — Kopitar. — Hrvaška književnost. — Opazka.	
17. J. Kalan: Šah	256

Listnica. G. J. K. c. kr. k. pr. v W. na K. Lani je ostalo 55 kr., letos smo prejeli 2 gld., skupaj tedaj 2 gld. 55 kr. Ako pošljete o priliki še 2 gld. 5 kr., plačan bude Vaš list do konca leta 1886. Letni donesek pri naši „Matici“ je 2 gld., pri hrvaški 3 gld. Ker v Vašem okraji nobeno teh dveh društev nima poverjenika, svetujemo Vam, da doneske obema pošljete kar naravnost s pošto nakaznico. Oprostite pozni odgovor: Pismo smo založili. — G. Fr. Kuralt v Zagrebu: List Tvoj je plačan do konca junija 1887. l. — G. M. Zunkovič, c. kr. lajtenant v Zn. Plačanega imate za letos 2 gld. 40 kr. — G. M. K—r., c. kr. žandarm v T. Za letos je plačanega 1 gld. — Iz Maribora nam je nekdo po poštni nakaznici poslal vseletno naročnino, a pozabil je na nakaznico zapisati svoje ime. Kdo je to? — Veličanski. Poslani dve pesmi kažeta veliko spretnost v verzifikaciji, vendar dovršeni nista, da bi se mogli natisniti. — Y. Hvala! A danes ni bilo še mogoče. — G. D. F. v T. Prihodnjic! — G. —ov v Lj. Ne! „Nažri se mojega mesa, Naj srce ljubica imá —“ tako se ne sme! — G. V. Šk. na Z. Hvala! Ni za nas. — Nenad. Čemu ste se lotili sonetov? Saj jim še nekateri pesniški velikani naši ne morejo priti do živega. — Tinea. Pride! — G. Ivan Z. v Lj. Ni za rabo!

Drobne pesmi.

N molčéči, tihi noči
 Budí se mi gorjé,
 Po mojem bledem lici
 Grenké tekó solzé.

I.
 Pa saj solzé to niso,
 Ki iz očíj tekó,
 To pesemce so tožne,
 Ki iz srcá mi vró.

Noč se spreminja v jutranji somrak,
 Zvezda za zvezdo premine;
 Zémľjo pokriva še pókoj sladak,
 Skoraj žar prvi prisine.

II.
 Tudi na tebi, o moje nebé
 Zvezda za zvezdo ugaša,
 Vendar ne bliža se jutro svetló,
 Burja se ljuta oglašá!

Pomlád se vrača na zemljó,
 Zelenje vrača se novó.

III.
 Celó na gróbih cvetje, glej,
 Spomin velnih je nadéj.
 Pred novim grobom jaz stojím,
 Z očesom mračnim ga motrím.

Veselje tú, veselje tam,
 Med vsemi jaz otožen sam.

Na grobu róžin cvet dehtí,
 A v grobu lepši cvet trohni ...

Mrtvaški zvon zvoní, zvoní,
 Ne čuje ga nikdó;
 Otožno se glási, zvení
 Po prsih téh samó.

IV.
 Povej mi, kdo je pač umrl?
 Nikdó! ... Vihár nocój
 Srcé nesrečno mi je strl! ...
 Mrtvaški zvon, le pój!

Prav takó, srcé, le mólči! ...
 Orel v grmu skrit čepí,
 Orel smrtno obstreljén;
 Vendar ne kričí ...
 Molčí!
 Kot na veji list rumén

V.
 Trepetá v bolesti mu teló;
 In iz rane pada
 Kaplja mu za kapljo na zemljó ...
 Prav takó, le mólči,
 Orel smrtno obstreljéni,
 Jadni orel, osamljéni!

VI.

Ne izprašuj deklè, zakaj
Bledeva rožno lice moje;
Poljúbljaj ga moj sèn, moj raj,
Pritiskaj lícece nanj svoje.

Ne izprašuj, zakaj okó
Zrosi mi časih solza grenka;
Oj, pústi tajno tó solzó,
Poljúbljaj rajša me mladenka.

Ne izprašuj, zakaj trpím,
Ko zemlja vsa je v mladem cvetji . . .
V poljubih tvojih naj vením,
Kot cvetka nežna v sprotoletji.

Radinski.

Prvi sneg.

Povest.

Spisal Josip Starè.

V.

Silno poželjenje po novih znancih in znankah se je Mirku precèj ohladilo. Mala dosedanja izkušnja ga je naučila, da človek v občevanji z ljudmi, zlasti z ženskimi, nikdar ni dosti previden. Najbolje izhaja v svetu tisti, ki se je za rana privadil lepemu in olikanemu kretanju, za pogovor pa se naučil obilo praznih besedij brez pomena, katere ne sezajo v srce ter se hitro izgublajo v zraku, kakor glas, ki jih je spraval na dan. Tak človek gre brez skrbi v „svet“, povsod ga bodo prijazno sprejemali, nikomur se ne bo zameril, in kadar bo vso svojo izurjenost pokazal v jedni družčini, pojde dobre volje v drugo in zopet izgine znova. Toda ta plitkost ni za vsacega; kdor resno misli in globoko čuti, hoče tudi v društvenem življenji pokazati svojo osebnost, hoče tudi v „svetu“ biti to, kar je, a ne to, kar je vsak drug. Zato bo večkrat prezrl navadne šege in se v društvu védel neokretno. Ljudje bodo o njem različno sodili in le malo jih bo, ki bodo znali ceniti vrline njegove. Vsekako pa je zanimiv in ne pojde iz društva, da ne bi pustil sledí za seboj.

Takšen je bil Mirko; in dasi je bil še premlad, da bi poznal sama seba, to je le uvidel, da se v „svetu“ ne zná tako slobodno kretati, kakor drugi. Jel se je torej ogibati družčine, in bolj nego doslej je tičal domá pri svojih knjigah. Ali njegovo srce je čutilo drugače in ni mu dalo mirú; hoté ali nehoté je moral misliti na Almo, in ravno kadar je bil sam domá v svoji sobi, imel jo je prav živo v mislih.

„Ko bi le mogel kje skrivaj ž njo govoriti,“ dejal je večkrat sam s seboj, „ali ti njeni ljudje! Kako so vendar nadležni! Menda bi naju radi kar zvezali. Komaj sem jedenkrat bil nekoliko prijazen ž njo, in takoj drugo pot so jo pripeljali k Poskočilu nališpano kakor kako nevesto, da so jo druge deklice vedno po stráni pogledovale ter si tiho šepetale na uho. Saj ne rečem, vseč mi je bila takoj na prvi pogled, in ko bi jo bolje poznal, kdo vé, kaj bi še bilo; ali za to treba prilike, da se drug družega bolje spoznava, morebiti bi potem oba drugače mislila.“

Minulo je več nego mesec dnij, a Mirka ni bilo nikjer videti, niti isti predpust z glasnimi svojimi veselicami ga ni mogel izvabiti na plesišče. Ali človek je ustvarjen za svet in tudi Mirko se je napósled naveličal svojega samovánja. Ko se je nekega večera ob navadni uri vračal domóv, mikalo ga je zopet jako med ljudi. Bila je huda zima, metlo je in že je sneg tako debelo zapadel, da je po mestnem tlaku umolknila vsaka hoja, sever pa se je s tako silo zaganjal v dolge ulice, da so vsak čas zaropotala stekla plinovih svetilnic. Mirko skoraj ni mogel dalje; klobuk je moral vedno z roko držati, in komaj da je nekoliko korakov stopil dalje, obrnil se je zopet, da bi se za trenutek ognil silnemu viharju, ki mu je mrzlo bril v obraz in sneg pihal v oči. Srečal ni žive duše, le zdaj pa zdaj so po sredi ulice zažvenkljali kraguljčki in hitro kakor blisk so šinile mimo njega gosposke sani. Mirko je začel ugibati, kam se ljudje vozijo po takem vremeni in spomnil se je, da je nocoj sijajni ples v maškarah na korist nóve mestne bólnice. Čital je v časopisih o velikih pripravah za ta večer in silno hrepenenje ga je vleklo tja. V maškaro obleči se ni hotel, saj ga nihče ne pozna, a bilo je tudi prepozno. Šel je torej domóv preobleč se v črno in kmalu potem je stal v razsvetljeni in okrašeni veži redutne dvorane, ki ni bila daleč od njegovega stanovanja.

Prišel je ravno o največjem navalu in moral je malo počakati, dokler se je vsa ta šumeča in brumeča množica spravila skozi vrata. To je le še bolj povečalo njegovo radovédnost in bil je nepotrpežljiv. Ko stopi v dvorano, je kar strmel in pri vratih bi bil obtičal, da ga niso drugi porivali dalje. Imel pa je tudi kaj gledati. Kakor bi se po kakem dogovoru zbrali zastopniki vseh narodov in vseh stanov vsega svetá. In kako se vse lesketa od samega sijaja! Tù vidiš gospodično, ki se je preoblekla za kmetsko nevesto, ali vsa njena oprava je tako dragocena, da prav nič ne zaostaja za drugo, ki se ti kaže v bliščeči obleki bogate Benečanke. In kako veseli so vsi! Prav razposajeno skačejo in letajo sem ter tja, dražijo drug družega, a kadar je

zmeraj pogostoma zahaja k nam, ali od drugod pa čujemo, koliko si prizadeva, da bi si osvojil bogato Ido Strnadovo. Ali je tû? "

„Doslej ga še nisem videl, pa saj še nisem obhodil vseh prostorov.“

„Dragi prijatelj!“ nadaljuje zopet Elza, „nikar mi ne zameri, ali smem s teboj ostati?“

„Čudno vprašanje,“ zavrne ji ljubeznivo Mirko, „ako le hočeš. Večje sreče si nisem mogel želei, ko sem malo poprej ves zapuščen in neznan stal sredi tolike množice veselih ljudi.“

Elza je malo umolknila in, ko ne bi bila ošemljena, videl bi, kako ji je rudečica zalila obraz. Pa hitro se je ohrabrila in zopet izpregovorila:

„Prav od srca sem ti hvaležna. Z Emo in Čermakom ne smem biti, kajti ne mogla bi se dovolj premagovati, ko bi zasledili kaj neprijetnega, a dobri mami bi se v srce smilila, če bi kar sama kraj nje sedela.“

„Ali za gotovo véš, da je Ilovski na plesu?“

„Za gotovo ne vém; ali ko smo ga óni dan vprašali, če pojde, bil je v zadregi. Predober je še, da bi se mi v obraz legal; priznati pa tudi ni hotel, da pojde. Rekel je, da si ne obeta mnogo od tega plesa, a ko je videl, da ne silimo vánj, napeljal je hitro pogovor na druge stvari. Potem ga ni bilo več k nam. Gotovo si je želel, da bi mi ostali doma.“

Mirko je bil, kakor bi bil pozabil, kaj se je zadnji čas godilo v blagi njegovi duši. Ljubeznivo in odkritosrčno šepetanje Elzino ga je vsega omamilo, in ker ga je tikala, zdelo se mu je, da sta si bliže, in prav nič ni pazil, kaj je govoril. Ušla mu je marsikatera nepremišljena beseda, mehkočutna Elza pa si je vsako dobro vtisnila v spomin, in kmalu nobeden njiju ni več mislil, zakaj je prav za prav prišel na ples. Kar ju vstavi drobna ženska maškara, oblečena za vrtnarico. Prav poredno s podprtimi rokami stopi pred Mirka in mu jame očitati:

„Tako, tako! Zdaj te še le poznam! V rumeno barvo si se zaljubil!“ in majala je z glavo, kakor da se ne bi mogla dovolj prečuditi.

Mirko je skozi izrezane luknjice svilnate krinke takoj spoznal lepe Almine oči, in mrzlo in vroče ga je izpreletelo po vsem telesu. Zakaj vendar ni prej prišla, ko je bil sam! Zdaj bi bil tisti trenutek, ki si ga je tolikanj želel, da bi mogel slobodno govoriti ž njo! Že je hotel v mislih prokleti nesrečni trenutek, ko ga je rumeni domino nagovoril,

ali čutil je mehko Elzino roko v svoji in ni mogel biti hud na njo. Ves zmeten je lepi vrtnarici zavrnil nekoliko nerazumljivih besed, ona pa je iz ličnega koška vzela rumen cvetek in mu ga ponudila rekoč:

„Ná, tù imaš Svojo barvo. Shrani ta cvet; morebiti se boš časih spominjal vrtnarice, ki ti ga je podarila.“

Mirko vzame cvet, in čutil je, kako se je tresla drobna ročica nežne maškare, ki mu je v tem hipu izginila izpred očíj. Elza je videla, da je njen spremljevalec jako razmišljen in že ga je hotela vprašati, kdo je ta maškara; ali v tem se domisli, da bi ga morebiti spravila v zadrego, a mogel bi ji tudi kaj razodeti, kar ona sama ne bi rada čula. Pretrgala je torej neprijetno molčanje ter začela o drugih stvareh govoriti, in kmalu sta bila zopet svoja, kakor poprej.

Ko so si ljudje ogledali maškaradni sijaj in se nekoliko razšli po sosednih sobah, začel se je ples in prišla je tudi četvorka na vrsto. Plesalci so se ločili v več oddelkov, kar je Mirku bilo posebno všeč, kajti mogel se je tudi on z Elzo udeležiti plesa, a ni mu se bilo bati, da bi z Ilovskim skupaj zadel. In res čisto na drugem konci dvorane je zdaj prvikrat ugledal lehkoumnega svojega tovariša, ko je ravno stopal v red z vitko maškaro, ki se je bila preoblekla za grško boginjo; njima nasproti pa sta se postavila rudeči domino in Kitajec. Ilovskemu se niti dozdevalo ni, da ga kdo opazuje in prav slobodno se je svoji boginji klanjal, daroval ji svoje srce in svoje življenje ter ji prisezal zvestobo do smrti. Če je časih neznanega Kitajca kaj vprašal, razložil mu je ta s prsti, da je mutec; če je pa poredno dražil njegovo plesalko v rudečem dominu, krenila ga je z mahalcem po roki ali pa mu je pomenljivo zažugala s kazalcem.

Naši znanci so bili tedaj, vsak po svojem, prav zadovoljni s četvorko. Isti gospé Kolarjevi se je pod črno krinko smijalo srce, ko je videla, da tudi ljubljena njena Elza pleše in se kratkočasi. Prav vesela je bila, da se je dala pregovoriti. Bog vé, čemu je to dobro. Kako je Mirko ves drugačen, kakor Ilovski. Saj ne, da bi kaj rekla; ali skrbna mati vedno misli in ugiblje, kako bi bilo bolje za njeno dete. zlasti kadar ima jedno jedino.

Četvorka se je bližala koncu. Ze so plesali zadnjo figuro, pri kateri je redatelj hotel pokazati vso svojo umetnost. Vsak čas so se morali plesalci druga postaviti, drugače razvrstiti, in tako se je pripetilo, da se je Mirko na trenutek sešel z vrtnarico.

„Kje imaš pa mojo cvetko?“ vpraša ga ona.

„Tù-le na srci jo čuvam,“ odgovori ji on ter pokaže v žep na levi strani suknje.

„Le čuvaj jo,“ rekla je zadovoljno mila vrtnarica, stisnila mu hitro roko ter se dalje premaknila, kakor je zahteval plesni red.

Mirka je le jezilo, da se je tako prehitel in za ves večer navezal na Elzo. V tem se je četvorka dovršila, in zdaj sta tudi rudeči domino in Kitajec prišla poročat o tem, kar sta videla in slišala. Povedala nista vsega, da ne bi užalila blage Elze ter ji grenila nočojšnje zabave, le povrhu sta omenila, kako se je Ilovski dobrikal grški boginji, ki je bržkone bila Ida Strnadova, a mogoče tudi, da ni bila.

„Saj poznaš Ilovskega,“ tolaži Ema sestrično svojo, „rad se razveseljuje in kakeršen je, nestanovit in lahkomiseln, rekla bi skoraj, da si je za danes zopet drugo izbral.“

Elza ni na to ničesar odgovorila, ampak molčala je in prav ljubo ji je bilo, da je bila v maski, kajti lože se je pritajila in nihče ni videl, kako so se ji na licih izpreminjale barve. Bilo je pa še nekaj, kar je olajšalo srčne njene bolečine. Kraj Mirka ji je bilo prijetneje, nego li si je želela; pripetilo se je, da je za trenutek čisto pozabila na Ilovskega, in nikakor se ni mogla do dobrega odkrižati čudnih mislij, ki so ji vedno silile v glavo. In bilo je dobro tako. S težkim srcem je prišla na ples, na katerem je iskala pojasnila, ne zabave. Zgodilo pa se je ravno narobe. Že davno se ni tako dobro imela, dasi resnici ni prišla do dna. Pripravljena pa je bila na vse, in ko bi se ji tudi najhujše pripetilo, ne bi je več iznenadilo.

Ni ji medlelo, kakor takrat na pevskem večeru, in nič se ji ni mudilo domov, ampak vsak čas je prosila mater, naj bi še malo potrpele, in zopet je znova šla plesat, da bi zadušila strast s strastjo. Bilo je že pozno čez polunoci, ko je z materjo in sestrično zapustila redutno dvorano. Pred odhodom se je iz vse duše zahvalila Mirku za njegovo skrb, kajti le on ji je napravil večer, da ga bo vse žive dni imela v spominu. A ko mu je zopet stisnila roko, prišla je Mirku nehoté na misel nežna vrtnarica in čudno mu je bilo pri srci.

(Dalje prihodnjič.)

Vzdihljaj.

Oh, kakó težkó na světi
Brez človeka je živéti,
Ki z ljubeznijo bi živo
Z nami trpel ljubeznivo!

Ki gorjé bi z nami nôsíl,
Ki solzé bi z nami rôsíl,
Ki bi tešíl nas v brezupu,
Vê življenja burnem hrupu!

T. Doksov.

Bajke in povesti o Gorjancih.

Spisal Ivan Trdina.

27. Puščavnik Florče.

(Konec.)

Ta skleda se je napolnila dostikrat do polovice, po noči pa jo je vselej nekdo izpraznil. Sam Bog vé, kako je prišel do nje! Vrata so se zaklepala trdno, lina je bila pa tako tesna, da se noben otrok ni mogel priplaziti skozi njo v klet. Najbolj pa se je čudil Boldin, da mu je izmikal tat klobase, ki so se sušile v dimu. Svoje ljudi je poznal, zánje bi bil prisegel, da mu jih ne jemljó. Odnášal jih je vsekako kak vnanji človek, ki jih je zbezal na skrivnosten način morebiti s kako kljuko in jih potegnil skozi dimnik k sebi. Umni Boldin je uganil précej prvi teden, kdo mu zahaja v škodo in misli svoje ni izpremenil ne za hip niti pozneje. Nikdar ni očital tatvine ne javno ne skrivaj kakemu sosedu ali tujcu. Za jedinega krivca zmatral je po pravici sina Florčeta. Od konca se je nadejal, da se bo mladič brzo naveličal tega pustolovskega in na vso moč neprijetnega življenja ter jo pobrisal v Ljubljano in se zapisal v bogoslovce. Ko pa sta pretekla dva meseca in se je nagnil čez polovico že september, zamrlo je v starci to prelepo upanje, itak se zaradi tega na sina ni togotil prehudo. Imel je o njem zdaj veliko boljše mnenje nego prejšnje čase. Kaj dobro se mu je zdelo, da te tri mesece ni tožil noben vaščan, da mu je kdo kaj ukradel. To molčanje je dokazovalo, da je živel Florče pošteno o domačih pridelkih in založkih, da si torej ni oskrnil roke in vesti svoje z gnusnim grehom tatvine. Oče mu se je grohotal na vse grlo, kakor bi ga veselilo, da si dobiva živež svoj na tako različne načine in tako spretno in iznajdeno. Dejal je: Vidim, da sem se motil. Mislil sem, da je štor, pa ni. Zdaj se ne bojim več zánj, da ne bo izdelal. Kdor se zna preskrbeti s hrano po noči, dostikrat v najgostejši temi, ob deževnem vremeni in ob nevihtah, služil si bo kruh svoj še laglje po dnevi v pisarnici. Kar delajo drugi doktorji, delal bo tudi on. Sleparyl bo ljudi, podstavil vrečo in denarci se bodo usipali vánjo kakor toča. Ha, ha, ha! Naj pa bo — mari mi je! Ker neče biti trebušen župnik, naj bo pa trebušen bradač. Grlu in želodcu njegovemu godilo se bo dobro, naj si izbere stan, kakeršen hoče. Boldinu je dostikrat neizrečeno težko delo, da se sin tako dolgo neče ž njim pomiriti in z bogati ali ni ta trdokornost ga ni žalila toliko, da mu je ne bi rad

oprostil. Mislil si je: Kri se ne zataji. Florče je tak, kakeršen sem bil nekđaj tudi jaz. Pobegnil sem očetu in me ni bilo dve leti domov. Naposled sem se udal, kakor se bo udal tudi Florče. Proti svoji družini ni zinil Boldin o sinu nikoli nobene besede. Nekateri domačini sodili so kakor on, drugi pa so zvrčali tatvino na znane malopridneže, zlasti na novomeške postopače. Teti Mici blage duše ni obsenčil nikdar najmanjši sum na ljubljene sinovca, ona je krivila več sosedov, ki so si zamazali ime svoje že z marsikaterim nečednim dejanjem. Nekoč je potožila bratu, da že ves teden ni našla nobenega jajca, dasi vé, da nesó vse kokoši. Bila je uvrjena, da se je isti tat, ki je potulil že toliko drugih rečij, polakomil zdaj tudi jajec. Boldin se zasmeje in pravi: Ti, véš, da ne spim tako v slast, šel bi vsekako jedenkrat za tem našim dihórnjem, da bi videl, kako so mu podá ponočno rokodelstvo. To bi bilo več vredno nego gledati v Novem Mestu komedijante, ki plešejo in se izvirajo na konjih in po vrveh. Mica ga pogleda in velí: Jaz sem tudi radovédna, da nikoli tacega. Ti, jaz ga pojdem pa drevi čakati. Sinoči sem se naspala prav dobro, kaj za to, če prečujem jedno noč. Skrila se bom na vrtu za bezgov grm. Ker sem majhna, ne bo me mogel tat zapaziti, jaz bom pa iz skrivališča svojega razločila na mesečini lahko vse, kako bo iztikal in onegavil po vrtu in okoli hiše, da bi zasačil kak plen in kod se bo vrnil po tem zopet domov. Jaz ga bom sledila, dokler bom videla, v čegavo hišo pojde in kdo je. Précej jutri ga boš moral iti tožiti. Če ga ne boš hotel ti, naznanila ga bom pravici jaz sama. Boldinovi so šli ob desetih spat, pet minut kasneje je Mica že čepela za bezgovim grmom. Čakala je dobro uro. Ko je odbilo najst, stopi izza hiše na vrt moška podoba v suknji, glavo ji je zakrival spodaj ovratnik, zgoraj kapica. Najprej je vzela izza skladnice rogovilo in segla z njo skoz lino v klet. Prinesla je iz nje po precěj dolgem trudu neko posodo, katero je hlastno izpraznila in jo porinila potem v klet nazaj. Napivši se zaletel se je tat proti krivemu čebularju in se zavilhtil nánj. Jabelka mu menda niso dosti dišala. Ko je pojedel jedno, skočil je s čebularja in splezal urno kakor maček na rjavko. Večerjal je na nji gotovo četrt ure. Z vrta smuknil je na njivo, izroval grm in si natlačil vse žepe s krompirjem. Z njive je krenil na cesto in korakal po nji proti gričevju, kjer so srenjski spašniki. Mica se je plazila ob živi meji za njim. Na bregu se je skrila v grmovje. Pol streljaja od nje si je ponočnjak zakuril in pekel krompir. Sprehajaje se okoli ognja prepeval je: Mi smo štirje — Vsi pastirje . . in druge take. Nekoliko krompirjev je pojedel, ostale je spravil v žepe. Ukaje se je napotil proti vasi nazaj. Prišedši do prvega vrta zavil je

po stezi in se ustavil na koncu málinarjeve hiše pod oknom, kjer so spala domača dekleta: Katra in nedorasli njeni dve sestri. Mica je prhnila pod drevjem na to stran hiše in šinila pod star gnojni koš, ki je ležal povezen ob zidu. Prav dobro je čula, da je tat Katro večkrat poklical in mu se je napósled tudi oglasila. Nekoliko minut sta šepetala potem nekaj tako natihoma, da Mica ni mogla razumeti ničesa. Zdajci pa začne govoriti Katra s precèj močnim, jeznim glasom in velí: „Le nikar se ne izgovarjaj, zdaj se poznavaj. Jaz sem se menila s tabo prav rada, ker sem te imela za pametnega fanta. Uverila sem se, da si me varal. Sprl si se s svojim očetom, kakor da si kak ajd. Kolikokrat sem te že opominjala, da se moraš ž njim spraviti. Ti pa me nisi hotel poslušati. Praviš, da nisi ti nič kriv. Očetu očitaš, da neče skrbeti za té po tvojem stanu. To je grozno neumno in grešno govorjenje. Kdo je plačeval toliko let za té, če ne oče tvoj. Dal ti je več nego vsem drugim svojim otrokom skupaj. Tako véš ne spoštujejo se roditelji. Ti si pozabil popolnoma četrto božjo zapoved, pa boš videl, da se ti ne bo godilo nikoli dobro na zemlji. Božjega blagoslova se ni nadejati takim ljudem. Kar si mi obetal, ne boš mogel nikoli izpolnit'. Ker si zapustil Boga, moraš zapustiti zdaj tudi mene. Jaz te ne pogledam nikoli več, kratka najina prijaznost se je nocoj razdrla. Kovačev Tone je vprašal že večkrat mater mojo, če bi me hoteli dati njemu. Doslej sem se ga branila, še danes pa mu bom poročila, naj me pride slobodno snubit. Fant je dober rokodelc in pri kovačnici ima tudi lep kos kmetije. Z božjo pomočjo bova že živela, saj delava oba rada in potratnika tudi nisva. Ti pa bodi, kakoršen hočeš, jaz se zate več ne brigam. Samó to ti moram še povédati, ako mi boš prišel še kdaj pod okno, da bom odklenila précej Turina in poklicala očeta.“ Ta pridiga je bila ostra in modra, da se Mica ni mogla načuditi. Ona iz svoje izkušnje ni védela, kaj je vasovanje. Spala je vedno pri stari materi, morebiti tudi lepota in dota njena nista mikali fantov, da bi bili tiščali kaj dosti za njo. Ali slišala je mnogokrat, da se godé strašne reči na takih ponočnih shodih. Mislila je, da delajo vasonalci brez dvojbe vse glavne, tuje in v nebo vpijoče grehe. Katra se ji ni zdela že zato nič prida, ker je bila málinarjeva hči. Dobro je pomnila stari narodni pregovor: V krčmi in málinu se ne ženi! Mesto najgrših pomenkov in vsakovrstnih hudodelstev, katera je pričakovala, pa je čula zdaj na svoja ušesa iz Katrinih ust tako bogoslužne, pametne in krščanske besede, da bi jih bila slišala lahko ne le brez pohujšanja ampak še v veliko korist in vspodbujó vsa mladina šmihelske župnije in občine. Na misel ji je prišel sinovec pa je dejala: Tako ljubico,

kakor je Katra, želela bi jaz našem Florčetu, da bi mu omečila trdo srce, ki ga ima do nas. Pohajkovelec je izkušal milico svojo pogovoriti, ko je pa videl, da se ne dá, udaril se je ob čelo in odšel izpod okna zopet na cesto in nazaj na Boldinov vrt. Mica je drobila hitro za njim. Ko je obrnil tat za hišo, skočila je tja tudi ona, da ji ne uide. Zdaj pa je od straha skoraj omedlela. Lopov je puhnil skozi odprto okno naravnost v Florčetoovo spalnico; ni ji moči dvojiti, da ga hoče okrasti če ne celó umoriti. Planila je v hišo in vzbudila brata z vpitjem, da je pri Florčetu razbojnik. Ko mu pové, kako je hodila za tatom in kaj je delal, začne se starec na vso moč smijati in jo vpraša, če ni bil podoben Florčetu? Mica velí: Bil je bil, pa še zeló, ne malo. Ukal in pel je kakor Florče, tudi rasti je bil njegove. Ali za božji čas, kaj oklevaš, pojdi brž po sekiro, da pademo po njem. Boldin ji odgovorí zeháje: Meni se ne ljubi. To rekši se obrne in začne kmalu zopet smrčati. Vsa obupana kliče Mica družino, teče pred Florčetoovo izbo, bije z obema rokama na vrata in vrišči: Florček, odpri, zalezal je k tebi tat, jaz sem ga sama videla. Florče je zdaj védel, da ga je teta opazovala, pa je mislil, da mu se je za nameček prišla še rogat in nagajat. Zakričal je srdito: Molči, baba! Mica se začne ihtiti in ječati: Ti grdoba ti! Tako rada sem te imela, tolikokrat sem ti potisnila v žep kako šestico in te zagovarjala, da te ni tepel oče in zdaj sem te predramila zato, da bi ne bil okraden in ubit, za hvalo pa me tičeš in pitaš z babo in ukazuješ, naj molčim. Te besede so dijaka silno razveselile, ker so ga uverile, da ga teta ni spoznala. Prosil jo je prelepo, naj mu oprostí, ker ni mislil nje, nego je menil, da mu je prišla razbijat na vrata dekla. Mica zajeclja: I kaj pa tat — ali ga že držiš? Florče ji velí: ga ni več tukaj. Ko me je zagledal, pobegnil je čez vse hribe in doline. Mica vzdihne: hvala Bogú! Zdaj bom pa lahko brez skrbi pri peči nekoliko podremala, dokler se naredí dan. Florčeta, ki se je upiral tako dolgo glásu pameti in vestí svoje in očitni zapovedi božji, premagala in privedla je nazaj na pravo pot goreča ljubezen do málinarjeve Katre. Za deklico se je zbal, ker je poznal nje trdno voljo, da to, kar govori, vselej tudi stori in izpolni. Se tisto jutro prelévil se je iz čemernega puščavnika zopet v dobrovoljnega dijaka. Ko je oče vstal, voščil mu je dobro jutro in ga prosil za zamero. Boldin mu podá molcé roko v znamenje, da hoče neumnosti njegove pozabiti. Popoludne je ponovila prijaznost ž njim tudi Katra. Drugi teden odštel je Boldin sinu brez godrnjanja sto goldinarjev, da se je mogel vrniti v Gradec. Tudi pozneje ga je podpiral prav rad, kolikor je mogel; sprla se nista nikoli več. Florče je dovršil nauke svoje in postal gospod, ki spi in

se sprehaja slobodno, dokler in koder ga je volja. Za hrano in vse potrebe mu morajo skrbeti drugi ljudje. Morebiti kaj mrmrajo in zabavljajo, ali on jim se lahko smeje, ker dobro vé, da se te svoje dolžnosti ne morejo odkrižati ni po božjih ni po človeških zakonih.

Slovenski svetec in učitelj.

Zgodovinski roman.

Spisal Josip Jurčič.

VI.

Sv. Metod pred nemškimi sodniki.

Krasna jesen se je bila naredila, ko je prišel Metod s svojimi učenci spremljevalci v nemško mesto Solnograd, v stolico svojega velikega protivnika nadepiskopa Adalvina. Ta nemški cerkveni višji pastir si je prilastoval jedino pravico véro širiti in krščanske duše pasti in jezičestvo ali poganstvo h Kristu in križu izpreobračati po vsi dólenji Panoniji. V tem zmislu je višji episkop Adalvin tako dolgo pritiskal na nemškega kralja Ludovika, da je ta podravskega slovenskemu knezu Koclju poslal ukaz, naj učitelju Metodu prepové vérsko učenje po svojih zemljah, a naj ga pošlje še to leto pred zimo v Solnograd na odgovor zarad dolženja krivovérstva, katero se očita temu grškemu možu.

Knez Kocelj se je ustrašil, zlasti ker je čul, da so Nemci zasadno na poti v Nitro ujeli in v nemško zemljo odgnali vrlega njegovega zaveznika, moravskega kneza Rastislava, o katerega nadaljni usodi ni bilo nikomur znano, da li ga hoté Nemci izpustiti zopet domóv, ali mu nameravajo morebiti kaj zlega učiniti. Koclju so se razmere zdele tembolj opasne, ker je slišal, da je tudi mladi knez Svetopolk iz Nitre, netjak Rastislavelj, šel k Nemcem v gosti. V tacih razmerah se knéz Kocelj ni upal sam ustavljati in ni mogel Metodu odsvetavati pota v Nemško, dasi v srci Nemcem ni véroval in se je bal za svojega prijatelja, svetega slovenskega propovédnika, ker je poznal te svoje sosede Nemce.

Metod sam pa se je zanašal prvič na papeževo pismo, s katerim ga je bil Hadrijan leto prej imenoval za panonskega nadškofa; dalje je zaupal na svojo pošteno in pravično stvar in tretjič se je smel tudi

osrčavati in bodriti s svojo znanostjo in zgovornostjo. Znal je namreč, da so nemški škofje jako slabo učeni v svetih in posvetnih knjigah.

Grško izobraženi filozof Metod, izkušen govornik, obodren po krasnih vspehih svojega prepričalnega nastopa pred papežem in pred italijsko višjo duhovščino, ni se hotel bati nemških nevédnih duhovnov. Zatorej se je précej, ko mu je Kocelj povédal željo nemškega kralja, brez strahú napotil na sklicani shod v nemški Solnograd, da bi slišal, kaj mu hočejo, in da bi kar se tiče že znanih mu obrekovanj zagovarjal sebe in učence svoje ter slovenske kneze, zlasti Rastislava in Koclja, ki sta njega in pokojnika brata Cirila iz grškega carstva pozvala, da uči narod slovenski v svetih resnicah. Šel je tudi zato rajši, ker je upal, da vidi tam Rastislava in mu morebiti pomore do svobode; pa tudi zarad tega je šel Metod rad, ker je čul, da najde tudi tretjega možnega slovenskega kneza Svetopolka, ki je bil pri pozivanji njega in brata soimenovan, a katerega Metod do sedaj še ni videl. Slišal je o Svetopolku hvalo in grajo. Hvalili so njegovo hrabrost, a grajali njega lehkost v mislih. Čul je, da Svetopolk ujca svojega Rastislava ne ljubi, ali tega, da je bil z Nemci tačas porazumljen, ko so Nemci na samotnem poti starega Rastislava prestregli, ujeli in odveli, tega Metod ni še slutil.

Tako nahajamo Metoda v nemškem Solnogradu.

Prišedši sem, najde slovenski učitelj, da cerkveni zbor ni še pripravljen. Drugih škofov in duhovnov še ni bilo in Karlmana ne, mogočnega kraljevskega sina Ludovika Nemškega, ki je imel shodu in sodu predsedovati.

Metod je takoj pri sprejemu čutil, da je prišel v sovražnikovo deželo. Škof Adalvin ga je sprejel ne le hladno, mrzlo, temveč naravnost razžaljivo in prezirno, ker je odkazal njemu in tovarišem jako slabo stanovanje v praznem starem kloštru. Vajen vsemu zlemu, in domislivši se uzornika svojega, sv. Odrešitelja, sina človekovega, ki ni imel, kam bi položil glavo, udal se je Metod brez ugovora in mrmranja v vse in obljubil čakati, dokler se duhovenska gospóda ne snide. V tem pak je zbiral malo svojo družino tovarišev okoli sebe in jo učil.

V prvi vrsti je tù učil novega svojega učenca in nasledovatelja Strahomera. Z velikim veseljem je Metod zapazil, da ima Strahomer posebno bistro glavo za učenje, da hitro razumeva in ima dober spomin. Kar pa je Metoda z največjim veseljem navdajalo, bilo je Strahomerovo čisto navdušenje in mladeniška ljubezen do svete stvari, da je sam Metod mogel tega mladeniča težko razumeti, in da je takoj sklenil, poučivši ga dovolj, posvetiti za duhovnika in ga odločiti za kako važnejše mesto.

Čuvši, da ima ime Strahomer še od poganstva svojega sèm, prekrsti mu ga in ga zove odslej Gorázd, t. j. po staroslovenskem močni (v véri in ljubezni božji, menda je Metod mislil), da bi čisto slekel starega ali dosedanjega človeka in se ves posvetil sveti stvári, h kateri ga je tako čudեսno klicala posebna milost božja, rekel je Metod.

Gorázd — tako moramo z Metodom tudi mi odslej Strahomera, prvega svojega znanca v ti povesti, imenovati — Gorázd je imel naravnega čuta toliko, da je čutil vso blagost srca in velikost duha v tem čestitem učitelji in buditelji Metodu, v katerega obližje mu je bila priti dobra usoda naklonila srečo. Zato se ga je pa tudi oklenil s vso ljubeznijo, kakor jo le more v nedolžnem moškem srci roditi brezumno spoštovanje in tisti nerazložljiv notranji ukaz prijateljstva, izvirajočega iz dobrega mladega srca do srca družega starejšega in zvedenejšega moža, iz katerega prijateljstva se rodi najvišja svetna ljubezen — (največja zato, ker najnesebičnejša).

Gorázd bi bil za svojega učitelja in gospoda mirno in brez vsega premisleka glavo položil pod meč, ko bi mu bil ta ukazal, ali ko bi bil sam védel, da je to le kako treba ali koristno.

Metod zopet je bil premoder poznavalec človeške duše, da ne bi bil vsega z bistrim vidom opazil in Gorázda natančno in do dna preučil in pregledal. Zato je bilo še celó dobro, da je Metod zdaj précej s prvega seznanstva z Gorázdom imel toliko brezdelnega časa, v katerem je mogel občevati ž njim in izpregledati, da mu je Bog poslal mladega moža, iz katerega je Metod namenil se narediti več nego li iz družih, ki jih je sprejemal v svoj uk.

Družina družih Metodovih spremljevalcev — ni jih bilo mnogo, ker ljubljanski Vitoglav se je bil précej vrnil — je bila nejevoljna zaradi čakanja in pohajanja med temi tujci. Metod jih je tešil in jim naročal potrpljenje.

S tem potrpljenjem so napósled vendar ućakali dneva, katerega so si bili Nemci določili. Od raznih krajev so začeli prihajati škofje z oboroženimi stražami, prelatje v bogatih opravah, nemški menihi, duhovniki, katere je privabil razširjeni glas, da bode véliki sod o tistem slovečem Grku, ki krivóvérstvo širi med slovenskimi barbari na mejah in ščuje zoper nemško oblast in latinski cerkveni jezik.

Napósled prijezdi tudi Karlman, sin kralja Ludovika Nemškega. V njegovem spremstvu je bil tudi Svetopolk, knez Slovenov v Nitri in naslednik od njega izdanemu strijcu Rastislavu.

Za drugi dan je bil obrećen velik shod in sod cerkvenih in svetnih knezov v solnograški stolni cerkvi, da slišijo in sodijo Metoda.

Tù so se zbrali v sredi cerkve v polukrogu nositelji veljavnih nemških imen ónega časa. Okoli prestola, namenjenega za Karlmana, bogato se v zlatu in svetlem jeklu bliskajočega, stali so njegovi družabniki iz raznih krajev vzhodne frankovske dežele, zlasti iz Bavarskega. Karlmana še ni bilo v cerkev, čakali so ga.

Na čelu duhovenskih višjih dostojanstvenikov je bil Adalvin, solnograški nadškof z veliko množico svojega duhovenstva, med katero je zopet prvo mesto zavzemal njegov arcipresbiter Rihbald, glavni tožitelj Metodov. Tù je bil prišel Embriho, škof Regensburški, veljaven mož kakor je bilo njegovo stolno mesto kot često iskano knežje shodišče veljavno. Dalje imenujejo stari spisi Engelmara škofa v Pasavi, ki si je prisvajal cerkveno nadvlado nad slovensko Moravsko in zgorenjo Panonijo, ter zategadelj že dolgo Metoda sovražil in tožil v Rimu in kamor je dosegel, ljuteč se, da v njegovem delokrožji brez njegovega dovoljenja in po svoje deluje. Tudi je bil na shod prišel Sigehard, opat v Fuldi, v staroslavnem germanskem gnezdu krščanstva; in Arno, škof Vircburški, oba poleg svojega cerkvenega dostojanstva tudi vojaka, ki sta z mečem v roci v bridke in krvave boje hodila, nemarajoč za protivno cerkveno prepoved, ki duhovnu ne dovoljuje prelivati krvi. Prišel je bil celó Valpert, akvilejski patrijarh, čegar cerkvena oblast je sezala do blizu zgórenje Save, torej se dotikala zemlje, kjer je Metod deloval zadnje čase. S Karlmanom pak je prišel kar tako gledat in poslušat Hinkmar, povestni škof Laonski, z mladim lepim tajnikom svojim Vihingom, rodом iz Alemanije. In razven teh je došla še množina velika, poklicanih in nepoklicanih, velicih in malih, skoraj vsi pa so bili razljučeni na Metoda, ker poprej sistematično naščuvani nánj in na delo njegovo.

Ko je Metod s svojimi dijakoni in spremljevalci prišel v to zbrano družbo nemških škofov, opatov, duhovnov in menihov, odkazali so mu sluge mesto, kamor naj séde: v sredino zbirališča nekoliko niže od družih. Videl je takoj zopet jasno, da ni prišel med dobre prijatelje. Že ko je vstopil, obrnile so se oči vseh v okrožji zbranih vánj, a med duhovniki največ oči, neprijazne mu. Ljudstvo, ki se je zadaj gnetlo in zijalo, prodajalo je le neumno radovednost.

Solnograški škof Adalvin se je oholo na svojem vzvišenem stolu nazaj naslonil in debeli trebuh pogladil, pa z zaničljivim smehom nekaj rekel poleg sebe sedečemu suhemu dolginu nadsvečeniku Rihbaldu, čegar rumeno lice se je še grše zgubalo, ko je strupeno po strani pogledal Metoda. Menih Grunzo je svoj prepasnik na kuti potegnil više nad ledja pa patru Agilulfu nekaj kritike o Metodu na pol glasa povédal,

da se je ta začel smijati; tudi Metodove učence je porogljivo gledal. Pasavski biskup Engelmar je še bolj zmanjšal male svoje svinjske oči, da bi si ogledal tega človeka, ki se je drznil v njegovo metropolijo nekovo slovensko liturgijo nositi, a škof Altfriid je svoj že itak dolg vrat še podaljšal, da je bil dolg kakor štorcljin na strehi.

Metod pogleda sedež svoj. Bila je surova klop, a še ta ne tako velika, da bi bili mogli sedeti vsi, Metod in trije njegovi učenci, ki so bili z njim: Gorázd, Naum in Klemen, poslednja dva duhovnika.

„Mi moramo stati, vidimo tem boljše gospodom z óči v óči,“ reče Metod.

Ponosen si ogleda potem stojé ves krog svojih sodcev in zijajočo druhal zadaj, s pogledom moževskim, kraljevskim in vendar ne žaljivim.

Napósled obtiči Metodov pogled na jedni stráni. Tam tik za prestolom kraljevskega sina Karlmana, blizu Hinkmara škofa Laonskega, stal je mlad junak, visokorast, širocega lica, silnopleč in iskrega pogleda, odet v kratek z zlatom in srebrom vezen in z drago kožo podmeten kožuh, ob boku dolg težek meč. Oči njegove so bile v Metoda uprte, in oba možá sta se nekaj hipov gledala pozorno drug drugega.

„To je Svetopolk?“ vpraša Metod svojega presbiterja in učenca Nauma.

„Je!“ odgovori Naum nejevoljen.

„Lepa človeška postava, carja vredna,“ reče Metod in občudujé gleda velikanskega krasnega črnobradega slovenskega kneza Svetopolka, tako, da se ta morebiti omamljen od pogleda Metodovega na stran pripogne in svojega tovariša nekaj vpraša.

„Kaj nam pomaga njega lepota in moč, ako ga vidimo stoječega v vrstah sovražnikov, glej!“ reče tiho drugi učenec Klemen.

„Govoriti je treba z njim; ta mora biti i po duši naš mož, kakor je naš po rodu,“ reče Metod kakor sam za sebe.

„Mene pa drugo skrbi, oče moj,“ reče Naum. „Tù notri znam, kakó smo prišli, a ne znam kam in kako pojdemo ven; poglej, pisano nas gledajo vsi in zlobni ljudjé so, med katere smo prišli.“

In Klemen pristavi:

„Res, tako je. Malo nas je, ali če rečeš, hočemo mi trije vstati in povedati tem Nemcem, kdo so óni, a kdo si ti. Oni ne vedó, da si metropolit panonski, naslednik apostolskega učenca sv. Andronika tudi od rimskega papeža blagoslovljen.“

„Tiho, deca moja! Ne naglite se, pustite govor meni, nič se nam ne more zgoditi, z nami je Bog,“ reče Metod.

„Pretí li nam kaka opasnost?“ tiho vpraša Gorázd skrivaj Nauma, ki ni še prav razumel položaja, a take sijajne družbe in take cerkve še tudi nikdar videl ni ter je bil ves zmočen.

„Je opasnost, dečko,“ odgovori Naum tiho. In Gorázdu zaiskré oči, pak se primakne bliže, prav blizu ljubljenege svojega učitelja Metoda, ne da bi iskal pomoči pri njem, nego da bi se boril, da bi življenje dal za svetega svojega učitelja, če mu bode kdo kaj žalega hotel.

V tem hipu nastane ropotanje. Vsi sedeči so bili vstali, ker je prišel v cerkev kraljevič Karlman, sijajno vojniški opravljen, šel je naravnost do Adalvina, pozdravil ga, obrnil se po zboru in potlej sédel poleg solnograškega škofa na prestol, za sebe pripravljen. Kot vojniki je Karlman lepe, krepke ljudi vselej rad gledal. Zato mu je tudi telesno odlična, vzvišena oseba Metodova précej ugajala in prvo, kar je poleg sebe sedečemu solnograškemu škofu Adalvinu rekel, bilo je:

„Nenavaden mož!“

Adalvin ne bi bil rad videl, da bi bil prvi dobri vtis o Metodu ostal predsedujočemu kraljevskemu sinu; zato je takoj s cerkveno slovesnim glasom odgovoril:

„Tudi peklenski vrag se časih v lepo vnanjost obleče, da lože ljudi vara in v greh in krivo véro vabi, kakor jih vara in pohujšuje po Panoniji tudi ta grški človek, ne da bi si rajši obesil málinski kamen na vrat in se potopil v globočino morja, kakor sv. pismo govori in svetuje takim, ki delajo pohujšanje.“

„Tedaj začnite izpraševanje sami, jaz hočem poslušati,“ reče Karlman.

Adalvin povpraša na levo nekaj arcipresbiterja Rihbald, potem kake trikrat strupeno pogleda Metoda in vstavši počne govoriti:

„Sveti, učeni, velemožni, prečestiti in presvetli gospodje in možje! Z dovoljenjem najmilostivejšega našega kralja, vélikega Ludovika in na visoki ukaz kraljevskega vzvišenege našega gospodarja, ki je tù v naši sredi zavzel prvi sedež, zbrali smo se, gospóda in čestiti bratje v Kristu, da zaslišimo in sodimo človeka Grka, imenovanega Metod, kateri je prišel iz tuje dežele, da tù po našem oblastji in po oblastji sv. Ruperta pod plaščem kristijanskim kriv nekov nauk širi in naše prave od nas in svete cerkve posvečene duhovnike izriva, naš jezik zatira, barbarščino v sveto cerkev uvaja ter nepokorščino seje. — Ti, ki se oglašáš na ime Metod in si baje domá nekod iz grškega cesarstva, stopi pred nas, da te slišijo in vidijo vsi učeni, pobožni in modri možje tega čestitljivega zbora.“

„Tukaj sem,“ reče Metod mirno, a glasno in stopi nekoliko korakov naprej v sredo, njegovi trije učenci za njim.

„In kdo so ti ljudje s teboj?“

„Moji zvesti tovariši in učenci so v službi Gospodovi; spremljajo me iz prijateljstva in ljubezni; jedna družina smo,“ reče Metod.

„Tedaj so sokrivci tvoji,“ vmetne Embriho, Regensburški škof.

„A morate vendar njemu najprvo dokazati, da je on kriv, predno o sokrivcih govorite,“ oglesi se porogljivo Hinkmar, škof iz Laona, majhen, grbav mož z veliko podolgasto glavo, jako živimi očmi in zvočnim glasom.

„Klicali smo tudi samó njega, učencev njegovih ne,“ reče Adalvin in pogleda Karlmana.

„Zaslišite le njega najprej,“ reče Karlman.

Škof Adalvin ukaže nadsvečeniku Rihbaldu, naj on, kateri kot bivši namestnik njegov med Sloveni iz samovida najbolj pozna Metodovo ravnanje, častnemu zboru razloži zatožbo.

Rihbald je bil namreč od svojega škofa Adalvina iz Solnograda poslan k slovenskemu knezu Koclju, da tam vodi vso cerkveno upravo. Kakor smo že povédali, bil je ob enem nálog vsacega nemškega duhovnika med Sloveni nemški vpliv utrjevati ter Slovence za nemško politično gospodstvo pripravljati. Rihbald je vršil z marljivostjo posebno drugi del naloge. Dasi je imel s slovenskim narodom opraviti, ni se hotel ali ne mogel slovenskega jezika naučiti, zatorej je bil gledé razširjenja vére in pouka menj marljiv. Zanašaje se na velik vpliv svojega škofa pri nemškem kralji in na moč nemškega kralja, sedel je v kneževini Kocljevi nekaj časa v Salavaru ali Mosaburgi, mestu od kneza Pribine zidanem, ali pa v Ptuji ter frankovsko gospodstvoval in ukazoval. Na ta način si med narodom ni mogel pridobiti ljubezni.

Ko je tedaj prišel Metod in besedo božjo oznanjeval z apostolskim ognjem krščanskega prepričanca in z ljubeznijo vzvišenega ustanovitelja krščanstva govoreč v narodnem jeziku neizprijenemu ljudstvu, predobil si je namah vsa srca, od kneza do poslednjega slovenskega seljana.

Rihbald, to videč, poskušal je najprej Metoda odpraviti od tod stráni s svojo avtoriteto kot pooblaščenec solnograškega škofa, kateri ima vso spodnjo Panonijo pod cerkveno svojo oblastjo, torej brez njegovega, Rihbaldovega, ali škofovega dovoljenja tù nihče učiti in sveta opravila opravljati ne sme. Metod se za ta ugovor ni brigal, a prizival se je na višjo oblast, na Rim. In ko je leta 869. na željo Kocljevo, kateri bi se bil rad iznebil sitneža Nemca Rihbald in njegovega škofa, papež

Hadrijan posvetil Metoda za nadškofa Panonije, mogel je Metod kot vrhovni pastir in cerkveni poglavar teh krajev Rihbald celó pred sé zvati in mu ukazati, da odslej je njemu pokorščino dolžán in mora delati po njegovih navodih, ali pa naj Panonijo zapustí. Najprej je terjál Metod od Nemca, da, če hoče še ostati tù med slovenskim narodom dušni pastir, mora se naučiti narodnega jezika in upotrebljevati ga.

Ko je Nemeec Rihbald to terjanje čul, penil se je od jeze. Da bi njemu kdo drug ukazoval negoli Nemeec? Da bi se on učil barbarskega jezika slovenskega? Da bi ga on rabil pri službi božji? To se mu je zdelo nesramno. Ali videč, da je knez Kocelj z Metodom, da je ves narod z Metodom, on pa da ima le sila malo duhovnikov svoje narodnosti za sebe, zapustí Ribbald Kocljevo deželo in iz Ptuja otide v Solgrad nazaj, maščevanje prisezajoč. Tù popiše svojemu škofu Adalvinu krivice, ki jih je baje storil Metod njemu in s tem škofu, vsemu nemškemu duhovenstvu in nemškemu kralju. Adalvin se razljuti sam, podpihuje pismeno druge nemške škofe, pritožuje se pri kralji, terja v Rimu in pri dvoru zadoščenja in povrnitve cerkvene oblasti; ki se mu jemlje s takim postopanjem „tega Grka“ in Rima.

To delovanje ali rovanje Rihbaldovo in Adalvinovo je imelo vspeh. Kralj je pisal Koclju in mu žugal; ob jednom je ukazal shod v Solnogradu, ki naj pozove „Grka“ na odgovarjanje.

Rihbald je imel tedaj zdaj svojega sovražnega protivnika, kateremu je moral prostorišče svoje delavnosti pustiti, pred katerim je moral ubegniti, imel ga je tù pred seboj in imel je radost, da ga je smel sam tožiti v navzočnosti samega kraljevega sina in v pričo prvih glav nemškega cerkvenega dostojanstveništa.

Rihbaldova široka usta z veliko prehlapno zgornjo ustnico so se dvakrat zastonj odprla in zaprla, predno je izpregovoril; rumeno lice se je nekaj zatemnilo, roke so, od razburjenosti tresočé se, prebirale v pergamentih in knjigah pred njim na visocem stolu ležečih, predno je začel svoj govor zoper Metoda. Potem pak je udaril v ves glas; govoril od kraja bolj tiho, a zmerom burneje; iz dolgega njegovega govora se je videlo, da se je mož na besedno borbo dobro pripravljál in da ga v nji vzpodbujá neizmerno sovraštvo do protivnika in da ga vlada samó jedná želja, uničiti tega protivnika.

Začel je svoj tožni govor daleč zadaj s povestnico solnograške škofije. Risal je, kako je že sv. Rupert, ustanovitelj njen, delavnost svojo raztegnil čez Panonijo in le-té kraje pridobil krščanski cerkvi in solnograški škofiji. Škofovski stol sv. Ruperta da je potem i na dalje skozi petinsedemdeset let pod vsemi nasledniki na škofov-

skem stolu, katerih slavna imena so: Arno, Adalram, Ljutpram in zdaj vladajoči prezaslužni episkop za óne slovenske kraje, tù v zboru navzočni Adalvin. Za razširjenje krščanstva med Sloveni do Drave ima, razkladal je Rihbald, vso zaslugo le solnograška stolica. Le ona je tja pošiljala duhovnih, zidala in posvečevala cerkve, med temi slavno cerkev nad kostmi mučenika sv. Adrijana v Mosaburgi Janezu Krstniku na čast, ne govoreč o najnovejših cerkvah, katere je že Adalvin posvetil v Dudlebih. In zdaj, nadaljeval je Rihbald tožbo svojo, prišel je tù v naš vinógrad, tuj grški človek, brez prav in pravic in uči besedo božjo po svoje in nevprašavši pravega metropolita solnograškega škofa. Nekov Grk, Metod po imeni, ta, ki stojí tù pred vami, predrznil se je vse naše pravice z nogami teptati in sosednje slovensko ljudstvo proti nam nahujskati, da božje službe, katero smo mi opravljali v jedino pravem cerkvenem t. j. latinskem jeziku, niti ni obiskavalo več, temveč da se je nam rogalo in posmehovalo. Kajti, da je mera nesramnosti tega tujega človeka, ki se imenuje Metod in stoji tù pred nami, do vrha bila polna, drznil se je uvesti barbarski jezik slovenski v vse obrede krščanske naše cerkve in iz hramov božjih smo se pred njim morali mi, pravi svečeniki umakniti in tacim pritepinom prepustiti svete prostore v zlorabo svete liturgije. Ne le, da je učil ljud, ki ničesa ne ume, negoli svoj surovi jezik, izpozabil se je tako, da je celó tajnosti daritve sv. maše in vse duhovenske molitve pri božji službi slovenski opravljaj, vse obrede samó v barbarskem jeziku sosednjega nam — a sovražnega naroda slovenskega, a ne v latinskem, katerega je cerkev kot svoj občni jezik sprejela, ker je kot svetovni jedini vreden, da se tako vzvišene reči v njem vršé, kakor je krščanska cerkvena služba božja. S tem, da je uvajal nerazumljivi in barbarski slovenski jezik, pokrival je po jedni strani pred večšimi duhovniki, ki bi ga bili mogli slišati, svoje zmote in krivosti svojega vérskega učenja, po drugi strani pa je sejal med slovenskim neumnim ljudom nezaupnost in sovražnost do dose-danjih učiteljev iz germanskih krajev, kakor je Solnograd in nemško-frankovska zemlja. Sovrašstvo do nas se je med Sloveni tako močno kazalo, rekel je Rihbald, da je bilo že naše življenje opasno ostati še dalje tam; pobegniti smo morali, in óni, ki je nas, poklicane svečenike sv. cerkve in nasledovalce sv. Ruperta, prognal iz vinógrada Gospodovega in cerkvenega oblastja solnograške škofije, tisti človek je tù pred vami, Metod po imeni, Grk po rodu, tujec iz daljne neprijateljsko dežele. Učeni, modri, čestiti, visoki cerkveni in svetni knezi, ki so tù zbrani, naj ga sodijo in obsodijo.

Rihbald tako izgovori in séde. Metod, kateri je ves čas stojé mirno poslušal dolgi latinski govor ljutega svojega tožitelja, prestopi še korak bliže in hoče takoj pričeti svoj zagovor.

Ali vzdignil se je bil že škof Pásavski, Engelmar, pomolil svoj veliki trebuh še bolj pred sé, zamežikal z malimi svinjskimi očmi in izpregovoril: „Jaz morem čestitljivi in zbrani gospódi vse besede potrditi, katere je naš vredni brat v Kristu, učeni Rihbald, govoril o zlobnih grehih, o krivem nauku, o veliki sovražnosti in smeli prisiljivosti tega grškega človeka. Vi znate, da zgorenja Panonija spada v moje cerkveno ozemlje, pod Pásavsko ter da od časa slavnega mojega prednika sv. škofa Reginhera, po njegovi pogodbi z Adalramom, solnograškim, loči reka Raba moje in našega predsednika cerkveno oblastje v Panoniji, zgorenji in dolenji. Predno je ta grški človek, ki ga imenujete Metod, zdražbo delat prišel, predno ni še slovenskega naroda zoper nas razburjal v oblasti Adalvinovem ob Dravi, počenjal je isto igranje skozi več let v mojih zemljah v gorenji Panoniji pri zloglasnem knezu Rastislavu, kateri ga je lujskal na nas in na vse, kar od Nemcev prihaja, za kar ga je, kakor čujem, že naša krepka roka zadela, kakor naj zadene vse naše protivnike. Bog nam je tudi tega Metoda poslal v ostro sodbo, in greh bi bilo od nas, ko bi ga zopet kar izpustili, da barbarske Slovence lujska na nas in krivovérstvo širi zoper nas.“

Metod na te besede nekoliko problemí. Ko bi prej ne bil še védel, kam je prišel, čul je zdaj. Tu so bili ljuti, nepošteni, načelni, osebni protivniki. Tukaj je bilo z razlogi malo opraviti, težko pregovarjati ali prepričavati.

„Na grmado ž njim!“ zavpije mlad menih in kakor na ukaz zagrmi v zboru skoraj občni klic: „Na grmado!“

Svetopolk je dozdej sedél zadaj za Karlmanom. Slišavši klic, ni ga razumel, ker je znal premalo latinski. Zato je vprašal svojega pobratima, suhega Zemizizna, kaj to pomenja.

„Meni se zdí, da se svetcu ne bode dobro godilo.“

„Kaj mu hočejo?“ vpraša Svetopolk in močne svoje obrvi zvleče jezno.

„Stoj, da slišimo, ni še vse pri kraji, a vsega niti jaz ne razumem. Kaže se, da mu sovraštvo na uho pojó. Poslušajmo, kaj on poreče,“ odgovori Zemizizen mali.

„Čujmo Grka, zagovarjati se ima pravico,“ vpije grbavi Hinkmar, škof Laonski in Karlmanov družnik. „Bréz zagovora ga ne morete soditi.“

„S takimi pričami!“ oglasi se nekdo.

„Ni judje Krista niso sodili brez zaslišanja,“ ogласi se Valpert, patrijarh Akvilejski.

„Ta tudi z Grki vleče, to vémo,“ приметne menih, kazaje Valperta.

„Jaz le z istino,“ odvrne Akvilejski odločno.

„Čujmo, kaj Metod odgovori na tožbo,“ razsodi Karlman in vse umolkne na besedo kraljevičevo.

Nekaj hipov nastane tišina. Vse oči se obrnejo v Metoda, na sredi stoječega.

Potem pa Metod začne zagovor svoj.

(Dalje prihodnjič.)

Iz domače zgodovine.

Piše Ivan Vrhovec.

IV.

Deželna bramba in črna vojska. ¹⁾

Bilo je leta 1808.

Že dvakrat se je do takrat razlegal po Ljubljani žvenket francoskega orožja. Že dvakrat so bežali Ljubljančani pred francoskimi četami iz mesta. Požunski mir sklenivši (l. 1805.) ponižal je Napoleon Avstrijo tako, kakor je doslej še ni noben sovražnik, tudi Turek ne. Vsa Evropa je ležala pred Napoleonom na kolenih, celó mogočna Rusija je pritegnila na njegovo stran. Strah pred francoskimi bajoneti je prevzel vso Evropo.

Le v Avstriji se je preudarjalo tačas noč in dan, kako ugonobiti tega neustrahovanega silovitneža. Cesar Franc II. in njegova slavna habsburška rodovina je poznala udanost, izbornu udanost svojih podanikov, ki ni genila nič jedenkrat, odkar je prisegla Avstriji zvestobo. Če pristoja v istini ónemu, komur raste pogum z nevarnostimi in zadregami, slavno ime junaka, zaslužita ga pač cesar Franc I. in nadvojvoda Ivan.

Nadvojvoda Ivan je sklenil, zanašaje se na udanost avstrijskih podanikov, sklicati vse moške od 18—45. leta pod orožje ter jih pripraviti za boj proti zmagovalnemu cesarju francoskemu. Vsakdo, ki je mogel nositi orožje in kogar ni že sicer poklicala vojaška dolžnost na

¹⁾ Tega članka tikajoči se akti se nahajajo v fascikulu šte. 90. ljubljanskega mestnega arhiva.

bojišče, zastavil naj bi življenje za čast presvetle cesarosti in za očetbo domovine.

To občno oboroženje se je zvalo „deželna bramba“.

Dne 8. junija l. 1808., torej sredi najlepšega miru, izdal se je patent za njeno osnovanje. Vsi moški, ki so le mogli nositi orožje, poklicali so se v boj proti Napoleonu. Izvzeti so bili in oproščeni od deželne brambe seveda vsi, ki jih vojaška dolžnost tudi sicer ni dosegala, namreč duhovščina, plemenitaži, uradniki, dostojanstveniki, umetniki, meščani, trgovci, obrtniki in kmetje, ki so imeli vsaj pol „grunta“ (kmetije).

Na prvi pogled bi se človeku zdelo, da so bili torej oproščeni skoraj vsi. Kdo naj bi potem služil za brambovca? A razven navedenih stanov, bilo jih je še mnogo, ki jih je vezala brambovska dolžnost, po mestih vsi nemeščani, rokodelski in trgovski pomočniki, dninarji, hlapci itd., po kmetih pa vsi, ki niso bili posestniki vsaj pol kmetije.

Brambovcev je bilo torej lahko nabrati veliko število.

Sicer pa sta pričakovala nadvojvoda Ivan in cesar Franc največ podpore od navdušenja svojih podložnikov. S samimi prostovoljci sta menila sklicati velikansko vojsko deželnih brambovcev na noge. Posamezne avstrijske dežele so bile razdeljene po okrožjih. Pričakovalo se je, da se bo dalo v vsakem okrožju nabrati po jednega ali dva bataljona od 800–1200 mož. Vsak bataljon bi imel spadati v 4 do 6 kompanij, vsaka s svojim stotnikom na čelu. Kompanije bi se sestavljale iz štirih ali šestih vlakov. Vlaki bi razpadali v korporalščine; vsaka fara ali občina imela bi jedno.

Brambovci bi se morali po načrtu nadvojvode Ivana vaditi v orožju, a menil jim je te vaje, kolikor moči olajšati. Pušek pri objavi brambovskega patenta država še ni imela, vendar pak je obljubila, da jih bo kmalu preskrbela, le torbice za strelivo si bodo morali preskrbeti brambovci sami in sicer toliko, da se bo dalo v njih shraniti vsaj po 30–40 patrón.

Podčastniki in dosluženi vojaki, dejalo se je v patentu, bodo smeli nositi sablje in palice, katere si bodo pak morali ali sami ali pa njihova gosposka omisliti. Častniki vojaškega stanú bodo nosili svojo vojaško opravo, moštvo pa navadno obleko in kot odliko kokarde, različne po barvah posameznih dežel.

Da bi se moštvu, kolikor bi se le dalo, olajšale vaje, nameraval je nadvojvoda, naj se bodo brambovci vadili vsako nedeljo in vsak praznik po jedno ali dve uri in sicer po službi božji v vsaki fari ali občini posebej; le tam, kjer bi dve ali tri fare ne bile daleč druga od

druge, kazalo bo, vaditi se skupno, torej po več korporalščin na jeden pot. Vsaj vsak mesec po jedenkrat pa bi se morale sniti vse k jednemu vlaklu spadajoče fare in se vaditi skupno, a delj ko tri ure daleč bi se ne smelo nobenega možá siliti, da pride k vajam, ki naj se takoj pričnó, še predno se dajo brambovcem puške. Ko pak se bode za te poskrbelo, poučevali se bodo brambovci tudi v nabijanji pušek in v streljanji. Štirikrat bo moral vsak brambovec v tarčo ustreliti, sicer se bodo pa dovolile tudi prostovoljne vaje pod nadzorstvom okrožnega glavarja (Kreishauptmann), kateremu se bo naložila vsa skrb za bataljon njegovega okraja. On bode tudi voditelj njegov, ko bi se prikazal sovražnik na meji. Takrat bodo brambovci prisegli pod svojimi zastavami in se oddali zatem poveljništvu kacega generala. Tak je bil v vélicih potezah načrt nadvojvode Ivana, ki se je obračal najprej do prostovoljcev Ljudstvo naj bi se vspodbujalo, da se samó oglasi, potem šele naj bi se v brambovce poklicali tudi drugi. ¹⁾

Nadvojvoda Ivan je prepotoval sam vse dežele, da bi se brambovstvo tem hitreje osnovalo. Dné 1. julija l. 1808. je prišel v Ljubljano, kjer se je udeležil slovesnega streljanja, prirejenega njemu na čast ter tudi sam jedenkrat ustrelil. Dné 4. julija se je pričelo nabiranje. Po deželi se je zanimal ljud povsod za novi brambovski zavod z velikim navdušenjem. Pri žrebanji v Železnikih so dejali rudokopi komisiji, naj listke le sapi dá odnesti. „Nobeno žrebanje naj ne bo določevalo o nas, mi vsi hočemo prostovoljno služiti ljubljenemu svojemu cesarju.“ Ravno tako so storili Idričanje. Na Dolenjskem se je odlikoval Francišek Langer. Najstarejši stotnik novomeškega bataljona je prevzel njegovo poveljništvo. Dné 16. julija l. 1808. je primarširalo iz postojnskega okrožja 372 prostovoljcev z godbo v Ljubljano; bili so prvi. Dné 31. julija je bilo prvo rezervno vojaško krdelo gotovo in je praznovalo ta dogodek s slovesno vojaško mašo. Obilo prostovoljcev so morali zavrniti, ker je bilo število že dopolnjeno.

Pričele so se vaje. Postojinčani so jih dovršili prvi ter se vrnili dné 13. avgusta domóv. ²⁾

Take navdušenosti v Ljubljani ni bilo zaznati. Poziv za prostovoljno oglašanje se je razglasil dné 1. julija l. 1808., a zastonj so čakali prostovoljcev; nikogar ni bilo, naborna komisija jih je čakala zastonj. Da ustreže željam svoje višje gosposke in ošvedoči patrijotično svoje navdušenje, sklical je magistrat meščanski odbor, predstojnike rokodelskih zadrug in četrtnike. (Ti so bili neki podžupani mestnih delov).

¹⁾ Fasc. 90.

²⁾ Dimitz, Gesch. v. Krain, IV. p. 266 in 267.

Le-tem se je zabičilo, naj svetujejo in prigovarjajo v krogih svojih, da se za brambovce sposobni oglasijo prostovoljno. To je imelo vsaj nekoliko uspeha, a število prostovoljcev je bilo vendar le majhno, vseh skupaj le 43, in sicer 31 uradnikov in 12 meščanov. Oglasilo se je n. pr. pet plemičev, med njimi baron Taufferer in Schweiger, in grof Turjaški. Najmlajši prostovoljec je bil star 19, najstarejši, neki umirovljeni profos pa 72 let. Mimo družih uradnikov nahajamo tudi necega triindvajsetletnega profesorja Ivana Zupančiča in slikarja Schaffenratha.

Ni se čuditi, da je o tako burnem času le malo koga mikala vojaška suknja. Ljudstva se je lotil grozen strah, zlasti odkar se je zvédelo, da bodo morali tudi ljubljanski brambovci, ki so menili, da so le za obrambo mesta namenjeni in se jim je v početku to tudi zatrdilo, iti, če bo treba, takisto na vojsko proti sovražniku.

V gorenjskem okrožji niso od prostovoljnega oglašanja nič več dosti pričakovali. Dne 19. julija 1800. leta so se sešli v Ljubljani zastopniki 22 „opisovalnih ali kantonskih gospok“,¹⁾ in sicer iz Bele Peči, Bleda, Radovljice, Brda pri Kranji, Kranja, Tržiča, Smlednika, Loke, Križa, Kamnika, Mekinj, Tuhinja (Tuffstein), Brda pri Podpeči, Ponoviča, zastopniki ljubljanskega magistrata, ljubljanske komende, ljubljanske palačije, Fužin (Kaltenbrunn), Iga, Dola, Goričan in Krumberka. Namen tega shoda je bil, posvetovati se o tem, kako bi se mogel izvesti patent z dne 8. junija 1808. leta. Sklenilo se je, da popiše vsaka teh gospok vse v svojem okraji po 18—45 let stare moške. Zastopniki naj, prišedši domov, vsodbujajo ljudi, da se oglasijo prostovoljno. Ker je bilo vsaki gosposki število brambovcev, ki jih ima sklicati na noge, natanko določeno, moral se je nedostatek izžrebati. V ta namen se je osnovala posebna komisija, ki je hodila od fare do fare. Imena ónih, ki se niso hoteli prostovoljno oglasiti, napisala je na listke ter jih vrgla v vrč, iz katerega jih je jemal kak otrok. Ob enem je določevala ta komisija tudi kraj in čas za vojaške brambovce.

V Ljubljani so se prostovoljci oglašali na treh krajih in sicer 1. pri okrožnem uradu: plemenitaži, uradniki, dostojanstveniki in trgovci; 2. pri magistratu: meščanje, trgovci in obrtniki; 3. pri svojih ravnateljih pa dijaki. Dne 10. januarija l. 1809. poročal je magistrat, da ima ljubljanski brambovski bataljon tri kompanije; pri prvi in drugi so bili skoraj sami dijaki, pri tretji pak rokodelski pomočniki in inozemci. Strah pred vojaščino tudi pozneje ni pojenjal.

¹⁾ Tako se imenujejo v aktih „Werbbezirke“.

V ljubljanskem okrožji, katero je moralo preskrbeti za svoja dva bataljona 1499 brambovcev, oglasilo se je tekom leta 1808. samó 581 prostovoljcev, in sicer samó tacih, ki so bili prepričani, da jih ne bodo obdržali; kajti 416 jih je bilo za vojake popolnoma nesposobnih, 53 pak k večjemu porabljivih za notranje posle. Magistrat je bil v veliki zadregi in povprašan, kako bo mogel vzdrževati 3. kompanijo I. bataljona, ne da bi pri tem tipeli prvi dve dijaški kompaniji, dejal je brambovski komisiji, da tega ne vé. Skrbelo ga je celó za dijaški kompaniji, če se bosta mogli vzdržati; bržkone je te dve kompaniji osnovala brambovska komisija sama, ne da bi vprašala mestni odbor. Dejal je ta namreč: „Proti kateri previdnosti sta se osnovali te dve kompaniji, ne vémo povédati, in zarad tega nam tudi ni znano, kako ji bo mogoče vzdržati. Kajti po dovršenih šolah hodijo dijaki vsak na svoj posel s trebuhom za kruhom ali pa odhajajo v višje šole, bodisi učiti se medicine in prava ali pak se posvečujejo duhovskemu stánu. Na šolo kako pritiskati pak magistrat nima nobene pravice in bi tega tudi rad ne storil, ker bi trpela pri tem veda. Tretja kompanija pa je sestavljena iz rokodelskih prostovoljcev, pomočnikov, ki so prišli semkaj po nekoliko iz inozemskega ali pa iz družih avstrijskih dežel. Le-ti se bodo podali od tod, ako dobé kje drugje posla. To se jim ne sme briniti, zato se bo tretja kompanija sama razšla. Da bi se pak še sedaj znova prostovoljno oglašali, o tem niti misliti ni.“

V tretji kompaniji je služilo dné 19. januarija 1809. l. 20 inozemcev, največ (6) Italijanov, 3 Prusi, 3 Bavarci, 2 Tirolca, 2 iz Manhajma, 1 iz Badna, 1 iz Majnca, 1 iz Frajburga in jeden Madjar, več móž ta kompanija morebiti celó imela ni.

Ker prostovoljcev, na katere se je najbolj zidalo, ni bilo, morali so ljudi siliti in jih izžrebovati, toda le-tí so izkušali na vsak način oprostiti se vojaščine. To so storili celó mnogi udje dveh kompanij mestne garde. Ker se niso hoteli sami oglasiti, pregledala jih je naborna komisija in jih dné 20. jul. l. 1808. mnogo za brambovce sposobnih našla. A večina je prosila oproščenja, opiraje se na to, da so meščani, obrtniki in trgovci. V mestnem arhivu se nahaja sila veliko prošenj, oddanih iz tega namena; celó mnogo prostovoljcev, ki so se prehitro oglasili in katerim je bilo pozneje to žal, vložilo je prošnje za oproščenje.

Zarad prevelicega ščedenja (kajti skoraj vse teže brambovstva so se naložile zasebnikom) se je sicer izvrstna ideja nadvojvode Ivana popolnoma ponesrečila in s poznejšimi ukazi izkušalo se je še tù in tam kaj rešiti. Leta 1809. se je zaukazalo, naj se vadijo brambovci,

da se jim vojaška dolžnost olajša le po dvakrat v letu in to po 21 dnuj. Sredi marcija leta 1809. je imel ljubljanski bataljon 6 kompanij, ki so hodile k vajam v Šiško, Mengeš, Kamnik in Moravče, a pri vsaki je manjkalo vendar po 20 do 30 móž, dasi tudi so pretili ónim, ki so izostali, z vojaškimi kaznimi. Največ je ta strah pred vojaštvom zakrivila pač govorica, ki se je trosila med ljudstvom, da bodo vtaknili tudi brambovce v redno vojsko. Gosposka je zaukazala vsacega raznašalca tacih vestij strogo kaznovati, a vse brez vspeha.

Gosposka je poskusila vsako sredstvo, o katerem je le mogla upati, da bi podžgalo navdušenje za sveto reč avstrijske države. Dné 8. marcija l. 1809. poslala je z Dunaja ljubljanskemu magistratu odtis Kollinovih pesmij za brambovce ter zahtevala od njega odgovor, kako mu ugajajo in svét, ali naj se jih tiska še več. Ako mu bodo ugajale, dá naj jih preložiti v slovenščino. Magistrat je sicer pesmi pohvalil, kar se tiče prevoda pak dejal, da je nepotreben, ker imajo Slovenci že svoje domače in vrhu tega dosti domoljubov, ki jih radi zlagajo. Bržkone je imel magistrat Vodnikove „pesmi za brambovce“ v mislih.

Kakšna je bila oprava teh brambovcev, ne vémo povédati, bržkone pak se je pridržala tista, kakor jo je nasvetoval magistrat. Dné 3. avgusta je predložil namreč slike kmetskih noš na Kranjskem, katere je narisal neki učitelj risarstva, Dorfmeister, in za katere se mu je plačalo 35 gld.; med njimi je bila tudi jedna, ki je predstavljala brambovca, kakeršnega si je mislil magistrat. Ker so bili tedanji klobuki kranjskih kmetov previsoki, svetoval jih je magistrat znižati toliko, da bi bilo oglavje le $4\frac{1}{2}$ visoko. Kraji naj bi se privíhnili in vrhu glave vkup zvezali, in da bi klobuki gotoveje na glavi ostali, svetoval jih je pod obradkom pritrđiti z jermenom. Okoli vratú naj bi brambovci nosili črn kolar. V obče so se oblačili tedanji kmetje v precěj dolge rujave suknje. Ker jih je ljudstvo vajeno, dejal je magistrat, bilo bi dobro, da se pridržé, kajti plašč nosi le malokateri, razven kak bogatin. Da bi si pak bili brambovci vsaj nekoliko podobni, kazalo bi našiti na suknje bele gómbe in svetlo-modre, po dva palca visoke kolarje z modrimi našitki in sprednja konca sukenj nazaj privíhniti, da ne bi ljudij težila pri hoji. Kar se tiče kratkih črnih hlač bi bilo tudi najbolje, da se pridržé in nogovice in čevlji naj se ne izpremené.

Take brambovske oprave je obljubil neki trgovec Mulle narediti po 28 goldinarjev.

Ravno o času, ko se je vedno znova popravljaj in dopolnoval patent z dné 8. junija l. 1808., završčalo je že po Avstriji. Dné 8. aprila

1809. se je znova pričela vojska, katero je cesar narodom svojim naznanil s posebnim manifestom, po Kranjskem v italijanskem in slovenskem jeziku.

Ob jednem je privedel iz Tirol skoraj neverjeten glas, da so Tirolci pognali ne s puškami in topovi, ampak z vilami, cepci in kosami oholega sovražnika iz dežele. Komaj mesec dnij za tem pokazali naj bi tudi vedno udani Kranjci svoj pogum. Dne 12. majnika l. 1809. je pozval deželni poglavar grof Brandis Kranjce na „črno vojsko“,¹⁾ ko so bežale avstrijske armade že z Laškega proti Ljubljani. Oklic njegov (poslovenil ga je bil najbrž Vodnik) glasil se je tako:

„V' IMENU PRESVETLIGA ZESARJA.

Zažite dela starih zhafov, ktire fo Krajnzji inu Gorizhani nekđaj ob vojknih perlošnoftih inu nadléгах dopolnili, nam dajo upanje, de Krajnzji inu Gorizhani bodo tudi sdaj svojim ftarim ozhakam podobni. Stari vafhi fo nekđaj eden sa vfe inu vfi sa eniga fe potegnili sa Zefarja, sa svoje pravize, proftoft inu sa svoj dom; inu fo jih vfi gorezhi varvali bres vfiğa straha. Te njih hvalne déla fo popisane v' ftarih bukvalh Barona Valvasorja, inu fo njim prava vezhna zhaft. Savol tiga fe sanéfemo, de tudi sdaj fe bodo Krajnzji inu Gorizhani v' nevarnofti, ako bi priti vtegnila, tako obnefti inu vedli, kakor njih ftari ozhaki, inu kakor fo druge frezhne zefarfke semle fturiti shé perpravlene, tako, de fe je zlo Sovrashnik nad njih ferzhnoftjo zhudil.

ZHERNA VOJSKA JE SKLENJENA.

Zefarfke krafsie fo dobile raslozhne povelá, kaj inu kako imajo fturiti, de fe nafha velika mifel, to je bramba nafhíh semel, dopolni inu Sovrashniku kakor kol mogozhe fhkoda fturi, ako bi vtegnil na nafho mejo ftopit.

Vfi terdni moshki od 16 do 50 lejt vsamejo v' roke tifto oroshje, ktiro jim je pred rokami, inu na kar fami narbol saupajo.

Se sanéfemo, de ne bode nobeniga med nafhimi rojaki, kir bi fe pomifhlal, al framoto fam febe lubil, svoje nepotrebno oroshje fkrival, al druge brambine pomozhi satajil, inu perlošnoft dal, de bi mi s' njim délati mogli kakor s' isdajavzam svoje deshele. V' fili je vfak dolshen poftavlenim oblaftam na tanko pokoren biti, ker ni miflit mogozhe, de bi bramba terdna bila, ako vfi vkup ne dershé inu svojo mozh vkup ne sklenejo.

¹⁾ Nekateri pisatelji, katerim ne ugaja noben terminus, ako ni na pol hrovaški, ruski ali staroslovenski, začeli so za „Landsturm“ pisati „narodno opolčenje.“ Res, dobra beseda, toda ima to veliko napako, da slovenskemu ušesu ni razumljiva, ker ni domača ampak od drugod „uzmana“. Povejte, zakaj bi za „Landsturm“ ne bil dober izraz „črna vojska“, (Landsturmmann, črnovojnik), katerega je pisal že Vodnik in katerega pozná že ves narod slovenski? Čemu nas begate tedaj s tistim tujim „narodnim opolčenjem“?

Glejmo na svefte inu junahke Tirolze, pofnemimo sa njimi. Tudi mi zhutimo v' febi ferze inu mozh nafho semlo s' Tirolzi vred braniti, inu kakor oni v' lubesni proti nafhimu Zefarju veliki biti.

Li famimu Zefarfkimu kralevimu Kraisaufmanu je naredba inu vodenje zherne vojske isrozhéna po zeli Krafsii; Kantonam, Komefsiam inu popifavnim gosfopfkam pak po njih okrajni; fizer pak nobenimu drugimu: njim bodo na ftrani ftali inu pomagali flushabniki drugih gosfopf.

Deshelna gosfopda, pomlivi svojga vifokega inu perviga pokliza, bodo sa brambo Krone inu domovine premoshenje inu kri dali, tudi grafhinski laftniki inu imenitnifhi gosfopdje ne bodo sad oftali, temozh bodo s' fvetam inu delam pomagali. De pak vajvodam inu njih nameftnikam ne bode nobene hitre pomozhi mankaló, bodo gosfopda, grafhinski laftniki inu imenitnejfhi gosfopdje sdaj prezi narmanj 200 jesdnih Ordonanzov napravili sa vajvodne povela okoli nofit. Ti Ordonanzi bodo prejémali shivesh sa fe inu sa Konje is zefarfkiga Magazina.

Svefti Kmetje bodo po prejétimu povelju fe sbrali v' kupe inu trume, bodo imeli sa glavarje moshe svoje vrste, ktiri fo sauplivi inu spreumetni, inu bodo v' drushbi s' zefarfkimi foldatmi mejo slafiti tam varvali, ker narbol navarnof shuga.

Na noge tedaj! pofhteni, svefti, inu terdni Kmetje! Zherna vojska naj bo sraven drugih brambovzov ftrafhno oroshje sa notri derozhiga Sovrashnika pokonzhati.

Zherna vojska naj sraven nafhe druge svese esterrajfkih ludftvov doféshe vifoki svoj namén, naj ohrani Zefarftvo, inu njega veliko fto lejti vkorenineno famofvojnoft. Naj rasdrobi nam od Sovrashnika namenjeni fushni jarem, inu satrenje zefarfkih inu ludfkih praviz.

Inu zhe bomo s' nafhim mozhnim trudam Sovrashno vpéranje nasaj pognali, Sovrashnika ob mozh perpravili, de nam ne bode file inu fhkode délal ne delati mogel, potlej naf bode dobra veft vefelila, de fmo svojo dolshnoft dopolnili, bomo vshivali s' polno méro lubi mir, milofit nafhiga lubleniga Zefarja, hvaleshnoft nafhjih vnukov, inu zel fvejt fe bo nad nam zhudil.

V' Lublani 12. Majnika 1809.

Joannes Graf inu Gosfop Brandis;
Poglavar deshelni."

A zmesnjava je bila prevelika, da bi bil mogel obdržati še kdo trezno glavo. Dné 15. majnika je pribežal hrovaški ban grof Gyulay v Ljubljano, a že 18. dné majnika moral se umakniti iz nje. Francozi so mu bili že za petami in 20. dné majnika zaseli tretjič Ljubljano. Tudi deželna bramba je prišla malo v porabo, ker so francoske čete prehitro drle preko Kranjske proti Dunaju. Napoleon je dal že 14. dné majnika vse brambovce razpustiti, dné 9. avgusta pak razdal oster ukaz odpustiti vse brambovce na dom, ako bi se jih morebiti vendar še kje kaka tolpa nahajala. V ta namen se je od vseh kantonskih gosposk zahteval na-

tančen imenik vseh brambovcev, poklicanih k poslednji vaji v Moravčah. Popisala se je tudi vsa njih oprava in sploh vse kar so nabrali in podarili kranjski stanovi za opravo deželne brambe.

Dné 11. majnika 1810. leta je bobnal birič po Ljubljani, da se bo vse to blago prodajalo 12. in 14. majnika na javni dražbi tistemu, kdor bo dal več zánje.

Hrepenenje.

Čtróvljen hudó ji vék je mlád,
Razdét je nje nádej ponósní grád.

Nikógar nima, da téši jo,
Ostávilí jo prijateljí so.

I méne poslala je v béli svét,
Da ne ogrénel bi žizni mi cvét.

A jaz bi vendar pri nji rad bil,
Nočí ji zvezdíl i dní ji vedril.

Milóбно ji zrl bi v okó mrtvó,
Mordà bi vsplamtélo znova žarnó.

Ljubo poljubljal obráz bi bléd,
Zacvél morda vnóv bi, zabivši béd.

Na prsih bi néžno ji zibal glavó,
Utéšil morda bi ji dušo bolnó.

Oh, jaz bi vendar pri nji rad bil,
Nočí ji zvezdíl i dní ji vedril.

Pojasnil bi vnóv morda vék ji mlád,
Vstal vnóv bi ji nádej ponósní grád.

J. K.

Triolet.

Podáj k slovesu nežno mi rokó,
Poljubim tvoja naj še enkrat lica,
Oj, srca mojega krasná kraljica,
Podáj k slovesu nežno mi rokó! —
Ne glej — če mi obraz rosí solzica,
Če mokro, kalno moje je okó,
Podáj k slovesu nežno mi rokó,
Oj, srca mojega krasná kraljica!

Naj z usten tvojih srčem sladki méd
In zrém v globino tvojega očesa,
Odprta v nji mi duša zrè nebesa;
Naj z usten tvojih srčem sladki méd.
Oh, predno konec naju bo slovesa,
Ljubezni žarne enkrat še razgrét,
Naj z usten tvojih srčem sladki méd
In zrém v globino tvojega očesa!

A. Pin.

Vissáron Grigórjevič Bêlinskij.

Spisal dr. Fr. J. Celestin.

(Dalje.)

Na svèt in s pomočjo prijateljev je odpotoval majnika meseca, da se v Šleziji leči, kjer je napisal znamenito pismo Gogolju radi njegovega „Dopisovanja s prijatelji“. Ta list nam najbolj kaže društvene nazore Bêlinskega: važen je po energiji čuta, po odkritosrčni, svobodni besedi in po plemenitem obsojanji postojęčih društvenih krivic, katerih Gogolj ne vidi ali jih pa celó brani. Zatorej mu očita med drugim tudi to: „Vi niste opazili, da Rusija vidi svoje rešenje ne v mysticizmu, ne v pietizmu (vsega tega je polno Gogoljevo „dopisovanje“) nego v vspehih civilizacije, omike, človečnosti, v probujenji v narodu čuta človeškega dostojanstva, izgubljenega toliko let v blatu in gnóji. Ona potrebuje pravic in zakonov, soglasnih z zdravim zmisлом in s pravičnostjo in kolikor je mogoče strogega njihovega izpolnjevanja.“

Da se dalje zdravi šel je celó v Pariz ter se je res čutil boljšega. Ko se je pa vrnil v Petrograd in zopet mnogo delal, pokazala se je na novo bolezen. Žalosten je, ali tolaži ga zavest, „da je imel na javno mnenje več vpliva, kakor mnogi iz njegovih res učenih nasprotnikov“. Priznava celó sam, da je nekoliko slavjanofil, da ljubi „ruskega človeka“ in véruje v veliko bodočnost Rusije, da pa (ne kakor slavjanofili) ne snuje ničesar na temelji te ljubezni (t. j. Bêlinskij pač misli tù ljubezen, kolikor je samó instinktivna, ne izvirajoča iz živo seznanega kulturnega dela)“. Za osvobojenje kmetov se jako zanima. Od literature odločno zahteva, da bi budila razna — posebno društvena in gospodarska vprašanja in tako moralno vplivala na narod. Če ni povest taka, ne priporoča je; ko bi bila še tako umetniška: čitatelju se je učiti iz povesti, misliti. Zato so mu mnogi očitali utilitarizem. Zanimal se je jako za borbo med kapitalom in delom in sicer z vso gorečnostjo plemenite duše ter je očital slavjanofilom, da so v tem vprašanji in sploh preveč hladni teoretiki. O Rusiji pa pravi, da ima še več dobrih ljudij nego mislijo slavjanofili, da je pa vendar zemlja krajnosti in čudnih nerazumljih izjem. O Gogolji pravi, da je pisal sam si nezaveden ogromnega društvenega pomena, ki ga ima — kakor pravi genij.

L. 1848. se je slabo začelo za Bêlinskega: bolehal je vedno bolj, četudi je delal. Napisal je pregled ruske literature za 1847. l. ter ne-

koliko bibliografičnih razprav in recenzij: s tem se je končalo njegovo literarno delovanje (zadnje razprave je narekoval, ker jih od slabosti pisati ni mogel). V prijateljskem (tudi narekovanem) pismu se razgreva celó za „buržuazijo“ misleč, da se notranje razvitje Rusije ne bo prej začelo, dokler se rusko plemstvo ne izpremeni v „buržuazijo“, a slavjanofilom očita, da so „najbolji iz njih izrezali pojme svoje iz socijalistov“. Vidi se, da teh svojih nasprotnikov ni mogel dovolj mirno soditi in da je bil krivičen proti njim.

Bil si je v svesti nevarnosti svoje bolezni in vrhu tega se je čutil osamljenega, skoraj pod policijskim nadzorom. Vse okoli njega je bilo tiho (bilo je 1848. l!). Že davno so ga sovražili „stari avtoriteti“, sploh vse velike in male znamenitosti, katerim se Bělinskij ni hlinil, sovražili ga jedino, ker je bil večji nego oni: očitali so mu, da ničesar in nikogar ne spoštuje, da je pravi „karbonarij“ — vlade ne priznava. Vse te ljubeznivosti so se sipale nánj že od l. 1836. (najhuje ga je sovražila „Sěvernaja Pčelá“ in „Moskvitjánin“). Od l. 1847. bilo je vse to posebno hudo, ker se je vlada bala vstaje ter je cenzura strašno gospodarila: posebno so pazili na Bělinskega.

Dà, godilo se mu je kakor se je mnogim pred njim in se bode mnogim za njim. Bil jim je predober, preplemenit, preveč jih je v oči bôla njegova velikost, preveč se vzbujala zavidnost in plitvo, suho sovraštvo samó zato, ker je bil boljši kakor oni, ker se ni uklanjal in prilizoval ničlam in vsi ti strašno samoljubi, sebični četi umišljenih genijev — pesnikov in učenjakov, katerih je povsod preveč in ki v genijalnost svoji vidijo samó sebe, pusto svojo nečimernost ali golo — sebičnost. Takih nasprotnikov je imel Bělinskij mnogo; oni so mu greníli življenje, sovražili ga, ker ni bil pritlikovec — kakor oni. Ali Bělinskij je bil junak, moč na svojem mestu: ni se jih bal nikoli, časih jih naravnost preziral, vedno pa navdušeno, goreče boril se za ideal svoj, za človeško srečo in državljansko dostojanstvo, dokler ga ni rešila 26. dné majnika 1848. l. — smrt. —

Pred smrtjo je radi policije mnogo — sežgal. Časniki so suho in kratko javili, da Bělinskega ni več: drugače niso smeli. Celó njegovo ime se potem dolgo javno ni imenovalo — do l. 1856. Pokopan je v Petrogradu na Volkovskem pokopališči, in sedaj po želji svoji počiva poleg njega njegov goreči čestilec, véрни prijatelj in hvaležni učenec — J. S. Turgénev. —

* * *

Tako se je umeknil plitvosti, nečimernosti in sebičnosti plemenit človek, vélik buditelj in učitelj. Ni bil sicer učenjak, ali moč prepri-

čanja delovala je na občinstvo bolj ko strogo učene razprave tedanjih učenjakov. Bil je iskren proti drugim in — sebi, kar je ravno podlaga vsakemu resničnemu značaju, pogoj vsake zanesljivosti, brez katere ni značajnosti proti posameznim niti proti narodu ali domovini. Bil je realist, težil je za tem, da se ideal oživi, vnese v sedanost, v nji uresničuje, t. j. težil je za jedino resničnim, jedino mogočim napredkom. Položil je v svojih razpravah temelj ruske literarne zgodovine XVIII. st., prvi dal ruski literaturni povesti v obče zares zgodovinski značaj zistematičnega razvitja: njemu povest literature ni več gol popis del in pisateljev s tako (tudi pri nas) navadnim refrénom: „To je lepo“ ali „To pa ni lepo“. V svoji kritiki in estetični literarni zgodovini sezal je časih na široko in se premalo oziral na faktično stran: označeval je bolj bitnost. Zato ga novejši literarni zgodovinarji niso morali mnogo dopoljevati ali popravljati glede estetične sodbe, pač pa so pisali literarno zgodovino z bolj širokega gledišča t. j. zgodovino ne samó umetniške (tako imenovane lepe), ampak vsake (tudi učene) literature: tako postaje povest omike, društvenega življenja, navad itd., prava kulturna zgodovina. Take Bélińskij deloma še ni mogel pisati, ker ni imel potrebnega gradiva in ga tudi ni mogel dobiti: bilo je večkrat v rokah nasprotnikov, ki so ga sovražili, ker je mnogim pisateljem s kritiko svojo odvzel nezasluženo znamenitost. Ko je pa po krimski vojski vse začelo svobodneje dihati, zasvetila se je na novo slava Bélińskega in časi tako, da niso videli pri njem nobene slabosti. Sedaj pač jasno vidimo, da ni bil nepogrešljiv, ker — ni mogel biti.

Vse svoje življenje bil je strasten, globok, pa vedno resničen. Vse njegovo razvitje je logično in jako poučno, ker se v glavnem v njem zrcali razvitje vsega ruskega društva: Najprej v romantičnem idealizmu išče osebne popolnosti in sreče, potem se slepo pokorava (Hegelovi) „resničnosti“, pa ne dolgo, ker živo srce in zdrav, svetel um ga vodi do ideje društvenosti. Zánjo se bori, nje išče v literaturi, nji je zvest do smrti t. j. veren je ideji človeške dostojnosti in moralne resničnosti, s katero slabosti in zmote vidi najprej pri sebi — četudi so to odkritosrčnost nasprotniki zlorabili. Ostal je iskren, pošten, nesebičen v teški borbi življenja in pridobival si ravno s tem (kar služi na čast ruskemu občinstvu) velik vpliv in sicer tem večji, čim bolj je njegova kritika prehajala od čiste umetnosti do društvenosti in tako do svoje prave višine in zrelosti.

Menjal je nazore, ali je sam dejal, da menja le „kopejko na rubelj“, strastno težil za svobodo misli in življenja kot pogojem zdra-

vega napredka. Časih mu je manjkalo obširne učenosti na pr. zgodovinske ali filozofske: pa tu je genialno ugibal glavne točke in iz njih z misel razvitja tako, da so doktorji in vseučiliški profesorji in seveda tudi akademiki — daleč za njim zaostajali in se — srdili. Pa saj vémo, da učenost in prava omikanost večkrat nista združeni, da temveč suha učenost najrajša prikriva le neclikanost in duševno neplodnost.

(Konec pride.)

Sam.

Narodna pripovedka iz tolminskih hribov. Zapisal A. K.

Bila je jesenska noč. V temnem gozdu si je bil mož nalovil polhov. Ker je bil že lačen, zaneti ogenj, da bi si spekel polhe. Ko jih obrača v tleči žrjavici, približa se mu hudobec, ki je iskal po gozdu krote. Zlodej nagovori našega polharja: „Kako ti je ime?“ — Polhar odgovori: „Pravijo mi: „Sam.“ — „Dovoli mi, Sam, da spečem pri tvojem ognji nekoliko krot; kajti zelo sem lačen.“ — „Tega ti nikakor ne dovoljujem,“ odgovori polhar; „če hočeš večerjati, zakuri si ogenj sam.“ — „Če mi zlepa ne dovoliš, dovoliš mi shuda,“ zarenči hudič. — „Pa sprimiva se,“ odgovori mu jezno polhar, ki zgrabi, kakor bi pihnil, goreče poleno ter udriha z njim neusmiljeno po glavi in po njega kosmatem lici. Ves osmojen in opečen se je spustil črni hudobec v temni les; rujovel je in tulil ter klical tovariše svoje v pomoč. Kmalu se zbere okoli njega cela tolpa peklenščakov. „Kdo te pa je tako osmodil?“ vprašajo ga prijatelji. — „Oj, Sam, Sam,“ tuli opečeni zlodej. „Če si se sam ožgal in osmodil, pa sam trpi; čemú tedaj rujoveš in nas kličeš v pomoč.“ Reko in otidejo zopet po temnem lesovju, vsak na svojo stran, vsak po opravilu svojem.

Opomnja. Ta pripovedka, katero mi je pravil star Podbrčan, zanimiva je zategadelj, ker ima nekaj sličnosti s Polifemovo. Polifem vpraša Odiseja, kako mu je ime. Zviti Odisej mu odgovori: „Imenujejo me Nikdo“ (Οὐτις). Prekanjeni Odisej oslepí pijanega Polifema. Jednóki tovariši pritekó rujovečemu Polifemu v pomoč ter ga vprašajo, kaj mu je. Polifem tuli: „Nikdo me ubija“ (Οὐτις με κτείνει). „Če ti nikdo ničesa neče, čemú pa tuliš? Proti bolečinam poslanim ti od Jova nimamo leka.“ To izgovorivši so se vrnili prijatelji Kiklopi zopet domov, vsak v svojo jamo. (Čitaj Homerjeve Odiseje IX. spev v. 105. do konca!) Kakor je rešilo tedaj Odiseja izmišljeno ime „Nikdo,“ tako se je otel naš polhar z napačnim nazivalom „Sam.“

Baronica Maruša.

Spisal Alfonz Pirec.

Maruša ni plemenitaško ime in čudno se mi je zdelo, ko mi je prijatelj moj, baron Henry, predstavil pod tem imenom teto svojo. Ko sem se jaz seznanil z njo, imela je gospodična že kakih osemdeset let, in ne vém povédati, so jo li tako imenovali tudi v njeni mladosti, ali ne. Vprašal sem o tem tudi njenega netjaka, a tudi ta je ni nikdar poznal pod drugim imenom.

Stara je bila baronica in imela je tudi stare navade. Vse njeno stanovanje je bilo starinsko opravljeno in če si jo prišel obiskat, zdelo se ti je, da si postavljen za pol stoletja nazaj v življenje. Petrolejeve luči v njeni hiši nisi videl. V visocih srebrnih svečnikih so gorele debele bledorumene voščene sveče in tudi baronica sama s svojimi zastarelimi idejami in v obleki, kakeršna se je nosila v dvajsetih ali tridesetih letih tega stoletja, bila je kakor ostanek iz davno minulih časov.

Baron Henry mi je pravil, da je čul, ka je bila baronica Maruša v svoji mladosti posebno lepa. Zakaj se ni omožila navzlic telesni lepoti in vkljub precejšnjemu premoženju, ni mogel zvédeti nikdar.

Ko sem jo bil obiskal prvokrat, pogledala me je s svojimi še vedno lepimi očmi tako začudeno. Celó zarudela se je stara gospodična in me vedno gledala. Mislil sem skoraj, da ji pohod moj ni po volji, a vendar sem se ji prikupil kmalu, tako da je skoraj ves čas govorila z menoj in me napósled povabila prav prijazno, naj jo še kedaj obiščem.

Pozabil sem kmalu tega povabila, ker se mi je zdelo, da je baronica to storila le iz same uljudnosti, misleča, da pač ne bodem nikdár zlorabil njene prijaznosti. Mislil sem si to tembolj, ker mi je nje netjak povédal, da je gospodična jako odljudna. Svojih sorodnikov ni nikdar obiskala, dasiravno se je drugače navzlic starosti svoji še vedno vozila v cerkev in tudi na sprehod.

Nekega dne grem mimo nunske cerkve. Pred durmi stoji velika starinska kočija in začuden obstanem in gledam ta nestvor. Pred kočijo sta uprežena debela stara konja, katera za vajeti drži star kočijaž v čudni livreji. Strmeč še stojim, ko se začne na svojem prostoru gibati poprej v smešni resnosti nepremično sédeči kočijaž. Obrnem se, da bi videl, kaj je temu uzrok. Vidim, da pelje iz cerkve po stópnicah doli proti kočiji sluga staro žensko bitje. Spoznal sem baronico Marušo.

Pozdravim jo in tudi ona me spozná.

„Dobro jutro, mladi prijatelj moj! — Kako se Vam godi?“ vpraša me ter se ustavi pred menoj.

Poljubim ji roko in pomagam v voz.

Dobro se to zdi starki in reče mi prijazno:

„Obljubili ste mi, da me obiščete, pa ni Vas blizu. Seveda, mladi svet se ne briga za mé, staro devico!“

Oprostim se, da nisem do danes utegnil in ji zatrdim, da si jo dovolim prav kmalu obiskati.

Odslej sem šel skoraj vsak teden k nji. Prav vesela je vedno mojega pohoda in tudi meni se je prikupila stara baronica. Ali igrava patience ali pa se pogovarjava. Toži mi, da je zdaj svet ves drugačen in slabši, a pripoveduje mi tudi marsikaj zanimivega o časih, ko so Francozi gospodovali na Kranjskem in o poznejšem prevratu, dalje kako je bilo ob kongresu v Ljubljani in tudi iz leta osemindesetega mi rada kaj pové. Vse, kar mi pravi, videla je, ker je rojena 1797., leta, ali sama ali pa je slišala od svojega očeta, ki je, blizu devetdesetleten mož, umrl pred kakimi tridesetimi leti.

Rad bi bil iz njenega življenja kaj pozvédel, a nikdar ni omenila ničesar, kar bi se tikalo nje same. Le to mi je povédala, da bi bila šla v mladosti svoji rada v samostan, a da ji tega oče ni dovolil. Pa tudi to mi je le omenila, ker mi je rekla, da ima zaradi tega, ker je nekaj časa prebila v samostanu, še danes privilegij, da je pri maši na samostanskem koru.

Vprašal sem jo takrat, zakaj se je hotela svetu odtegniti v samostan; a odgovora nisem dobil in razvidel sem, da o tem ne govori rada.

Navzlic starosti svoji je bila vedno pri zdravi pameti in še celó prepobožna ni bila. Če sem ji jaz povédal kako svobodomiselnih svojih idej, pokarala me je sicer máterinski, a bila vse jedno zmerom prijazna in dobra proti meni.

„Tudi jaz sem bila prej časih lehkomišljena, a čim dlje živim, tem bolj spoznavam previdnost božjo in da je najboljše to, kar Bog stori v neskončni modrosti svoji. Res je,“ nadaljevala je baronica, da služabniki božji večkrat niso vredni biti njegovih služabniki in da svojo od Boga izročeno moč mnogokrat zlorabijo, a ne glejmo na to, kaj delajo, temveč poslušajmo besedo božjo, samó zaradi tega, ker je božja.“

Skoraj leto dnij sem hodil vsak teden po jedenkrat k nji in ako sem katerikrat izostal določen dan, poslala je slugo k meni vprašat, sem li bolan, ali kaj mi je, da ne pridem.

„Hvala Vam lepa, da me obiskujete,“ rekla mi je potem. „Tako sama in zapuščena sem in Vas sem se tako privadila in Vaših pogovorov v tem kratkem času, kar Vas poznam. Bodite tako dobri in ne izneverite se mi. — Letos sem že toliko stara, kolikor je bil pokojni oče moj, ko je umrl in težko, da bi še dolgo živela.“ —

Nekega dne me zopet pride iskat stari Jean. Ko ga zagledam, vprašam ga osupel, je li baronica bolna; kajti bil sem šele pred tremi dnevi pri nji.

„Ne, gospod, a vendar me je poslala k Vam z naročilom, da bi jo veselilo, če pridete še danes po kosilu k nji.“

Obljubil sem mu in bil sem radoveden, zakaj me kliče stara gospodična.

Baronica je obedovala ob dveh in šel sem k nji ob treh.

Vstopim. Prav prijazno me sprejme, a zdí se mi vendar danes posebno resna.

„Vi ste mlad in gotovo ne verujete na slutnje, a vendar vém, da ne bodete meni starki zamerili tega. Rada bi Vas še pred smrtjo videla in Vam dala za Vašo prijaznost, ki ste mi jo skazovali s tem, da ste me na moje stare dni tako radovoljno obiskovali in mi delali družčino v samotni moji. Vzemite od mene tá-le prstan. Dajem Vam ga osebno, da sem lahko prepričana, da ga dobite. Vse imetje svoje zapuščam sorodnikom svojim. Ta prstan pa bodi Vaš. Vzemite ga v spomin na mene, kakor je bil tudi za mé spomin na najsrečnejši čas življenja mojega.“

Nateknila mi je na prst drag briljanten prstan. Zahvalil sem se ji za dragoceni dar.

„To je bil moj zaročni prstan in povem naj Vam tudi svojo in njegovo zgodovino,“ nadaljevala je baronica po kratkem molku.

„Za kongresa l. 1821. so bili slavnostni dnevi v Ljubljani. Do ónega časa sem živela na kmetih s svojo guvernanto in le redkokrat sem prišla z očetovega gráda v mesto. Matere svoje nisem nikdar poznala. Moje življenje je veljalo njeno. Oče moj je bil visok uradnik v cesarski službi, živel je večinoma na Dunaji in videla sem ga komaj vsako poletje ali jeseni, kadar je prišel na svoj grad na Dolenjskem na počitnice.“

„Ko so se domenili trije najjimenitnejši vladarji Evrope, da se v Ljubljani pomenijo ob evropski politiki, prišel je z avstrijskim cesarjem tudi oče moj v stolno mesto Kranjske. Na povelje očeta svojega sem morala tudi jaz v mesto priti. Vozne ceste so bile še takrat jako slabe. S Kriškega gráda v Ljubljano sem se vozila z guvernanto in malim

spremljavo dolge tri dni. Po dolenski cesti je prišla naša popolna družba v mesto. Ravno ko smo dospeli v Ljubljano, zgodila bi se nam bila skoraj nesreča. Kočijažu so se namreč konji splašili in ni jih mogel ustaviti. Jaz in spremljevalka moja sva bili v velikem strahu in odprla sem ravno voz ter hotela iz njega skočiti, kar nekdo ustavi konje s krepko roko. Ravno sem se hotela svojemu rešitelju zahvaliti, ko ta sam stopi k vozu in me sočutno vpraša, se mi li ni ničesa zgodilo.

„Nenavadno lep mož je bil. Predstavi se mi kot knez Aleksej, adjutant ruskega carja Aleksandra.“

„Srčno se mu zahvalim za njegov junaški čin in ga prosim in povabim, naj obišče tudi očeta mojega, da se mu tudi on zahvali, ker je rešil življenje hčere njegove.“

„Knez Aleksej je bil zdaj naš vsakdanji gost in kmalu sem čutila za svojega rešitelja v srci več, kakor hvaležnost. Tudi knez se je zaljubil v mene in poprosil očeta za roko mojo. Zaročila sva se in takrat mi je dal ta prstan.“

„Prihodnji dan po najini zaročitvi je bil sijajen ples, pri katerem so tudi navzočnost obljubili vsi trije vladarji. Knez Aleksej je bil iz visoke rodovine in o ti priliki sem bila carju Aleksandru nevesta predstavljena.“

„Dasiravno je bil car z menoj jako prijazen, zdelo se mi je vendar že takrat, da mu zaročitev kneza Alekseja z menoj nikakor ni po volji.“

„Drugo jutro po plesu je prišel Aleksej k meni in mi povédal, da mora na najvišje povelje še danes z važnimi naročili v Peterburg.“

„Kako težka nama je bila ločitev! Knez Aleksej me je tolažil, da bodeva le kratek čas ločena. V nekaterih tednih mi je obljubil, da pride pome in da grem potem njegova soproga na Rusko.“

„Minuli so sijajni dnevi. Tudi oče moj je odšel na Dunaj in bila sem zopet sama. Minuli so tedni in meseci, minulo je celo leto, kneza Alekseja ni bilo in nobenega poročila od njega. Oče moj je pozvedaval po njem in zvédel, da se je na carsko povelje oženil s kneginjo Olgo, ki je bila v sorodu s carsko rodovino.“

„Bila sem nesrečna. Jokala sem vedno. Oče je bil zaradi mene v velikih skrbéh. Dal me je v samostan, da v samoti pozabim hudo nesrečo. Obolela sem in želela si smrti. Le ljubezniva in skrbna postrežba v samostanu me je rešila smrti, da sem po dolgi hudi boleznici zopet okrevala. Sveti samostanski mir se mi je tako prikupil, da sem sklenila stopiti v samostan.“

„Oče je storil na dunajskem dvoru vse, kar se je dalo, da se opere razžalitev, katera se je zgodila rodovini naši. A zastonj je bil ves trud! Od jeze stopi iz cesarske službe ter pride na Kranjsko. Prosila sem ga, naj mi dovoli, da ostanem vedno v samostanu. Oče je čutil z menoj nesrečo mojo, a vendar mi tega ni hotel dovoliti.“

„Kneza Alekseja sem ljubila vedno in prepričana sem, da se je knez le nerad in s težkim srcem udal despotičnemu carskemu povelju. Rekla sem to tudi očetu, a ta mi je zapovedal, da ga moram pozabiti in odslej ni bilo med nama več govora o njem. Še danes vidim v duhu njegovo lepo visoko postavo in njegov krasni moški obraz. Dasiravno bi se bila pozneje lahko večkrat omožila, nisem se hotela. Očetu mojemu sicer to ni bilo prav, a v zakon siliti me vendar ni hotel.“

„O knezu Alekseji sem čula pozneje le to, da je poslal imeniten general in pal na bojišči v krimski vojski.“

„Z očetom sva živela samotno. Po leti sva prebivala na kmetih, po zimi v mestu. — Postarala sem se in nisem marala za ljudi. Sána ne vém, kako, da se mi je Vaša družba tako prikupila. Skoraj se mi zdite Alekseju nekoliko podobni, dasi je bil on veličastnejši.“

Tako nekako mi je povedala o mladostni svoji ljubezni baronica Maruša.

Dva dni pozneje je preminula. Legla je zvečer popolnoma zdrava v posteljo, a zjutraj so starko našli mrtvo.

Videl sem jo na mrtvaškem odru. Srečen smehlaj je igral na njenih ustnicah. Sanjalo se ji je najbrž o njenem Alekseji.

O početkih slovenske književnosti.

V tristoletni spomin smrti Trubarjeve (1586. l.) spisal Andrej Fekonja.

(Dalje.)

2. Poleg téh štirih glavnih imamo tudi druge manjše pisatelje slovenske, deloma ónim pomagalice, deloma zasebno poslujoče. Ti so:

Peter Pavel Vergerij, bivši modruški in koperski biskup; no preverivši se na nove nauke odšel je l. 1549. v Wittenberg ter začel prevajati sv. Pismo, a je za ta posel nagovoril Trubarja kot slovenščine zmožnejšega. Vendar je še tudi nadalje sodeloval pri izdavanji slovenskih knjig, kakor kaže njegov podpis na nekaterih n. pr. l. 1555. v Trubarjevem Katekizmu, v Evangelji sv. Matevža in v óni Molitvi, katero je sicer bil sam spisal italijanski.

Jurij Juričič, duhovnik iz Kranjske, bivši pridigar v Kamniku in v Ljubljani, pomagal je leta 1562. v Tubingi prevajati, tiskati in popravljati slovenske knjige. Poslovenil je tudi l. 1570. (kakor nam povéda Marn l. c.) Spangenbergove Postille drugi del, kateri je bil skupno s prvim po S. Krelji poslovenjenim tiskan v Ljubljani l. 1578. II. D. 214 l. (v. zgoraj!). — To Spangenbergovo Postilo bil je že l. 1562. začel tudi Janez Weyxler, vikar v Kostelu, prelagati na slovenski.

Janez Tulščak, katol. duhovnik, potem prot. pridigar v Ljubljani, spisal je: Kerfzhanske leipe molitve sa vse potreibe inu Stanuve na vsaki dan skusi ceil tiedan, poprei v' bukovskim inu nemshkim iesiki, skusi Jansha Habermanna piffane, sdai pak tudi pervizh v slovenfzhino ftolmazhene skuzi Jansha Tulfzhaka, v' Lublani skusi Jansha Mandelza 1579. 12°. 24 str. 131 l. — Tudi ljubljanski tiskar Janez Mandelec bil je nekoliko sam pisatelj.

S sodelovanjem več tovarišev književnih prišla je bila v tem na svetlo tudi knjiga: Ene duhoune Peifni, katere fo fkusi Primosha Truberia vta flavenski yesik iftolmazhene, inu vshe feday k drugimu maly drukanu. Sa leteimi ye tudi en drugi deil kerfzhanskih peifni; v Tibingi 1563. 8° 205 str., izdana osobito po trudu Matije Klombnerja, ljubljanskega meščana in tajnika deželnih stanov. Ta knjiga obséza razven šest Trubarjevih pesmij in litanij, ponatisnenih iz njegovega Katekizma od leta 1550. (vid. pri Trubarji b), v drugem delu 60 pesmij, katere so poleg nemških izvornikov zložili omenjeni J. Juričič, plemenitaš Hans Kisel, Luk. Cvekel, več njih po vsi priliki M. Klombner sam, ter Mark. Kumprecht in Jan. Snojlsik. ¹⁾

Za Trubarjevo zbirko, večkrat omenjani „Ta celi Catehismus, eni Pfalmi inu Peifni itd. v Bitembergi 1584“ pa sta še razven Trubarja, Dalmatina, in Krelja zložila poleg latinskega tudi Luk. Klinec jedno in Jan. Švajgar, ljubljanski pridigar, dve pesmi.

In napósled še je Felicijan Trubar, Primožev mlajši sin (rojen v Kemptenu), nemški pridigar v stanovski cerkvi v Ljubljani 1580—98 in potem župnik v Grünthalu v Würtenberski, dal na svetlo Dalmatinove Karfzhanske lepe molitve, v Tibingi 1595 v drugo, in „Ta celi Catehismus“ itd. očetov zopet v Tibingi 1595; a z Andrejem Savincem, cerkovnim služabnikom pri sv. Kocijanu, tudi Prim. Trubarja rokopisni prevod „Hifhna Postilla D. M. Lutheri v Tibingi 1595“ (vid. Pr. Tr. pod

¹⁾ Ta knjiga pesmarica se sicer v naših slovstvenih zgodovinah pripisuje le Trubarju, a je prišla na dan, ne da bi bil Trubar védel in znal za njo. (Vid. Kres IV, 327 prim. tudi „Lj. Zvon“ IV. 306).

r), ter je kot izdajatelj slovenskih knjig XVI. veka končal, kakor ga je bil roditelj njegov kot pisatelj začel.¹⁾

Tém do sedaj navedenim proizvodom slovstvenim moremo še iz iste dobe nadalje dodati nekoliko takih, katerim pisateljji niso znani. Taki so n. pr. „Katekizem v nemškem in slovenskem jeziku za učence latinskih šol, tiskan v Ljubljani pri Jan. Mandelci pred 1582. l.“ „Try duhouske Peifsní, v Tibingi 1575.“ 8°. 16 listov. „Ta prvi Pfalm shnega triiemi islagami 1579.“ 8° 6. l. „Agenda, tu ie, koku fe imenitífhe boshie flushbe opravljajo po Virtemberski zerkouni ordnungi 1585.“ „Ta kratki Virtemberski Catehismus ali ty potrebnífi ihtuki prave in svelizhanfke vere, sred enimi kratkimi vfakdainimi molitvami inu hífhno tablo, Vi-tebergae 1585.“²⁾ Tudi nekakšne zabavljive pesmi o katoliškem duhovništvu bile so baje med l. 1562. in 1575. tiskane; „nekaj teh pesmij je Kopitar videl v nekacih bukvah v knjižnici Ljubljanske bogoslovnice.“³⁾ Brez dvojbe pa je bilo natisnenih tedaj še več knjig slovenskih, katerim dan danes nikjer ni več sledú; kajti v naslednji dobi kontrareformacije ali reakcije je stroga jezuitska inkvizicija vse protestantske spise in knjige, kolikor jih je le mogla dobiti v roke, sežgala v ognji ali kakor si bodi uničila. (Tako so n. p. dné 8. jul. l. 1600. jezuviti sežgali v Gradci do 10.000 knjig, a 23. dec, i. l. še več, in 9. novembra l. 1601 zopet tri velike vozove njih itd. Ljubljanski škof Tomaž Chrön v izveštji svojem od 22. julija l. 1616. v Rim poslanem pravi, da je ne samó protestantske knjige do jedne dal sežgati, temveč da je tudi njihovo tiskarno v Ljubljani zatrl.)⁴⁾

Razven prej imenovanih družnih pisateljev domačinov nahajamo še v zadnjem času o prehodu XVI. v XVII. vek tudi jednega osamljenega inostranca na književnem polji slovenskem. Ta je namreč Hieronim Megiser, rodóm Nemeec tam nekje od Stuttgarta! Učenec v Tubingi l. 1571—77 verjetno se je seznanil s Slovenci, poimenoma s Trubarjem, ter je potem bil domač učitelj blizu Ljubljane 1582, v Štajerski 1584—88, v Gradci 1590—91, nató 1592—98 ravnatelj deželne protestantske šole v Celovci pa cesarski in nadvojvodski historijograf, a na-

¹⁾ Felicijan Tr. „znal je prav malo slovenski,“ pravi Marn l. c. 11. Starejši sin Trubarjev, tudi Primož (rojen v Rotenburgu), bil je pastor v Kilchbergu blizu Tubinge; „čislal se je deloma za Kranjca“ (Marn). — Oženil se je bil Pr. Trubar v Rotenburgu ok. l. 1549.; soproga njegova je bila rodóm Klavsova, sestra v Celji rojenega Mihaela Klause, ces. dvornega lekarničarja (v. Ig. Orožen D. Dekanat Schallthal 557).

²⁾ Kres IV. 327; Lj. Zvon IV. 306, III. 607.

³⁾ Lj. Zvon I. 775.

⁴⁾ Ljubíć II. 545, 543.

pósled profesor v Lipsku. V službah svojih se je učil tudi slovenščine ter jo je celó — čudo golemo! upotrebljal v dveh knjigah svojih: a) *Dictionarium quatuor linguarum, videlicet germanicae, latinae, illiricae (quae vulgo sclavonica appellatur) et italicae sive hetruscae.* Auctore Hieronymo, Megisero, Graecii Styriae, anno 1592. 8° 23 p.; in b) *Thesaurus polyglottus: vel Dictionarium multilingue: ex quadringentis circiter tam veteris quam novi orbis nationum linguis, dialectis, idiomatibus et idiotismis constans; ab Hieronymo, Megisero; Francofurti ad Moenum 1603.* 8°. Tretja njegova knjiga: *Annales Carinthiae, das ist Chronica des löbl. Ertzhertzogthumbs Khärndten (Noricum mediterraneum) Leipzig 1612.* 8°. dva dela, sicer ni brez vrednosti za nas posebno v povestniškem obziru, no vendar je pisana le v nemškem jeziku.

3. Vsi do sedaj omenjeni pisatelji so bili, kakor je bilo že zgoraj povédano, po veroizpovedanji protestanti ter se zato ona doba naše književnosti more uprav imenovati protestantska in početno slovstvo naše dosledno protestantsko-slovensko. No vendar zasledujemo tedaj blizu o sredini druge polovice XVI. veka tudi vsaj dva katoliška pisatelja slovenska z njihovima zdelkoma vred, o katerih sicer do najnovejšega časa nismo baš ničesar znali.

Prvi do sedaj po imenu nam znani katoliški pisatelj slovenski v XVI. stoletju je Leonard Pahenekar, samostanski duhovnik v Vetrinji (Klošter jug. zap. od Celovca). Spisal je in izdal v Gradci 1574. leta kratek katekizem slovenski pod naslovom: *Compendium Catechismi catholichi in sclauonica lingua, per quaestiones, in gratiam catholicae iuventutis propositum, per fratrem Leonhardum Pacheneckerum professum ac sacerdotem coenobij Victoriensis almi Cistiriensis ordinis, Graecij Styriae metropolis, apud Zachariam Barthschium, anno 1574.* O ti, kolikor se zna, prvi tiskani katoliški knjigi naši in njenem pisatelji nam javlja Trubar v svojem (sicer tudi še le v novejši dobi razznanjenem in zgoraj pod *m*) omenjenem Katekizmu z dvema izlagama leta 1575, kjer za kratkim predgovorom v pismu na Fr. Georg von Rein pravi, da mu je v jeseni minulega leta poslal „ein newen Jesuitischen Catechismus in Windischer Sprach gedruckt, also intitulirt: Compendium etc. (kakor ravno navedeno).“¹⁾

¹⁾ Ljubić II. 551. — Po svojih razpravah o protestantstvu v Slovencih in protestantsko-slovenski književnosti znani Dr. Th. Elze, pastor v Benetkah, pripazuje o ti knjigi: „Pacheneckers Werk ist literaturgeschichtlich höchst interessant, denn es ist so viel bis jetzt bekannt, das erste in Inner-Oesterreich selbst gedruckte slovenische Buch, und zeigt, dass hier die Katholischen noch früher von Trubers grosser Erfindung Gebrauch machten, als die Protestanten, deren slovenische Bücher damals noch immer bloss in Tübingen (resp. Urach und Regensburg) gedruckt wur-

Drugi katoliško-slovenski pisatelj v ôni dobi pa je Andrej Recel, župnik na Raki (zap. jug. zap. od Krškega), kateri je leta 1582. poslovenil, a v rokopisu zapustil štajerski vinogradski zakon naslovljen: Gornik Buqui od krailaue Suetlosti offen innu poterien general inu priuilegium is nou u slauenfki iefigk fstulmazhan skufi Andrea Rezla farmostra na Rakj. Anno 1582. Rokopis, najden v neki knjigi bivšega Dolskega arhiva, kateri je sedaj v deželnem muzeji v Ljubljani, ima 27 listov fol. in ,Lj. Zvon' II. 251 to ,do zdaj povsem neznano prelogo naznanjajoč, piše, da je „osobito zaradi jezika zanimljiva, kajti v nji se nahajajo i starinske, še Trubarju neznane oblike in mnoge besede, dosedaj pogrešane.“

Razven tega se omenjajo še neke zabavljive pesni o ,Juriji Kobili' in o drugih, okoli leta 1575., o katerih Ljubić II. 552 méni, da so bile verjetno plod jezuvitskega peresa. Valvasor trdi, da je ta iz starih pesmij in ljudskih pripovedek znana psovka ,Jurij Kobila' veljala Juriju Juričiču, nekateri drugi pa jo pridevajo Juriju Dalmatinu. ,Pesni o Juriji Kobili so se pozabile in izvestno že tudi pogubile, kar je bilo zapisanih.‘

(Dalje prihodnjič.)

Književna poročila.

Dr. Fr. S. Krauss: Sitte und Brauch der Südslaven. Wien, 1885. 8, XXVI. 682 str. (Konec.)

Celó privatnim v javnosti nepoznanim osebam, ki mu niso po godi, ne prizanaša. Kakor Poncij v kredo prišla sta mestni poglavar ter davkar iz Požege v to „znanstveno“ knjigo. Kraussu namreč ugaja, pripovestece, katere so menda vreden prinos za chronique scandaleuse v Požegi, pripovedovati svojim bralcem.

Prav po nepotrebnem dá frančiškanom v Požegi na str. 588. svoje knjige brco, čemur pa se ravno tako ne morem čuditi, kakor temu, da se na vse kriplje brani pripoznati, da je narodovo mišljenje judom ali „čivutom“ neugodno. Jukić nekoliko takega poroča — „die geschichtchen, die er erzählt, sind natürlich erfunden“, je odgovor Kraussov. Če končno še omenim, da tudi Vuka Stefanovića Karadžića ne pusti v miru — „bücherden. Gewiss wäre es auch sprachlich sehr interessant zu untersuchen, inwieweit Pachenecker Trubers Sprache adoptirt hat.“ (vid. ,Lj. Zvon' III 607). In S. Ljubić pravi: „S-ove knjige jasno je, da su Jezuvite i prije g. 1595, naime kad su u Sloveniju uvedeni, pisali i tiskali diela u slovenskom jeziku.“ (II. 551). Ali: Pahe-
nekar je bil ,sacerdos Cistiriensis ordinis,‘ ne S. J. !

¹⁾ Prim. „Lj. Zvon“ I. 776.

macherei“ imenuje njegovo delovanje, bode prav umevna kritika v „Viencu“ kjer med drugim berem: „ako misli g. pisac nabacivati se blatom na poštenje drugih uglednih ljudi, da tako digne svoj ugled i postigne svoje svrhe, mi mu zbilja čestitamo.“

Sebe in prijatelje svoje povzdigavati, to pisatelj ume. Omenjal sem že, da kaj rad pripoveduje vse malenkosti, ki se tičejo njegove osebe. Iz te knjige zvédamo, kje se je pisatelj rodil, kje studiral, kje zadnji čas potoval itd. itd.

Zvédamo tudi, da je bil jedenkrat kupec, kar je prav važno, kajti zaradi tega si lahko tolmačimo čudno opomnjo na str. 493. Kraussove knjige. Pri pitalici: „Koliko za čovjeka vrijedi svoja žena? — Najgora da je sto groša, a prava i dobra za po čovečkog života“, dodaja k besedi „sto groša“ to-le opomnjo „das sind 10 gulden ö. w. = 16 mark 72 pf. nach dem heutigen course“. Za bivšega kupca je menda zanimivo znati, kakov je kurz nemških mark, zavoljo točnosti pa še bi trebalo dodatka, od katerega dné je ta kurz — slavistu je stvar manjše vrednosti.

Kar se tiče pohvale, katero deli Krauss prijateljem svojim, o nji molčim, kajti dotični gospodje so na tem povse nedolžni ter ne maram s publikacijo imen tudi njih v dotiko spraviti z ostro obsodbo te knjige. Naj le toliko omenim, da je Krauss prevel povest jednega svojih prijateljev v nemščino in glej, ta do sedaj literarnemu svetu nepoznani pisatelj postane v Kraussovi knjigi „der vorzüglichste schilderer südslavischen volkslebens“.

Posebno navdušen je Krauss za lepo svojo nemščino, za lepe prevode narodnih pesmij, katere on podaja in ki se tako odlikujejo od vseh prejšnjih, kajti Kraussov prevod je „einfach, klar und möglichst anschliessend an das original“, v tem ko mu na pr. Talvy ne zná dovolj nemščine, — „könnte deutscher sein“ pravi o njeni prestavi. Potrudil sem se zvezati bralcem tudi v tem oziru šopek prav dehtečih cvetic iz Kraussove knjige.

Tako n. pr. čitam na stráni 255. „zuweilen, wenn die verfolger den entführer mit dem mädchen im dorfe nicht antreffen, zünden sie an demjenigen, für den das mädchen geraubt wurde, ihm und oft auch seinen anverwandten, haus und hof und alles, was brennen kann,“ ali na stráni 294. „was das weib mitgebracht hat, das gehört ebenso nur ihr, als dem manne sein eigenes vermögen nur ihm gehört“. Iz ozira na prostor, ki je ti očni odmerjen, ne morem več vzgledov podajati; kogar zanimajo, naj blagovoli pogledati v knjigo, kjer jih je na izbiro; opozoril bi posebno na str. 417., 436., 538. itd. Rad priznavam, da se človeku v naglici — pet mesecev za 42 tiskanih pol! — lahko to ali drugo pripeti, ali zakaj je g. pisatelj svoji knjigi na škodo tako hitel? Pri malo vestnejšem pregle-

davanji rokopisa bi bile izginile gotovo tudi besede in fraze, ki sedaj zeló kazé knjigo. Tako n. pr. bekanntin, verwandtin, söhnerin (za sinaho), ali pa v znanstvenih knjigah neobičajni izrazi: „moos“ za denar, „fremder quark, geschwollene darstellung, sich über etwas giften, sich jemanden aufzwicken, schofel, beschummeln, wollbandel, hosenbandel“ itd. In o taki pisavi trdi Krauss „das ist echte, gut deutsche ausdrucksweise . . . ich scheue mich gar nicht, allmällig der volksthümlichen redeweise zur geltung zu verhelfen“ — prav, samó prosili bi, v znanstvenih, Jugoslovanov se tikajočih delih ne rabiti izrazov, ki so menda v jargonu dunajskega Salz-griesza „volksthümlich“, a drugod ne. V ozki zvezi s tem je drugo, kar mi je omeniti. Želel bi namreč, da je Krauss na mnogih mestih, kjer je figovega peresa prav treba, menj gostobeseden. In če se je pisatelju zdelo potrebno, podati primere takih pesmij in prislovic, naj bi bil vendar do-ločnejše, nego je to storil, naglašal, ka je te baže pesništvo doma v Sla- voniji ter po bivši Krajini, kjer je soldateska popačila narod, da pa je drugod narodu tuje. Posamezne osebe bodo se povsod nahajale, katerim ugajajo take „godčevske“, toda narodne niso. Takih pesmij o predmetih, ki so navadni govorici nepristopni, narod ne poje. Zavaljo tega bi prosil tudi pisatelja, naj nikar ne stori, s čimer nam na strani 140 svoje knjige pretí; prosil bi ga, naj ne izdá svoje zbirke takih pesmij. Iz knjige namreč zvédamo, ka sta mu neki prijatelj in neka prijateljica (!) nabrala precèj take snóvi, o kateri pisatelj sam pravi: „ich besitze hundertundfünfzig der unflähig- sten volkslieder (!?) gerade aus der ehemaligen Militärgrenze. Die priapieen, welche Salmasius einst zusammengestellt, sind, meiner sammlung gegen- übergehalten, erbauungslieder für heranreifende jungfrauen“ — Heinrich, mir graut vor dir!

Zamolčati ne morem, da je dotekla Slovence dvojbena čast, da se z ozirom na dostojnost najostudnejša pripovedka njih tiče. Kogar zanima tako berilo, naj si ga poišče na str. 405. Tam se podaja govor pozavčinov, kakor je baje običen po murskem polji na Štajerskem. Dobil je Krauss stvar iz še ne tiskane zbirke prof. Valjavca in zbog tega ne dvojim, da sta pozavčina menda res kedaj nekje tako govorila. Toda verjemite mi, slišal sem v istem kraji, za katerega Krauss poroča, že obilico pozavčinov, povpraševal in pozvedaval sem o stvári mnogo, toda o tako ostudni go- vorici ni sluha ni duha, in ako bi se drznil kdaj pijanec jednake „recht lustige reden“ podajati svatovski družbi, kakor so v Kraussovi knjigi objavljene, takoj bi posvetili poslušalci takemu človeku.

Naj h koncu še izpregovorim o tem, kako je Krauss v svoji jugo- slovanskim običajem posvečeni knjigi pisal o našem narodu — „die Neu- slovenen“ nas vedno imenuje. Ker zadrug med Slovenci več ni in se torej

pisatelju v tem oddelku ni bilo treba na Slovence ozirati, pričakoval sem, do bode drugod, barem tam, kjer najobširneje govori ob vseh panogah jugoslovanskih, pri ženitvanjskih obredih namreč, kaj več povédal o Slovencih. Toda Bogišičev „Zbornik“ kakor tudi tistega pisatelja spis „o važnosti sakupljanja itd.“ le malo o Slovencih podajata, v Valjavčevi zbirki menda pisatelj tudi ni preveč našel, in zatorej nam odreka kar vse posebne ženitovanjske obrede. „Es klingt fast ungläublich, selbst die slavischen bezeichnungen der würdenträger bei einer hochzeit sind deutschen benennungen gewichen“, piše na str. 342. Ne tajim, da se res izrazi „kranceljungfrava“ itd. nahajajo tu in tam med Slovenci, ali obični so vendar domači izrazi, in čudno, ravno na nemški meji, po Slovenskih goricah na Štajarskem ne slišiš nemških, ampak samó domače izraze kakor: svatervca, starešina, pozavčín itd. Tam je tudi še precéj prav zanimivih ženitovanjskih obredov ohranjenih, kateri so v odločnem protislovju s Kraussovó trditvijo: „die eigentliche hochzeit bietet (pri Slovencih namreč) nichts sonst erwähnenswerthes, da sie in der kneipe ihren abschluss findet“. Par vrstic za temi besedami citira Krauss Valjavca „gda so že blizo doma, ne grejo v časih jest ampak v bližjo krčmo.“ Da se torej v krčmi le okrepčajo ter potem domóv gredó, kjer svatkovine trajajo navadno dva do tri dni, to je znano vsakomu, ki se je s stvarjo tudi le površno pečal. Da bi se g. Krauss bil malo potrudil, našel bi n. pr. v „Slovenskem Narodu“ l. 1878. (listek od 13. do 15. marca) prav točen in zanimiv popis ženitbenih običajev med Slovenci na murskem polji. To polje pa ni menda Kraussov „Murland“. Z geografijo je namreč naš pisatelj nekako v protivju ali pa tudi v tem zbog naglice svoje ni mogel zatajati značaja, ki prevlada po vsi knjigi. Valjavec podaja, kakor znano, svoje poberke v narečji kraja, v katerem jih je nabral, ter tudi imena krajev navaja v obliki, katero rabi narod. Krauss porablja Valjavčevo zbirko, a ker pravljice prevaja na nemški jezik, moral je to tudi storiti kar se tiče krajevnih imen, ali vsaj dodati kako opomnjo, da bode dotični bralec, ki hoče rabiti Kraussovó knjigo, vendar znal, kje se ta ali óna pravljica, navada itd. nahaja. Kateri nemški antropolog pa bode v stanu zadeti, kateri kraji so to: Čakovec im Murlande, Lotmerg in Steiermark, in der umgegend von Rogatec, St. Bolfank im slovenischen Steiermark itd. Še Slovincu, ki zna, po katerih krajih nabira Valjavec, bode menda težavno najti pravi „St. Bolfank in Steiermark“, kako pa bode to tujcu mogoče?

Ako še omenim, da je Kraus zasledil novo izdajo slovenskih narodnih pesmij — „das hochzeitslied, welches . . . auch in der sammlung von Blaznik (1839 bis 1844) durch einige schöne stücke vertreten ist“ — ter zgodovinarja Kranjske Linnhardta (sic!), mi menda ne bode treba še

več poročati o temeljitosti, katero nahajamo v Krausovi pisavi, ako o Slovencih govori.

Da napósled v kratkem izrečem sodbo svojo o knjigi: kar je v nji dobrega, ni novo in kar je v nji novega, ni dobro; posebno takrat ne, kadar je to novo Krausova last in ni posneto iz zbirk, katere so mu bile po prijaznosti raznih nabirateljév na razpolaganje. Krauss pravi, da je pisal knjigo svojo le za misleče ljudi — „für nicht denkende menschen ist dieses buch nicht geschrieben worden“ — to povse akceptiram, pa omeniti moram, da sem dosedaj zmerom bil tega mnenja, da se znanstvene knjige pišejo le za „denkende menschen“. Upajmo torej, da bode knjiga samó „mislečim ljudem“ prišla v roke! Ti bodo ljuljiko hitro spoznali, kajti prirodna krasota in bogastvo jugoslovanskega narodnega življa je tako velika, da je tudi polivka, katera je v ti knjigi razlita čeznjo, ni mogla utopiti. Komur je resno za stvar, temu bode Krausova knjiga napotek, da se uči jezika, ali da sploh skrbi dobiti avtentične vire. Če bode Krausova knjiga ta vspeh imela, potem smo nje lahko vkljub vsem njenim hibam veseli. Ali tega nas Bog obvaruj, da bi bila ta knjiga vir narodnega običajnega prava za tuje učenjake, ali pa, da bi po znanstveni vrednosti ter po pisavi te knjige tuji našo jugoslovansko znanost in znanstveno pisavo sodili.*)

Dr. Janko Babnik.

III.

Spomenica tisočletnice Metodove smrti. Spisal dr. Fr. K. o. s. Na svetlo dala Sl. Matica, Ljubljana 1885, IV + 174 str.

(Konec.)

Iz Konstantina zvédamo torej o lézi Velike Moravske le toliko, da se je ona razprostirala na desni strani srednjega Dunava tja doli do izliva Drave, torej po stari Panoniji (razven njenega zapadnega in južnega dela. Životopisec sv. Klementa iz X. stoletja spominja izrecno „panonsko Moravijo“ (*Μοραβος τής Πανονίας*) in fuldski letopisi (Pertz M. G. I.) imenujejo leta 901. Panonijo ali iztočno Korotanijo južni del Velike Moravske, („interdum vero Ungari australem partem regni illorum (i. e. Moravorum) Carantanum, devastando invaserunt“). Tudi brezimni tajnik kralja Bele (Endlicher, Gesta Hungarorum 8. pg. 134, 186) govori o „moravskih Korotancih“ (*Carinthinorum Morouanensium fines*) in s tem se ujema, kar

*) G. dr. Janko Babnik nam je to poročilo o dr. Krausovi knjigi poslal že lansko pomlad, a natisnili smo je šele zdaj, ker prej nismo imeli prostora. To poudarjamo zategadelj, ker je g. prof. dr. Jagič pred nekoliko meseci o dr. Krausovi knjigi razglasil kritiko (*Archiv f. slav. Phil.* VIII. 612—632), ki se v mnogih točkah popolnoma ujema z dr. Babnikovo in bi zatorej lahko kdo mislil, da je dr. Babnik poročilo svoje posnel po prof. Jagičevem spisu.

Uredn.

pripoveduje Helmold v svojem „Chronicon slav. cp. I in II.“, t. j. „da na južni strani baltiškega morja stanujejo slovanski narodi in sicer naj-najiztočneje Rusi, na zapadu od teh Poljaci, ki mejijo na severozapadu s Prusi, na jugozapadu pa s Čehi in „takoimenovanimi“ Moravci (Moravi) ali Korotanci (Carinthe), ki se razprostirajo do Bavarcev in so zelo pobožni“. Da so po Panoniji stanovali Slovenci, in sicer Korotanskim Slovincem najbližnji razrod, potrjuje nam isti Anonymus Salisburgensis, pripoveduje k letu 803, da je Arno pošiljal svečenike na vse strani po Sloveniji: „in Sclavoniam, in partes quarantanas atque inferioris Pannoniae“.

Drugi viri nam zopet potrjujejo, da se je razprostirala Velika Moravska tudi na severni strani Dunava: Anonymus Salisb. imenuje Mojmira kneza Moravcev na „drugi strani Dunava“. Zato je pravo mnenje Šafaříkovo (II. 494), da je Dunav delil Veliko Moravsko na dva dela in zato nahajamo v slovanskih virih dualni izraz „vyšni Morawě“. Velika Moravska je obsegala torej razven Panonije tudi severozapadno Ogersko ob dolnji Groni, Nitri in Vagi; potem dunajsko kotlino med Moravo in dunajskim Golovcem in morebiti tudi južni del današnje Moravske. Šafařík misli (II. 469) in češki pisatelji radi poudarjajo, da je Svetoplukova oblast obsegala tudi Češko z današnjo Moravsko, Šlezijo in Lužico, ali iz zgodovinskih virov se to ne dá spričati. Svetopolka so sicer Čehi priznavali za svojega vrhovnega gospodarja, ker se je bil l. 871. oženil s plemenito Čehinjo, ali po njegovi smrti so se nagnili češki knezi zopet na nemško stran in poklonili kralju Arnulfu l. 897 (Ann. fuld. ann. 898). Svetopluk niti ni mogel pomisliti na trajno pokornost Čehov, ker ti so bili takrat še pogani in na mnogo neodvisnih županij razdeljeni (Dümmler, Pannonische Legende Archiv f. öst. Gg. XIII. pg. 175—176).

Kljubu vsemu temu je Šafařík (II. 461) iskal središče Velike Moravske ob sredni Moravi, v današnji Moravski, in ravno tam išče tudi Rastislavov glavni grad Děvin. Ta grad imenujejo fuldski letopisi k l. 864 „Douina (Dowina), id est puella“ (Pertz, M. G. I. 378) in ga opisujejo (l. 869) da je „ineffabilis Rastizi munitio et omnibus antiquissimis dissimilis“ ter (l. 871) „urbs antiqua Rastizi“. Čehi iščejo ta grad ob reki Taji na najvišjem vrhunci Polavskih gorâ (blizu Nikolsburga). Nemški zgodovinarji pa mislijo, da je stal na malem vrhunci ob izlivu Morave v Dunavo; blizu Požuna („Bracislavo's-Burg“) na Ogorskem, „wofür der klare Wortlaut geschichtlicher Ueberlieferung spricht“ (Krones, Grundriss der öst. Geschichte I. 165). Na podnožji tega hribca stoji sedaj mestece Theben, to je ponemčena oblika slovenskega „Dewin“. „Ta kraj je nezrečeno ugoden za utrditev“, zagotavljajo nam zvédenci, in na hribci vidijo se še dandanašnji obširne razvaline. Pripravna léža, podobnost imena

Theben in Devin, in zgodovinska verjetnost napeljujejo nas iskati središče Velike Moravske na tem mestu (prim. Spomenica, str. 170., opazka 200) in ravno tu si moramo misliti tudi začetek velikemoravske države. „Ali je mogoče pomisliti, da bi bil Rastislav glavni svoj grad postavil na meji tedanje svoje države? Nikakor ne, zato moramo trditi, da je Rastislava država obsezala tudi jeden del Ogerske“ (Gfrörer-Weiss, *Bizantinische Geschichten*, II. Bd. pg. 93). Ravno to nam potrjuje tudi fuldski letopisec, ki pravi, da je moral kralj Ludovik, prej nego je začel oblegati Devin, prekoračiti Dunav (ne Taje!) in iz teh besedij se posnemlje, da se je kralj tudi že na južni strani Dunava vojskoval z Moravci.

Za to, da Velika Moravska ni mogla ležati v današnji Moravski, imamo tudi nekoliko indirektnih dokazov. Ludovik in Arnulf sta se vojskovala proti Veliki Moravski, ker se je bila uprla Nemcem in odtrgala od njih vlade. Noben izvir pa nam ne poroča, da bi bil že Karol Veliki današnje Moravsko podjarmil in zato njegovi nasledniki niso imeli nikakega uzroka današnje Moravske za Nemčijo reklamovati. Tudi leži današnja Moravska precj od roke, zaklinjena med Češko in Karpati, tako da bi nemške vojske ne bile mogle tako lahko v njo prodirati, kakor so v resnici v Veliko Moravsko. In z druge strani bi tudi Madjari ne bili tako lahko uničili veliko-moravske države, ko bi jim ona ne bila ležala ravno na poti, po kateri so udarjali na Nemčijo. O današnji Moravski pa je znano, da so se je bili le mimogredé polastili.

Še odločilnejši dokaz pa se dá izvajati iz nasprotovanja nemških škofov Metodu in njegovi nadškofiji. Kajti iz same nevoščljivosti in iz golega sovraštva do slovenskega jezika se to nasprotstvo vendar ne dá tolmačiti. Kolikor tudi moramo obsojati ravnanje nemških škofov proti Metodu, vendar moramo reči, da so oni vsaj formalen uzrok imeli zato. Kralj Ludovik Pobožni je bil porazdelil namreč l. 827. (?) vso zemljo na iztočni strani frankovske države tako, da, kar je bilo na jugoiztoku od dunajskega Golovca, imela je v cerkvenem obziru spadati pod saligraško škofijo, kar jo je na severoiztoku, pa pod pasovsko. Potegnimo zdaj črto od Golovca naravnost proti iztoku in videli bomo, da je ta črta reka Dunava, torej tista, ki je Veliko Moravsko delila na severni in južni del. In zdí se, da sta oba škofa tudi duhovnike svoje v te „iztočne strani“ pošiljala in po njih sveto véro širila, ali teh duhovnikov narod ni razumeval. To vsaj lahko posnemamo iz pritožbe bavarskih škofov papežu Ivanu IX. (Spomenica str. 22), da je med Slovenci začelo krščanstvo pešati (t. j. pred prihodom sv. Cirila in Metoda), da niso hoteli več plačevati davka bavarskim vojvodam, nego da so se začeli z vojsko upirati Nemcem (t. j. ob času, ko se je Velika Moravska oslobodila). Iz tega lahko raz-

umevamo, zakaj sta se baš saligraški in pasavski škof v sv. Metoda zaganjala. Ona sta v prvi vrsti branila stare meje svojih škofij in se nista hotela odreči desetini, katero bi bili morali pokrščeni Slovenci njima plačevati. Denašnja Moravska pa za sv. Metoda še ni pripadala k nobeni škofiji (Spomenica str. 138., opazka 115.), torej ni imel ni pasavski, ni saligraški škof prav nobenega uzroka denašnje Moravske za sé reklamovati. Da, niti nitranska okolica ni pripadala k nobeni omejenih škofij in zato poudarjajo bavarski škofi l. 900. (Spomenica str. 22.), da Nemeč Wiching, kateri je bil l. 885. za škofa v Nitri postavljen, „ni bil poslan v óno staro pasavsko škofijo, temveč k nekemu, na novo spreobrnememu narodu, katerega je podvrgel vojvoda sam.“ T. j. že knez Mojmir je bil pregnal Privino iz Nitre in osvojil njegovo kneževino. S početka torej niti okolica nitranska ni spadala k Veliki Moravski in zato tem menj kraji, ki leže severneje od Nitre.

Zadosti je, ako uvažamo samó faktum, da so Čehi spoznali v Moravcih svoje sovražnike, in da se je Svetopolkova moč, kakor vse kaže, proti severu in severozapadu le malo mogla razširiti, dočim je meje svoje zmerom bolj proti jugu razmicala; in prepričali se bomo, da so morali biti Veliki Moravci druge narodnosti, nego li Čehi, in da so njih jezikovni bratje stanovali na južni strani srednjega Dúnava. Dümmler (Pannon. Legende, pg. 175. (76) poudarja tudi, da so imeli stari Čehi vso drugačno ustavo, nego Veliki Moravci, kateri so bili po njegovem mnenju Slovenci (l. c. pg. 174.). Ravno to dokazujejo tudi slovanski filologi, počenši od Dobrovskega in Kopitarja pa do velikana Miklošiča (prim. Spomenica str. 65.). Vendar misli ta poslednji učenjak, da so se bili Slovenci tudi na denašnje Moravsko naselili. To pa ni verjetno, ker bi ne znali, iz katerega uzroka (Dümmlerjevo tolmačenje ne zadostuje) so se Slovenci ob srednji Moravi počesili. Kdor je prepričan, da je bilo središče Velike Moravske ob Dunavu, in kdor vé, da so se Slovenci iz vlaške nižine ob Dunavu navzgor v ogersko nižino in dalje v Panonijo širili in tako tudi malo ogersko nižino in dunajsko kotlino posedli in celó lep kos dolnje Avstrije naselili (Spomenica str. 90—96.), tisti se ne bode mogel čuditi, da so v Veliki Moravski stanovali Slovenci in ne Čehi. Spomina vredno je tudi, da je denašnje slovaško narečje zelo podobno slovensko-korotanskemu (Kopitar, Glagolita Cloz. pg. LXX.) in da so poleg Slovencev Slovaki še jedino slovansko pleme, ki samó imenuje svoj jezik slovenski (Šafařík, II. 32.).

Vrnimo se zopet k Metodovi „Spomenici“. Gledé njene osnove želeli bi bili torej, da se v nji hitro s početka opiše léža in zgodovina Velike Moravske, da bi torej óno, kar je na str. 115—126. natisneno,

stalo pred životopisom Cirila in Metoda, ali pa da bi bil g. pisatelj vsaj na kratko označil položaj Velike Moravske na str. 28., kjer se pripoveduje o prihodu Cirila in Metoda v to državo. Tako ravnajoči izognil bi se bil g. pisatelj nekaterim nejasnostim, (njegova knjiga bila bi postala razumljivejša tudi za neuke čitatelje) in nekaterih stvari bi ne bilo potreba po dva ali še večkrat ponavljati (n. pr. str. 37. in 137., opazka 111.). Tako se tudi o Privini govori mnogo poprej, nego potrpežljivi čitatelj zvé, kdo je bil ta Privina. Cerkvena zgodovina je namreč zlasti v srednjem veku tako ozko spojena s politiško, da se nikakor ne dá jedna od druge ločiti, in da se morata obe enakodobno opisovati.

Ravno tako bi bili želeli gledé opisa virov, ki je presplošen in ima mnogo nepotrebnih „razni, nekteri“ itd., in gledé dodatka k virom, da se je vse to pri konci knjige tiskalo in to prvič zato, da bi knjiga ne omrzila takoj s početka nestrokovnjakom, ki se na take stvari ne ozi-
rajo; in drugič zato, ker bi se tudi s tem lahko izognilo opetovanju, ko bi se bili ti „dodatki“ pri opazkah k tekstu natisnili. Te „opazke“ so namreč zelo točne, ki vsakega zvédenca popolnoma zadovoljujejo in zato obsezajo tudi, akoravno so prav drobno tiskane, več nego četrtno vse knjige. „Dodatki“ (t. j. excerpti iz virov) mogli so se tudi mnogo okrajšati, ker itak tekst malo kasneje vse tisto pripoveduje, kar stoji v izpiskih iz virov. Zato bi bilo zadostovalo, da je g. pisatelj pri „opazkah“ samó dotični latinski tekst citoval, kakor je to storil pri ónih virih, ki se ne odnašajo strogo na Cirila in Metoda, skratka: virov ni bilo potreba deliti in najvažnejši stali bi bili lahko med opazkami.

V ostalem ima pisatelj teh vrstic dr. Kosovi knjigi le tû pa tam kako malenkost pripomeniti, ali kaj malega nadodati. N. pr. na str. 30. govori se o „nemških duhovnikih, stanujočih v deželi moravski (pravo: v Veliki Moravski).“ Takih ob času sv. Cirila in Metoda menda pač ni bilo mnogo, nego sovraštvo proti sv. apostoloma se je širilo od zunaj, iz saligraške in pasavske škofije.

Da so „nemški grofje po (Vel) Moravskem sklicevali zборе in pobirali davek“ (str. 57.), ni zlagano, nego to je v resnici tako bilo, predno je Nojmir oslobodil Veliko Moravsko od frankovske nadvlade, a res je pa, da so bile v denašnji Moravski „notranje stvari v rokah domačih knezov.“ Tako se tudi trditev nemških škofov, „da so se začeli Slovenci protiviti krščanstvu,“ odnaša baš na tiste čase, ko so se Veliki Moravci odcepili od Nemčije in torej tudi od bavarskih škofij, a ne na l. 900., ko je bila spomenica bavarskih škofov napisana (prim. 17. dodatek k virom, str. 21.).

Iz naše razprave o Veliki Moravski je uvidno samó ob sebi, da je zelo dvojiti, je li sv. Metod res pokopan v denašnjem Velehradu blizu

Ogerskega gradišča (letopisi imajo obliko „Vueligrad“ in morebiti že to zadosti spričuje, da v tem mestu niso stanovali Čehi). To mnenje je razširil Šafařík (II. 461, opazka 2.), opiraje se na poznejše vire in na sumjivo, morebiti celó podvrženo poročilo pisatelja „Hildegardus Gradicensis“ (Boczek, Cod. dipl. I. 113.). Zato ne moremo ničesa gotovega védeti o mestu, kje je sv. Metod pokopan (prim. Spom. str. 53. in 142., opz. 207.). — Govoreč o smrti sv. Metoda mogel bi bil pisatelj opaziti tudi, ali se je ohranila med Slovenci kaka pripóved o delovanji sv. apostolov. V „Novicah“ smo brali, da je sv. Metod maševal na potovanji svojem v Rim v kapeli sv. Mihela v Jarenini poleg Maribora in v kapeli podružnice Trebelno na Dolenjskem. (Kobe, „Novice“ l. 1844. str. 119.; Trstenjak, „Nov.“ l. 1862., str. 443.; prim. Spom. str. 134., op. 72.)

Oni, ki s Šafaříkom vred trdijo, da je sv. Ciril sestavil slovensko azbuko že v Carigradu in že v Bolgariji začel predstavljati svete knjige, da se mora torej cerkveni jezik imenovati starobolgarski, a ne staroslovenski (Spom. str. 62.), naj pomislijo na naslednje besede učenega germanista Moritza Haupta (Wiener Jahrbücher LXXVI., str. 128—131.): „Ni ne dokazano, ne verjetno, da bi bila slovenska apostola že v Macedoniji začela predstavljati sveto pismo . . . . Kolikor je meni znano, se v poprejšnjih časih ni začenjalo spreobrnjenje kakšnega naroda s prestavo biblije, kakor dandanes, in vse kaže, da sta sv. Ciril in Metod še le v Panoniji, kjer je bilo ljudstvo že od davno spreobrneno in pripravljeno za tak dar, začela misliti na prestavo sv. pisma, in da se pri tem nista morebiti posluževala bolgarskega narečja, katero sta bila v mladosti svoji naučila, nego jezika Panoncev, za katere sta se v prvi vrsti lotila tega dela.“ Tudi Dümmler (Pann. Legende pg. 168.) spoznal je iz „panonske legende“, da je verjetneje, ka je sv. Ciril še le v Vel. Moravski novo azbuko izumel, ker ga je še le želja Moravcev, imeti sveto pismo v domačem jeziku, k temu prisilila. V Macedoniji se ni čutila potreba slovenskih liturgičnih knjig in torej tudi ne slovenskega pisma, ker so krščeni Slovani na balkanskem poluotoku najpoprej grški jezik pri službi božji rabili in zato niso želeli slovanskih liturgičnih knjig. Vse drugače pa je bilo v Vel. Moravski, kjer je knez Rastislav najprej iz političnih obzirov uvedel slovensko liturgijo, da bi se tako popolnoma oslobodil frankovskega vpliva (Miklosich, Altsl. Formenlehre str. V—VI).“

Sicer pa je bil ves prepir med učenjaki, ali se ima cerkveni jezik imenovati „staroslovenski“ ali „starobolgarski“, popolnoma nepotreben in brez vsake podstave, ker so se itak i Bolgari spočetka Slovence imenovali in ker je bil njih jezik najsorodnejši panonsko-slovenskemu, ker sta oba dva sinova jedne ter iste matere, kakor tudi naša korotanska slovenščina.

Vse ugibanje o narodnosti starih Moravcev na str. 65. odpade, ako se pomisli, da se je Velika Moravska prostirala ob obeh straneh Dunava med Dunajem in Ostrogonom.

Ne še le v IX. stoletji (str. 69.) nego že v VI. so bili Slovani že jako razširjeni. Na str. 70. bilo bi potrebno povédati, kdaj, od kod in kako so se Slovenci naselili v denašnja domovino svojo, ker sama opazka na str. 150., št. 59. ne zadostuje temu. Opazka ob izviru besede „Carantanum“ na str. 71. je prav dobra in prepričevalna. Na str. 74., vrsta 25. mora se čitati „Mrtvo gorovje“, mesto Mrtvo morje. Kakor novejšje preiskave kažejo, dalo se bode pač malo krajevnih imen po Koroškem iz Keltskega ali latinskega jezika protolmačiti (str. 77.). Županija hrvaška na Koroškem nič ne dokazuje za to, da bi se bili tudi Hrvati med Slovence naselili (str. 78.), ker ime „Hrvat“ najprej ni bilo generično, nego splošno in je značilo „brance, dobro oborožane vojake“ (Geitler, Rad jugosl. akademije XXXIV. str. 111—118.), in v tem pomenu je mogla ta beseda tudi Slovincem znana biti. Mesto „iztočna marka“ (str. 90.) moral bi se za IX. stoletje rabiti izraz Velika Moravska, in akoravno se je ta zemlja tudi „Avaria“ in „Hunnia“ imenovala, vendar njeni poglaviti prebivalci niso bili Obri, nego od njih le odvisni Slovenci. V imeni „Medelicha“ (str. 92.) spričuje *d* pred *l*, da so takrat v tem mestu Slovenci stanovali (morebiti izvira od mel, mele c, melik).

Na str. 100. pogrešamo naloge akvilejskih patrijarhov pri podjarmljenji in pokristjanjenji (velikega dela) Slovencev. Romanska kultura med Slovenci je starejša od germanske.

Prav pravi g. pisatelj na str. 109., da ne véruje Felicetti-Kronesovi trditvi, ka bi bila Drava meja med Iztočno marko in med Koroško. Ali na str. 110. ugiblje, da je bila tudi Koroška jedna izmed štirih mark, na katere je cesar Ludovik razdelil l. 828. Balderikovo deželo. Koroška je bila vojvodina in kot taka je imela štiri marke ob južni in iztočni svoji meji, t. j. Furlansko, Istro, Slovensko marko in Štajersko marko.

Na str. 115. manjka dobe, kdaj je počela Velika Moravska in pri kateri priliki je začela otriesati tuji jarem. Ravno tako se tudi na str. 126. ne pripoveduje, kdaj so Madjari uničili velikomoravsko državo. Konst. Grot (Moravija i Madjari s^o polovini IX. do načala X. veka) dokazal je, da se je to zgodilo l. 904., ali še le l. 907. dosegli so Madjari popolno prevago ob srednjem Dunavu, ko so namreč potolkli nemško vojsko in tako preobrnilo tedanje razmerje v srednji Evropi. Palacky (Gesch. von Böhmen I³. pg. 195.) imenuje navalo Madjarov jeden najvažnejših dogodkov evropske zgodovine in največjo nesrečo, ki je zadela Slované v teku

jednega tisočletja, ker ti so se zasadili kot klin med Slovane in s tem za večno ločili severne Slovence od južnih.

Ti dostavki k dr. Kosovi „Spomenici“ zdeli so se mi tem potrebnejši, ker sem prepričan, da se ne povrne zopet tako hitro prilika govoriti o „Veliki Moravski“, kakor se je bila ravno letos ponudila, in ker me je večletna izkušnja naučila, da imajo celó najizobraženejši zgodovinarjistrokovnjaki napačne pojme o ti za nas toli važni državi. Tako upam, da smo tudi mi Slovenci o priliki tako važne tisočletnice svojo dolžnost storili in svetu pokazali, kako močno se zanimamo za kulturno delovanje slovenskih apostolov v IX. stoletji in koliko važnost pripisujemo temu dogodku. Zato vsakdo izmed nas sézi za „Spomenico“ in se iz nje nasrči duhá, ki je naudajal prva naša dva svetca in učitelja.

S. Rutar.

Knjižne redkosti slovenske.

Spisal L. Žvab.

(Dalje.)

I. Abecedniki.

1. Nov popravleni plateltaf. V Ljubljani 1784. 1 Heft. 8. (Mitth. des hist. Ver. für Krain 1862. str. 114).

2. Vadenje sa Brati v use sorte pifarije, sa Sholarje teh deshellkih fhoh. V Lublani tiskane per And. Gafflerju, Sakladavzu od Normalhulbukov. (M. d. h. V. f. K. 1857 str. 92.) Lenček pravi, da je to delo nepodpolno in dodaje opomnjo: „Bei diesem Werke, welches ein vollständiges Titelblatt enthält, ist die Jahreszahl nicht angegeben“. Kdaj se je natisnila ta knjiga? — Albin Arko nas učí v knjižici: „Tristoletnica tiskarstva v Ljubljani. V Ljubljani 1875“ na 20. in 21. strani, da „se je 1778. l. preselil Ignacij Alojzij pl. Kleinmayer iz Celovca v Ljubljano, ter je ustanovil ‚Laibacher Zeitung‘, ko je bil ob enem jel v Celovci izdajati ‚Klagenfurter Zeitung‘. 20. decembra 1782. l. je dobil pravico, tiskarno napraviti in novine prodajati. — 23. marca 1789. l. je izročil tiskarno svojeji ženi Tekli, katere oča se je imenoval Lieber. Po smrti svojega moža je tiskarno dala v najem Andreju Gasslerju, a 18. avgusta jej je deželna vlada dovolila, da svobodno more sama tiskarno voditi. 1817. l. je izročila gospa pl. Kleinmayerjeva tiskarno svojemu sinu Ignaciju Alojziju pl. Kleinmayerju, ki je nastopil za voditelja te tiskarne 1. julija 1817....“ — Potém nahajamo Gaslerja

še 1803. leta zabeleženega pod „vezhno pratiko, v Lublani, se najde per And. Gaflerju, natislavzu. 1803.“ (Primeri: IV. Koledarje.) Ta Gasler je bil natisol tudi: „Kerfhanskiga navuka islagaine itd. I. Bukve. Lublana, natifnil inu saloshil Andreas Gassler 1801.“ (Šafařik 119.), in „Šveta malha inu kerfhanfku premifhluvanje sa ufsak dan is f. pifma itd. V' Lublani. — 7. izdanje 1803 ‚per Andr. Gaflerju‘ (Šafařik 143.).

1. Pesm S. mashe. 1897. 1 Heft. 8. (M. d. h. V. f. K. 1862. str. 114).

2. Osem inu sheftdeset sveteh pesm, itd. prim. Šafařika str. 79. Otec Marko Pohlin piše v svojej „Bibliotheca Carnioliae“ redigirt von August Dimitz, Laibach 1862. na 45. str.: „Redeskini Maximilian . . . . tacito suo nomine imprimi fecit: Osem in hestdeset (sic) sveteh pesm. Lab. litteris Egerianis 1775, in 8. Qui liber iteratis typis utcumque bona orthographia recusatus fuit, Notae, seu figurae cantus impressae sunt Viennae typ. Trattnerianis 1776, in 8.“ — Delavsko podporno društvo v Trstii ima: Osem, inu sheftdeset sveteh Pesm, katire itd. V' Lublani se najdejo per Aloysio Raab, landschaftnimo bukveveszo. Literis Egerianis. 1775. Knjiga ima 225 zaznamenanih stranij; potem: Imprimatur Niklas Rudolph Freyherr von Raab. Ex Commiffione Rev. Lib. Laibach den 27. Jenner 1775. Na drugi strani je NB. in naposled štiri strani: „Samerkovanje vseh v' teh bukvhapopadenih Pesm.“ Izvestno je ta knjiga bila znana Šafařiku. Razven tega ste znani še pričujoči izdanji:

a) Ofem inu 60 pefm na novizh v Krainu. 1795. (M. d. h. V. f. K. 1857. na 91. str.)

b) Osem, inu sheftdeset sveteh pesm, katire so na proshnje, inu poshelenje vezh brumneh dush skerbnu skup sbrane pobulshane, inu pogmirane, k' vezhe zhaste boshje, temu blishnemu pak k' duhovnemu troshtu, inu podvuzhenju na sivitlobo dane. Is perpushenjam vikshe Gosposke. Na novizh vun dane. V' Lublani. Se najdejo per Marii Anni Raab, 1800. — Te pesmi se nahajajo v goriški semeniškej knjižnici (číslo 11103). Knjiga je vsa in ima 241 paginiranih stranij; na drugej strani: ‚Imprimatur‘ kakor zgoraj. Potem je NB. in še štiri strani vsebine: ‚Samerkovanje‘ itd. Pisec pričujočih vrst čuva odlomek tega izdanja in sicer od 181. strani dalje. Tudi „Mitth. des hist. Ver. f. Krain“ 1857. na 91. str. omenjajo: „Osem inu 60 sv. Pefm, na novizh vun dane. V Lublani p. M. A. Raab 1800. Cum re imprimatur.“

3. Dr. Th. Elze, Die slovenischen protestantischen Gesangbücher des XVI. Jahrhunderts, Venedig 1884. nam od 34. do 39. strani opisuje književno redkost: „TA CELI CATEHISMUS, ENI PSALMI, INV TEH VEKfhih Godou, stare inu Nove Kerfzhanfke Pejfni, itd. Tibingi, Skusi Georga Gruppenbacha,

Anno 1595 in nas uči, da je bilo to šesto izdanje (die sechste Ausgabe des Gesangbuches — bisher unbekannt, wenigstens nicht beschrieben). Dr. Elze završuje svoj spis takó-le: „Vom Kirchengesangsbuch findet sich die 3. Aufl. v. 1574 in der Universitätsbibliothek zu Tübingen, die 4. v. 1579 in der k. Bibliothek zu Kopenhagen, die 5. von 1584 in der kais. Lycealbibliothek zu Laibach, in den k. öff. Bibliotheken zu München, Dresden und Berlin, und im British Museum zu London, die 6. v. 1595 in der Bibliothek des Landesmuseums zu Laibach.“ — Drugi izvod te imenitne knjige hrani biblijoteka goriškega velikega semenišča, samó da stoji na zaglavnem listi zdolaj: v' Tibingi, itd. a ne le: Tibingi, kakor ima Elze. Na konci je „Register vseh peisni, katero fo letukaj notri sapopadene,“ a ni podpoln, ker nedostaje nekoliko listov. Knjiga je dobro ohranjena in vezana z drugo staro redkostjo: „Karszanske lepe molitve . . . v' Tibingi 1595“, o katerej gledi V. bogoslovstvo pod čislom 23. Sicer pa ni bil „Ta celi Catehismus . . . 1595“ vsemu svetu do konca neznan, kajti učeni o. Stanko Škrabec ga celó večkrat navaja v svojih raziskavanjih na tankih a jako važnih zavitkih mesečnika: „Cvetje z vertov sv. Frančiška. V Gorici IV. letnik 1883.“; sosebno znamenita je opomnja na zavitki 10. zvezka: „Hrani se (Ta celi Catehismus, 1595.) v knjižnici goriškega centralnega seminarja, kamer je prišla iz zapuščine prof. Hervata (Chrobath).“ (Dalje prihodnjič.)

Miklošičeva novejša dela.

Poroča dr. M. Murko.

Ko smo l. 1883. z vsem učenjaškim svetom posebno mi Slovenci praznovali Miklošičevo sedemdesetletnico, želeli smo mu pač zlasti krepkega zdravja, da lahko nadaljuje svoje znanosti in slovanstvu posvečeno plodovito delovanje. In res! danes čez poltretje leto strmimo o delavnosti, katero je ta starec po letih, ali ne po duhu v tem času pokazal. Žal se pa mora priznavati, da se mi sicer s svojim velikanom kaj radi ponášamo, njegova dela pa vse premalo poznamo. Ne morem prav razumeti, zakaj njegovi ne redki učenci Slovencev ž njimi bolj in kaj natančneje ne seznanjajo. Koliko zanimivega se nahaja n. pr. v razpravi: Ueber Goethes „Klagesang von der edlen Frauen des Asan Aga“ (Sitzungsberichte der phil. histor. Classe der kais. Akademie der Wissenschaften l. 1883., Bd. CIII. str. 413. sl.), posebno v izpisih iz Talvjinih pisem do Kopi-

tarja (na str. 462—489.), ki nam živo predstavljajo izredno prelagateljico srbskih narodnih pesmij in našega Kopitarja, na prvi pogled hudomušnega ali za slovanstvo neizmerno vnetega filologa, ki ima tudi za omenjeni klasični prevod velike zasluge; redkokdaj se je temu prav gorenjskemu značaju kdo tako junaško in tudi vspešno po robu postavljaj nego ta mlada žena.

Druga razprava „Geschichte der Lautbezeichnung im Bulgarischen“ (Denkschriften der Akademie I. 1884. B. XXXIV. 48 str. fol.) ima v uvodu kratke opazke, v katerih Miklošič zagovarja starslovensko svojo hipotezo; po tem preiskuje nekatere za pisavo posebno važne glasove v bolgarščini, navaja več primerov različnih pisavnih poskusov in predlaga h koncu kolikor mogoče fonetično pisavo po Kopitarjevem izreku „man vereinfache das schreiben; es ist ein allgemein nötiges Werkzeug, also soll es jeder leicht brauchen.“ Na str. 4. nahajamo v „Denkschriften“ Dunajske cesarske akademije opazko, ki je vredna, da je Slovenci in Miklošičevi — nasprotniki ne prezró. K sklepu cerkvenega shoda v Mainz u l. 813., da se morata celó „očenaš“ in „vera“ v latinskem izvirniku od vernikov učiti, omenil je namreč Miklošič, zvest načelom svojim o ljudsko-šolskem pouku, katera je v svojem poročilu do ministra Thuna nasproti Slomšku zastopal: „selbst im 19. jahrhundert lernten und lernen tausende von slavischen kindern den Katechismus deutsch, ohne einen einzigen satz zu verstehen“.

Vsa ogromna učenost našega rojaka kaže se pa v delu: „Die türkischen Elemente in den südost- und osteuropäischen sprachen“ v Denkschriften I. 1884. in 85. zv. XXXIV. str. 239—338., zv. XXXV. str. 105.—192. fol. Miklošič zasleduje tukaj iz turščine in po turščini iz arabskega in perzijskega jezika vsprejete tujke v novogrščini, albanščini, rumunščini, bolgarščini, srbščini, malo- in velikoruruščini, poljščini, seveda se ozira tudi na ostale slovanske in druge evropske jezike in še turske tujke v kurdskem jeziku so navržene. To delo je za slovansko leksikografijo in tudi zgodovino posebne važnosti; v srbskih in bolgarskih narodnih pesmih mnogoštevilne turske tujke, ki nam kazé slast pri uživanji teh krasnih umotvorov razložene so tukaj. Od turskih narodov so vsprejeli Slovani skupno tujke v treh dobah: v prvi, slovanski „wo die noch wenig zahlreichen Slaven ein ganzes bildeten“ več besed, ki se ravnajo po glasoslovnih pravilih slovanskih jezikov (n. pr. naš klobuk, topov), v drugi so vplivali turski Bolgari na óne Slovence, v katerih so samí izginili zapustivši jim svoje ime; tretja traja od stalnega naseljenja Turkov v Evropi. Toliko če tudi že pozno o teh delih.

Bolj pa hočem seznaniti slovensko občinstvo z dvema Miklošičevima slovarjema. Tudi že lani izšel je: *Kratkij slovarь šesti slavjanskichъ*

jazykovъ (ruskago sь cerkovnoslavjanskimъ, bolgarskago, srbskago, českago i poloskago) a takže francuzskij i nêmeckij po poručeniju ego imperatorskago vysočestva princa Petra Georgieviča Oldenburgskago sostavlennyj podъ redakcieju professora F. Miklošiča, 8°, 955 str. Na Dunaji se dobiva pri W. Braumüllerji (Graben 21) za 15 gld. Za pravo oceno tega slovarja je treba poznati nekoliko njegovo zgodovino. Naročil je to delo, ko se je v zadnjem desetletji po dogodkih na Balkanu v Rusiji začelo občno zanimanje za brate Slovane, če se ne motim že l. 1876. imenovani ruski princ Oldenburgski, ki pa dokončanja ni učakal, vendar tudi njegov sin je zapričeto delo podpiral. Brez take pomoči bi danes kaj takega bilo še nemogoče. Sestavljanje slovarjev je nehvaležen in siten posel; kdor se ne more domisliti, koliko zmožnosti, truda in časa je za to treba, naj pomisli malo, kako dolgo že mi Slovenci čakamo svojega slovarja, za katerega vendar ne manjka denarja. V tem slučaju pa je bila gmotna podpora glavni pogoj, ker tudi več učenjakov ne bi moglo potrebne truda, posebno pa denarja za tak slovar riskirati. Miklošič je ponudbo blagega princa, naj on uredi „vseslovanski slovar“, iz različnih uzrokov jako nerad vsprejel, posebno zarad tega, ker je mislil, da za kaj velikega sam pač ne bo imel več časa; kako dolgo bo delo trajalo, ni bilo mogoče preračunati. Odločilna je napósled bila pri njem vendar misel, da se taka prilika ne najde hitro zopet. Za to zaslugo moramo biti Miklošiču jako hvaležni in tem više jo bodo cenili oni, ki razmere še bliže poznajo.

Za podlogo se je vzel Reiffov rusko-francosko-nemško-angleški slovar in obseg mu je določil prav za prav petrogradski že tudi umrli profesor V. Nikolskij. Miklošič je čez nekaj let uvidel, da tako obširnega dela ne bo mogel dokončati in je tedaj marsikaj skrčil, n. pr. opustil vso frazeologijo in izpeljane besede, katere že njihova debela zadosti razjasnjujejo, ali vendar še je moralo marsikaj ostati, kar bi lahko potrebnejšim rečem mesto prepustilo n. pr. mnoge tujke, ki so pač v vseh jezikih jednake; tako nahajamo na str. 140. za „generalom“ še sedem sestavljenk z general —; te in nekoliko drugih enakih tujk pa jemljejo že več nego četrtno iste strani. Urejen pa je slovar tako-le: obe strani, ki ji imamo pred seboj, ako ga odpremo, sta razdeljeni v sedem redkov; v prvem stoji ruska beseda in pod njo je pridejal Miklošič staroslovensko, če se nahaja, drugi redek prinaša bolgarske, tretji srbske, četrti češke, peti poljske, šesti francoske, sedmi nemške prestave. Bolgarski oddelek je izdelal Miklošič sam, kar je tudi velika zasluga, če se pomisli, kako pomanjkljivi so dosedanji viri tega jezika; največ je Miklošič izprašal od Bolgarov samih. Srbske besede je pristavil znani učenjak in državnik Stojan No va-

ković v Belemgradu, češke profesor A. Matzenauer v Brnu (poznano po svojem posebno proti Miklošiču obrnjenem delu „Cirí slova v slovanských řečích“) poljske A. Brückner, profesor slavistike na vseučilišču v Berlinu. Vsakdo je že zapazil, da ta slovar ni prav vseslovanski, kakor bi bilo pričakovati; ni v njem jezika gorenje- in dolensko-srbskega in maloruskega, čemur se ravno ne čudimo; tudi Hrvati so zastopani po Srbiji in celó pomanjkljivo, kjer prof. V. Jagić očita v zadnjem zvezku „Archiva für slav. Philologie“ Novakoviču, da se je preveč držal lokalizmov in se ni oziral na dobre v zapadnih srbskih in hrvaških pokrajinah narodne izraze. Jaz bi še grajal v takem delu rabo e-kavščine. Bolj nerazumljivo pa nam je, zakaj ni v njem nam Slovencem sledú. Ravno mi s svojim nesebičnim zanimanjem za slovansko vzajemnost bi zaslužili, da se tudi naš jezik nahaja v slovarji, hotečem seznanjati Slované med seboj. Tudi g. prof. Jagić je v omenjeni kritiki mnenja, da je bilo treba še slovenščino vāj vzeti. Delu samemu bi še osmi redek zarad simetrije celó dobro došel. Ali pri vsem tem so bile izdateljeve želje merodajne; Slovenci smo pa mal, ne zadosti znan narod; saj še v tako dobrem delu kakor je Pypin-Spasovičeva zgodovina slovanskih literatur strašimo pod imenom „Horutani.“

Slovar je seveda posebno namenjen Rusom in poznavalcem ruskega jezika; drugim bo raba mogoča le po posredovanji kakega drugega slovarja, v katerem bo poprej treba poiskati dotično rusko besedo, če hočejo kaj hitro in gotovo najti; indeksov ta slovar nima in ne more imeti. Takih čitateljev, ki bi prebirali ves slovar ali vsaj večje oddelke zarad zanimanja, kako se pové to ali óno v katerem navedenih slovanskih jezikov, bo dandanes pač malo.

Te pomanjkljivosti pa nam ne smejo greniti velikega veselja, ki ga moramo s tem delom imeti. Da je že dandanes bilo kaj takega mogoče, je pomenljivo in veselo znamenje. Slovar sam bo gotovo tudi mnogo koristil in vsi omikanci ga bodo radi v roke jemali. Miklošič sam pa ga je zmerom pri sestavljanji zmatral le kot „etwas Vorläufiges“; več storiti so poklicani prihodnji rodovi.

Da so v njem tudi posamični pogrški, razumljivo je pri takem delu samó ob sebi. Tega bi naj ne pozabili različni kritiki. Češki n. pr. niso z Matzenauerjevim delom zadovoljni, vendar bi Čehi zánje imeli malo tako sposobnih móž kakor je ravno ta vestni učenjak. Proti vsemu delu in osebno proti Miklošiču samemu naperjena je kritika znanega petrogradskega „slavjanofila“ Vl. Lamanskega v „Žurnalu ruskago ministerstva za narodno prosvěščenje.“ Ta tendenciozna kritika se tudi tendenciozno razširja po slovanskih in celó neslovanskih listih, od koder jo še dosedaj samó poznam. Obligatna opazka ob oficijalnem slavistu (tako vsaj berem v

„Národních listích“) kaže nam že dovolj, v katerem grmu še zmerom zajec tiči. Naj se pa pomisli, da posebno slovarjev ni brez pogrškov; jeden izmed francoskih enciklopedistov je rekel nekoč, da ni ničesar lože kritikovati nego slovarje. Jaz omenim tukaj samó jedno in sicer važno pomanjkljivost. Živega ruskega jezika namreč niso imeli vsi sodelovalci v jednaki oblasti in zarad tega so se preveč držali nemških in francoskih prevodov; večinoma tudi niso znali, kako so prevajali njihovi sodrugi. Te okolnosti so zakrivile, da se nam pri prebiranju slovanski jeziki zdé mnogokrat dosti oddaljenejši nego li so v resnici. S tem pridem k delu, ki nam ravno jasno priča, kako zeló so si slovanski jeziki sorodni.

(Konec pride.)

Listek.

Jurčičev večer. Po kratkem prestopu, kateremu so bile uzrok razne predpustne veselice, napravilo je pisateljsko podporno društvo v Ljubljani svojim družabnikom spet nekaj zanimivih večerov, pri katerih nam je g. prof. Vrhovec v raznovrstnih podobah slikal staro Ljubljano, g. E. Lah pa slovenska krajevna imena zbral v obširno, jako dovtipno in z dobrim humorjem pisano razpravo, s katero se sicer slovanski jezikoslovci ne bodo skladali, katera je pa zbranim družabnikom zarad duhovitosti svoje napravila več veselih in zabavnih večerov. Celó satirik Epicharmos, ki je čitateljem „Slov. Naroda“ iz prejšnjih let gotovo dobro znan, poslal je dné 13. marcija društvu satirično razpravo ob Emoni-Aquilini, katero so društveniki vsprejeli z veseljem. Toda brez dvojbe in ugovora je bil izmed vseh dozdanjih najlepši večer dné 18. marcija, katerega je pisateljsko podporno društvo na predlog g. dr. Vošnjaka posvetilo spominu Josipa Jurčiča. Brez vseh posebnih priprav, brez vsega v nas Slovencih pri enakih prilikah navadnega bobnanja zbralo se je bilo ta večer v čitalnici k banketu 75 družtvenikov, lahko rečemo, da čast mlajše inteligencije slovenske v beli Ljubljani. G. dr. Vošnjak je navzočne pozdravil z lepim govorom, v katerem je slavil uzorni politični javni in tihi prijateljski in pisateljski značaj Jurčičev. Med banketom je prof. Levce v obširnem berilu vpletel v životopisne črtice več osebnih spominov na pokojnega Jurčiča ter povédal zlasti več podatkov o leposlovnih spisih njegovih Jurčičev zdravnik g. dr. Fr. Zupanec nam je naslikal zadnjo uro Jurčičevo. G. dr. Bleiweis-Trsteniški je opisal Jurčiča mestnega odbornika ljubljanskega in g. Fr. Drenik je povédal več dogodkov iz Jurčičevega življenja. Tako je bil ves večer posvečen spominu tega izrednega možá, ki v politiki in v literaturi naši doslej ni še našel nadomestnika. Plemeniti duh njegov je oživljal in blažil odlično družbo, katero so vrhu tega razveseljevali s pesmimi svojimi izborni pevci čitalniški in slavec slovenski g. Meden pod vodstvom g. Försterja. In ko smo se razhajali v pozni polnočeni uri, bili smo vsi tega prepričanja, da smo prebili lep večer in da moramo prihodnje leto, ako Bog dá, spomin Jurčičev praznovati spet z jednako slovesnostjo.

Spiritus, qui mortificat. Občni zbor „Maticе Slovenske“ je naložil lansko leto društvenemu odboru, naj se pobrine za to, da si nakupi „Matica“ od dobrih

pisatelj slovenskih lastninsko in založniško pravico njih spisov. Z ozirom na ta sklep občnega zbora je predlagal prof. Levec dne 24. oktobra l. 1885. v „Matičnem“ odboru, naj „Matica“ vpraša prof. Stritarja, če bi ji hotel prodati spise svoje. Gospod prof. Stritar je odgovoril, da je voljan „Matici“ prodati svoje pesmi, povesti, dramatične slike in razprave. Vseh teh spisov bi bilo 107 tiskovnih pol. Cena, katero je izborni g. pisatelj zahteval za izvrstne spise svoje, bila je silno skromna; kajti tiskovna pola bi ne bila stala niti toliko ne, kolikor „Matica“ daje nagrade najslabšim izvornim spisom in je le nekoliko presežala nagrado, katero „Matica“ plačuje prevodom. Po daljšem obravnavanju je „Matičin“ odbor dne 17. marcija t. l. sklenil z 8 zoper 6 glasov, da „Matica“ ne kupi Stritarjevih spisov — kakor se je poudarjalo — zlasti zaradi „čudnega duhá“ ne, ki veje po Stritarjevih spisih. Za nakup so glasovali samó gg. odborniki Levec, Pleteršnik, Róbič, Stegnar, Šuman in Vilhar.

Ako vzamemo v poštev priznano visoko vrednost in izbornost Stritarjevih spisov; ako pomislimo, da bi bila „Matica“ ž njimi vsaj za pet let založena z najizvrstnejšim leposlovnim gradivom; ako uvažimo, da si mnogo matičnjakov v društvenih spisih želi tudi zabavnih, a ne samih suhoparnih znanstvenih razprav; ako napósled konstatujemo, da se „Matica“ takrat, ko je izdala Koseskega zbrane spise, ni kar nič ozirala na prečudni — deloma naravnost nemoralni duh Koseskega spisov: tedaj moramo pač živo obžalovati ta sklep „Matičinega“ odbora. S takim postopanjem „Matičin“ odbor posvetno inteligencijo slovensko naravnost od sebe pehá ter kaže, da duh, ki vlada njegovo delovanje, pač ni spiritus, qui vivificat, ampak — spiritus, qui mortificat.

„Kres.“ Prvi letošnji zvezek tega znanstvenega časopisa se je začel razpošiljati s 1. dném marcija. List ima to vsebino: 1. Iz zapuščine pesnika S. Jenka. — A. Črtice iz S. Jenkovega dnevnika. Objavil I. Jenko. 2. Doneski k zgodovini devetega stoletja. I. Črtice o Zadragah, županijah in grofijah. II. Solnograški nadškof Arnon. III. Missi regii (pregledniki ali poslanci kraljevi). IV. Oglejski patrijarh Pavlin drugi. Dr. Fr. Kos. — 3. Imenopis konjiške nadfare (Gonobitz). I. Krajevna imena. Dr. M. Napotnik. — 4. Ivan Manel, Manlius ali Mandelc, prvi tiskar na Kranjskem. L. Žvab. — 5. Nestorjevi Vlahi. D. Trstenjak. — 6. Kako se pripravljva rastlinam podstava. M. Cilenšek. — 7. Balon „La France“. Dr. J. Klemenčič. — 8. O najstarejši dobi indijskega slovstva. Dr. K. Glaser. — 9. Legende o Martina Kohemskega v slovenskem prevodu. Dr. J. Sket. — 10. do zdaj neznan rokopis najstarejšega štajerskega književnika Jožefa Hasla. Dr. J. Pajek. — 11. Poročilo o hrvatski književnosti. J. Steklasa. — 12. Slovstvene drobnosti. — Prvi zvezek obseza šest pol. Za vse leto veljá list 3 gld., za pol leta 1 gld. 50 kr. Naročnina se pošli tiskarni „družbe sv. Mohorja“ v Celovec. Nam list do tega trenutka še ni došel v roke, a uverjeni smo, sodeči po imenih zgoraj navedenih pisateljev, da je vsebina njegova izborna. Velikokrat se je že pri nas poudarjala živa potreba strogo znanstvenega glasila. Zdaj imamo tako glasilo, imamo tudi pisateljev za raznovrstne znanstvene stroke na izbor, in samó od razumništva našega je zavisno, da „Kres“ najde tudi toliko materialne podpore, da bode mogel izhajati. Dolžnost naša je, da mu prispemo na pomoč in da pomagamo tako osnovati list, ki bode jasno spričevalo, koliko zmoremo Slovenci tudi na znanstvenem polji.

Slovenski listič iz leta 1611. Pregledujé akte ljubljanskega mestnega arhiva naletel sem samó na jedno slovensko listino, pisano z nemškimi črkami. Bržkone si jo je dal preložiti iz nemščine birič, ki je z bobnom razglašal magistratova

razglasila po mestu. Zunaj na hrbtu ima listič napis: „Die Stadt soll publicieren“. Razglasilo samó pa se glasi: „Pasluschaite inu resumete eden drugimo pauete, khakor nas Suetle Först pusti khlizat, de vsakhateri khuzep ali khateri händl pella od vsakhateriga Taura Blaga Se wode khakesno Blagu hoze stemu Peruimo Auschlegkho Inu Zollo noue Nakhlade more dati sest khreuzeriu teiste wode na tech pastaulenech khraiu Syemale Auschlegarie inu Zollnarie. Na tu wode Vedel vsakhateri Se Pakhorn Skhasati Inu se Pred Sekodo Varouati. Le ta Je Fűrstan Suetliste Vola Inu Sapuuid, khakhor vse le tu Fuerstaü General (to se pravi: Generalpatent, dostavek pis.) khateri more vsakhateri, khateri sna Podpolnoma vrati, teistu lhe (= je, dostavek pis.). Pod Khamaunam (Kamaun zvala se je Tranča, dostavek pis.) nabit. Natu wode vedel Vsakhateri Se Pakhoren Skhazati Inu se Pred Sekhoda Varouati. Per Vellikhi Fuerstaue Suetluste straffnigi na Blagi inu na Siuato.“ (Magistratni akti st. 22.) J. V.

Kopitar. V zadnji t. j. LXXII. knjigi „Rada jugoslavenske akademije znarnosti i umjetnosti“ podal nam je g. prof. Armin Pavić na str. 127—202 precëj obširen in točno sestavljen životopis Gjura Daničiča (umrl 17. nov. l. 1882.). Opozorujemo na ta spis, ki se sicer proti koncu ne drži iste stopinje visokosti kakor v začetku, vse, ki se zanimajo za Vukovo in Daničičevo velevažno delovanje in postanek književnega jezika Hrvatov in Srbov. Veseli nas, da se tukaj tudi od hrvaške strani pravično ocenjajo Kopitarjeve velike zasluge in posebno drago nam je, da se je ravno g. Pavić vspel do tako krepke obrambe kakor jo beremo na str. 149. in 150. proti sumnjam Rusa Kulakovskega, da so „vo vlijanič Kopitara na Vuka dejstvomali političeskija ili ultramontanskija pobuždenija rčenago bibliotekarja pri dvornoj biblioteki apostoličeskago Imperatora“. Zmerom narasta gradivo, ki nas uči, kako krivično se je sodil od vrstnikov in potomcev ta „Mefisto“, avstrijski „hofrat“ in „hofslavist“ i. t. d., s kakeršnimi imeni se dandanes večkrat njegov še večji učenec pita (prim. poročilo o „kratkem slovarji“). Bil bi že čas, da nam kdo vstvari po vseh virih popolno in kritično podobo našega toliko napadanega rojaka, ki je tako neizmerno nadkriljeval vse nasprotnike svoje. Najprej pa prosimo g. Miklošiča, naj nam vendar izdá za tisek že davno pripravljeni drugi del Kopitarjevih „Kleinere Schriften“, ki bodo govorile tudi jasno dovolj.

Dr. M. Murko.

Hrvaška književnost je izgubila jako marljivega delavca; uurl je namreč v Spletu v svojem 35. letu Fra Ivan Despot, jeden najboljših sedanjih hrvaških pisateljev v Dalmaciji. Ta izguba je tem občutljivejša zdaj, ko nam politika pojemlje premnogo močij na književnem polji hrvaškem. To nam jasno priča zadnje četrtletje, ki se nikakor ne more ponašati z obilnimi literarnimi plodovi. Izvzemši razne časopise in „Matičine“ knjige, o katerih smo že poročali, oglasiti nam je danes „Seo ske bajke i bajalice“, crtice N. Tordinca. Pisatelj je novinec, ki mnogo obeta, kajti v teh črticah je pokazal lepega darú za risanje narodnih tipov iz kmetskega življenja, katero dobro opazuje in resnično opisuje. Druga lepa knjiga je „Drevna priča“, roman od J. Kraszewskega, ki je v Gostiševem prevodu ponatisnena iz „Pozora“. Leposlovnega berila so nam prinesli tudi razni koledarji, od katerih so najimenitnejši „Danica“ svetojeronimskega društva, „Zvonimir“, in „Dragoljub“. Omeniti nam je, da so hrvaški koledarji ozaljšani z mnogimi času primernimi podobami, kar pri slovenskem koledarji „družbe sv. Mohorja“ še vedno pogrëšamo. Razven omenjenih zagrebških koledarjev so prišli nekateri tudi po drugih mestih na svetlo, ki so bolj lokalnega značaja in imajo le malo lite-

rarno vrednost. — Zanimiva za kulturno zgodovino hrvaške Bosne je mala knjižica: „Tridesetgodišnja poviest književnoga društva redovniške mladeži bosanske“, ki so jo v Pečuhu izdali mladi bosanski klerici reda sv. Frančiška. — Kanonik Drag. Parčić v Rimu je priredil drugo izdanje „Rječnika talijansko-slovenskoga“ (hrvaškega). Jako potreben je tudi mali „hrvatski pravopisni rječnik“, ki ga je sestavil M. Tkalec. Cena mu je 30 novih. Tu nam je povédati, da se je tudi na Hrvaškem našel mož, kateri se peča z novim svetskimi jezikom, ki se v svetskem jeziku zove „Volapük“. Prof. Jurij Bauer v Zagrebu je spisal že več hrvaških razprav o tem jeziku ter dal na svetlo majhen slovar in slovnico, ki se je moreš v treh dneh naučiti. — Že omenjene „male enciklopedije“ izšel je v Oseku 6. snopič, ki obseza besede od „Arpino“ do „Austro-Ugarska“. Več o tem težavnem podjetji povédali smo v prejšnjih poročilih. Pri ti priliki nam je omeniti še drugzega začetja. Nedavno je „hrvatski pedagogički književni zbor“ sklenil, da bode izdal „enciklopedijski rječnik pedagogije“, ki bo obsejal vse, kar o ti stroki treba znati hrvaškemu, slovenskemu in srbskemu učitelju. Prvi zvezek bo še to leto ugledal svet, a vse delo bo imelo kakih sto tiskanih pol. — Že oglašenege pravoslovnega dela „Mjenbeni zakon“ prišel je na svetlo III. in zadnji zvezek, v katerem prof. dr. Vrbanić razlaga postopanje pri menbenih pravdah. — Za poznavanje hrvaških razmer v Istri sta zanimivi „Poslanica“ dra. Viteziča svojim volilem in „desetgodišnjica bratovštine hrvatskih ljudi u Istri“. — Novo leto nam je prineslo tudi nekoliko novih časopisov. O zabavno-poučnem „Balkanu“ je „Zvon“ že zadnjič poročal. V Gospiči izhaja po dvakrat na mesec „Ličani“ list za pučko prosvjeto. „Ličnički vjestnik“ v Zagrebu se je povečal in preporočil pod uredništvom znanega in spretnega strokovnjaškega pisatelja dra. Antona Lombayerja. Izhajal pa bo skoraj tudi drug nov list „Glasnik“ hrvaškega naravoslovnega društva, ki se je ravnokar v Zagrebu ustanovilo za „proučavanje prirodnih odnošaja u Hrvatskoj“ in obeta, da v ta namen priredi tudi javna predavanja in izlete. — Jugoslovenska akademija znaniosti izdala je „Lekecionarij Bernardina Splječanina“ po prvem izdanji od leta 1495., ki je od prevelike vrednosti za poznavanje hrvaške proze tedanjega časa. Izdala pa je tudi XVI. knjigo „monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium“ ter XVII. knjigo „Starin“. V prvi knjigi je priobčil Rad Lopašić ime nitna pisma za zgodovino nekdanje vojaške krajine, ki jih je nabral v arhivu vojinskega ministerstva na Dunaji, druga knjiga pa ima več manjših pisem, ki se tičejo hrvaške zgodovine. — Akademijskega glasila „Rada“ sta izšli knjigi LXXV. in LXXVII.; prva nam je prinesla Zahradnikovo razpravo „o krivuljah u ravnini“, V. Horvatovo „o produktih suhe destilacije skroba sa vapnom“ in nekoliko geometrijskih opazek od Zahradnika; v drugi pa nadaljuje Valjavec svojo studijo „o naglasu v novoslovenskom jeziku“, Voldilo „o religiji Hrvata i Srba“, a Pavić je priobčil prav korenito razpravo o rajnkem Daničiči.

Opazka. Za denašnji „Listek“ se nam je nabralo toliko gradiva, da nismo mogli vsega spraviti v list, zlasti ker je bilo od prejšnjega meseca sem zloženih že več spisov in jih tiskarna zaradi mnogega opravila ni mogla še dalje odlagati. Gospodje, ki so nam poslali nove knjige v naznanilo in poročilo i. t. d., naj zatorej blagovoljno potrpe do prihodnjic.

Šah.

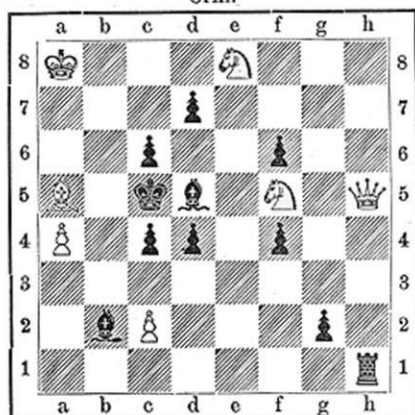
Ureduje Janko Kalan v Velikih Laščah.

XXI. naloga.

Sestavil R. Braune v Kočevji.

(Brentano's Chess Monthly.)

Črni.

Beli.

Mat v štirih potezah.

XXII. naloga.

Zložil G. B. Valle v Speciji.

(Iz zbirke: „Cento problemi.“)

Beli: Ka8, Da6, Td1, Lb3, Sf6 in g5; kc2, e6.

Črni: Kc5, Tc4, Sb2 in d4; kc3, d5 in d6. Mat v dveh potezah.

Za najboljšo rešitev in razložitev današnje štiripotezne naloge razpisujemo darilo, namreč dra. S. Golda zbirko 200 šahovih nalog, ki obseza mnogo krasnih komadov. Rok za pošiljanje rešitev se dočla do 15 majnika.

Rešitve*)

šahovih nalog v 2. zvezku „Lj. Zvona“.

XVI. naloga.

(Jurija Chochołuša.)

1. D b3	d3
2. D b2: †	K f4
3. D d2 †	mat.

*) Danes pričbamo rešitve v tako imenovani „okrajšani notaciji“, da se šaholjubi naši seznajno tudi ž njo.

„Ljubljanski Zvon“

izhaja po 4 pole obsežen v veliki osmerki po jeden pot na mesec v zvezkih ter stoji: vse leto po 4 gld. 60 kr., pol leta po 2 gld. 30 kr., četrt leta po 1 gld. 15 kr. Za vse neavstrijske dežele po 5 gld. 60 kr. na leto.

Posamezni zvezki se dobivajo po 40 kr.

Lastniki in založniki: Fr. Levec i. dr. — Izdajatelj in odgovorni urednik: Fr. Levec. Uredništvo in upravnništvo v Ljubljani, Nove ulice 5.

Tiska „Narodna Tiskarna“ v Ljubljani.

a.

1.	S e4
2. S d3 †	itd.

b.

1.	S f5
2. S g6 †	itd.

c.

1.	f 5
2. D g3 †	itd.

XVIII. naloga.

(Jana Dobruskega.)

1. d5	K g5
2. L e3 †	K d4
3. S f5 †	mat.

a.

1.	K e5
2. L g3 †	itd.

b.

1.	f 5
2. S e6 †	itd.

XIX. naloga.

(G. B. Valleja.)

1. D g1!	Kakor koli
2. D, L ali S dade mat.	

To je jedna najlepših dvopoteznih nalog!

Pravilne rešitve smo vsprejeli od gg. prof. Frana Plohla v Gorici (16, 18, 19, 20, 21); A. U. v G. (16, 18, 19, 20, 21) in prof. Jož. Križmana v Pazinu (18, 19, 21.)

Razne vesti.

(Ivan Lavrenčič †.) V 13. dan sušca t. l je v Gorici umrl Ivan Lavrenčič, notarski kandidat iz Postojine v 30. letu svoje dobe. Pokojnik je bil vnet šaholjub in iz najboljših reševalcev nalog naših. Lani mu je bilo dvakrat prisojeno darilo za najboljšo rešitev, a ker si je bil sam že prej omislil Jurčičeve zbrane spise, prodal je prejeti darili po tržni ceni in izkupiček (5 gld. 10 kr.) daroval za Jurčičev spomin, kar svedoči, da Lavrenčič ni bil samó ljubitelj lepe igre, nego tudi iskren rodoljub in plemenit značaj. Lehka mu zemlja!

Navodilo

o pravilnem igranju šaha za začetnike.

(Dalje.)

Ta osnovna pravila pa veljajo le v obče; ona izrekajo le načela, po katerih se je ravnati o začetku igre. Zatorej se jih nikakor ni tesno držati, ako je možno, doseči ne gledé nánje kak dobiček, n. pr. upleniti sovražno figuro ali rešiti kak svoj kamen, ki bi ga drugače vzel nasprotnik i. t. d. Pri vsaki potezi torej treba pozornemu biti na to, je li možno, vzeti sovražniku kak kamen brez svoje škode, oziroma je li treba rešiti kak svoj kamen sovražnega napada. V takih slučajih naj se brez daljnih pomislekov in ne gledé na splošna teoretična pravila storí dotična poteza. Le tedaj, ko ni možno, sovražnika vpešno napasti, niti ne treba, braniti se njegovega, kvoro pretečega popada, razpostavimo naj se svoji kameni tako, kakor je bilo gori povedano.

Pravilna otvorjenja (začetki igre) imajo posebna svoja imena ali po izvrstnih šahovcih, kateri so jih izumili ali prvi priporočali, ali po deželah (národih) in mestih, kjer so bila posebno običajna i. t. d., ali napósled po tistih kamenih, kateri se najpreje razvijajo. Vsa druga otvorjenja nazivamo nepravilnimi.

Naslednji obrazec obseza vsa pravilna otvorjenja; o teh bomo pozneje o vsakem posebe nekoliko govorili.

I. Odprte igre.*)

A. Igra s kraljevim skakačem 1. $\frac{e2-e4}{e7-e5}$ 2. $\frac{Sg1-f3}{Sb8-c6}$

1. Giuoco pinno ali italijanska igra:

1. $\frac{e2-e4}{e7-e5}$ 2. $\frac{Sg1-f3}{Sb8-c6}$ 3. $\frac{Lf1-c4}{Lf8-c5}$ 4. $\frac{c2-c3}{o-o}$ 5. $\frac{d2-d3}{d7-d6}$

2. Gambit kapitena Evansa:

1. $\frac{e2-e4}{e7-e5}$ 2. $\frac{Sg1-f3}{Sb8-c6}$ 3. $\frac{Lf1-c4}{Lf8-c5}$ 4. $\frac{b2-b4}{b7-b6}$

3. Španska partija ali Ruya Lopeza igra:

1. $\frac{e2-e4}{e7-e5}$ 2. $\frac{Sg1-f3}{Sb8-c6}$ 3. $\frac{Lf1-b5}{a7-a6}$ ali $\frac{Sg8-f6}{d7-d6}$ i. t. d.

4. Igra s štirimi skakači:

1. $\frac{e2-e4}{e7-e5}$ 2. $\frac{Sg1-f3}{Sb8-c6}$ 3. $\frac{Sb1-c3}{Sg8-f6}$ 4. $\frac{Lf1-b5}{Lf8-b4}$

5. Igra z dvema skakačema na drugo roko:

1. $\frac{e2-e4}{e7-e5}$ 2. $\frac{Sg1-f3}{Sb8-c6}$ 3. $\frac{Lf1-c4}{Sg8-f6}$

6. Ogerska partija:

1. $\frac{e2-e4}{e7-e5}$ 2. $\frac{Sg1-f3}{Sb8-c6}$ 3. $\frac{Lf1-c4}{Lf8-e7}$

7. Škotska igra (škotski gambit):

1. $\frac{e2-e4}{e7-e5}$ 2. $\frac{Sg1-f3}{Sb8-c6}$ 3. $\frac{d2-d4}{e5 \times d4!}$ 4. $\frac{Lf1-c4}{d7-d6}$ i. t. d.

8. Angleška igra:

1. $\frac{e2-e4}{e7-e5}$ 2. $\frac{Sg1-f3}{Sb8-c6}$ 3. $\frac{c2-c3}{c7-c6}$

9. Francoska igra s kraljevim skakačem:

1. $\frac{e2-e4}{e7-e5}$ 2. $\frac{Sg1-f3}{d7-d6}$ 3. $\frac{d2-d4}{d7-d6}$

10. Ruska partija (Petrovega igra):

1. $\frac{e2-e4}{e7-e5}$ 2. $\frac{Sg1-f3}{Sg8-f6}$ i. t. d.

*) Nad črto so poteze belega, a pod črto poteze črnega.
(Dalje prihodnjič.)

„Ljubljanski Zvon“

izhaja vsakega meseca 1. dan v zvezkih, po 4 pole velike osmerke ob-
sezajočih, ter stoji v Ljubljani na dom pošiljan ali po pošti prejemam:

za vse leto	4 gld. 60 kr.
„ pol leta	2 „ 30 „
„ četrt leta	1 „ 15 „

Po vseh deželah zunaj Avstrije stoji „Ljubljanski Zvon“ po 5 gld.
60 kr. na leto.

Posamezni zvezki se oddajajo po 40 kr.

Dobivajo se tudi še:

„Ljubljanski Zvon“, II. tečaj (1882) nevezan po . . .	3 gld. — kr.
v Bonačeve platnice vezan po	4 „ 20 „
„Ljubljanski Zvon“, III. tečaj (1883) nevezan po . . .	3 „ — „
v Bonačeve platnice vezan po	4 „ 20 „
„Ljubljanski Zvon“, V. tečaj (1885) nevezan po . . .	4 „ — „
v Bonačeve platnice vezan po	5 „ 20 „

Letnik I. (1881) in IV. (1884) sta nam že pošla.

Vrhu tega se dobivajo pri podpisnem upravnistvu:

„Rokovnjači“. Zgodovinski roman, spisala Jos. Jurčič in Janko Kersnik po	50 kr.
„Valentin Stanič“. Spisal Paulus po	25 „

Upravnistvo „Ljubljanskega Zvona“.
Ljubljana, Nove ulice 5.

O Z N A N I L O.

Večkrat mi dohajajo vprašanja, če se dobivajo pri meni tudi
platnice za prejšnje letnike „Ljubljanskega Zvona“. Naznanjam, da
se dobivajo za vse dozdanje letnike v raznovrstnih barvah.

Janez Bonač,
knjigovez, Poljanska cesta, 10.